

Paksy Zoltán
Szentgyörgyvár története
1900-tól a rendszerváltásig

Paksy Zoltán

SZENTGYÖRGYVÁR TÖRTÉNETE 1900-TÓL A RENDSZERVÁLTÁSIG

Szentgyörgyvár Község Önkormányzata
2021.

Kiadja: Szentgyörgyvár Község Önkormányzata
Felelős kiadó: Ádovics István polgármester
Felelős szerkesztő: Dr. Paksy Zoltán
ISBN 978-615-01-2840-5

Tördelés, nyomdai előkészítés: Horváth Imre

A kiadványt a HUNG-2020 pályázati forrásból támogatta:

AGRÁRMINISZTERIUM

Előszó

Múltunk megismerése már régóta foglalkoztat bennünket, ennek bizonyítéka a Szentgyörgyvár története című 2002-ben megírt könyv. Amit Ön most a kezében tart, ennek a folytatása, kiegészítése bizonyos átfedésekkel, mely az 1900-as évek történéseitől a rendszerváltásig mutatja be településünket. Átfogó történelmi visszatekintő Szentgyörgyvár társadalmi és gazdasági szerepéről, melyek az országos eseményekbe ágyazottan jelennek meg. Nagy örömmel írom e pár sort, ajánlva Önnek Szentgyörgyvár történetének az 1900-as évekre eső eseményeit. A könyv szerzője dr. Paksy Zoltán, a Zala Megyei Levéltár történésze, főlevéltárosa, aki nagy igyekezettel és hozzáértéssel ír közelmúltunkról. A régmúlt eseményeit, az előttünk élők erényeikkel és hibáikkal együtt kell elfogadni. Múltunkban és jövőnkben közös találkozási pontokat kell keresni, amelyek településünk lakosságát közösséggé kovácsolják, összetartják és nem egymástól szakítják szét. Jelenünk, jövőnk ezer szállal kapcsolódik múltunkhoz, a múlt megismerése nélkül nem nézhetünk előre. Nem utolsó sorban ajánlom községünk fiataljainak okulásként a tisztánlátás érdekében, tapasztalatszerzés és tanulás céljából.

*Ádovics István
polgármester*

Szentgyörgyvár község a századfordulón

Szentgyörgyvár község a 20. század elején, az 1900. évi népszámlálás szerint egy 706 fős község volt, valamennyi lakója római katolikus vallású és magyar nemzetiségű. Ezzel egy közepes méretű zalai falunak tekinthető. A keszthelyi járás (Keszthely nélküli) 24 települése közül a 14. a népességszám szerint sorrendben. Hasonló a helyzet a földterület szempontjából. A község határa 2391 holdat tett ki, ezzel ugyanebben a sorban a 10. Ha az egy főre jutó földterületet nézzük, akkor még előkelőbb a helyzet, mivel így a 6. helyre kerül (3,4 hold/fő), csak Alsópáhok, Karmacs, Rezi, Vállus, Zalaszántó, Zalavár és a 7000 holdas határral bíró Meszesgyörök előzte meg. Persze ez nem jelentett automatikusan mindenki számára földbőséget, hiszen ismeretes a korszakban a földbirtok egészségtelen eloszlása, a nagybirtok koncentrációja és a sok, önálló megélhetésre képtelen kis- és törpebirtok.

Ez különösen érvényes volt Szentgyörgyvárra, ugyanis itt a falu megművelhető határának nagy részét két nagyobb birtok foglalta el. Az Oltay-család birtoka a két világháború között 978 holdat tett ki, Nemestóthy Szabó Lajosé pedig 611 holdat. Tehát a 2300 holdas határból kb. 1600 holdat a két nagybirtok foglalt el, a többi maradt a helybeli népnek. Az 1897. évi részletes mezőgazdasági összeírás szerint 253 néven folyt gazdálkodás a faluban, magyarán ennyi néven volt valamekkora birtok, beleértve a két nagybirtokot és a legkisebb parcellát is. Ha ezek egyformák lettek volna, akkor is csak kb. 3 hold jutott volna minden családnak, gazdálkodónak, ami nagyon kevés, főként ha ebből akart megélni egy egész család. További problémát jelentett a kisbirtokok öröklés révén történő aprózódása, látható, hogy 1935-ben már 417 néven folyt a gazdálkodás, amelyből 193 parcella volt 1 holdnál kisebb.¹

A szentgyörgyvári határ művelési ágak szerint 1897-ben (1. sor kataszteri hold, 2. sor %)

Szántóföld	Kert	Rét	Szőlő	Legelő	Erdő	Nem termő terület	Összes
719	115	319	168	605	378	87	2391
30,1	4,8	13,3	7	25,3	15,8	3,6	100

Ezeket kívül az egyetlen nagyobb, jogilag egységes földterület volt még Szentgyörgyvár község úrbéréseié, 181 hold, amelynek a nagyobb része erdő, a kisebb pedig legelő volt. Itt a volt úrbéres, tehát a volt telkes jobbágycsaládok legeltethették közösen az állataikat, illetve húzhatták az erdő hasznát, ami elsősorban a tűzifa ellátást jelentette. Volt azonban külön az egykori zselléreknek is legelőjük, ez jóval kisebb, kb. 30 holdat tett ki. A legelő nagyon fontos volt a paraszti családoknak, hiszen elegendő saját föld híján az állatok, a marha és a disznó tartása jelentette számukra a megélhetés egyik forrását. Ezeket, főként természetesen a lovakat és a szarvasmarhákat együtt legeltették a közös legelőn, míg a disznók számára ott szereztek be a takarmány egy részét vagy gyakran makkoltatták őket az erdőben. A falutól

1 Magyarország földbirtokviszonyai az 1935. évben. Budapest, 1936. 122-123. o. 1 kataszteri hold = 5755 m².

délnyugatra található Jobbágyföldek és Zsölléri legelő elnevezés utal arra, hogy ott helyezkedtek el a telkes jobbágyok kisbirtokai és az említett zsellérek legelője.²

1848 előtt a falu legnagyobb birtokosa a Széchenyi-család volt, gróf Széchenyi István Szentgyörgyvárt uradalmi központtá tette. Az 1848-as polgári átalakulás során a birtok egy része, – ahogy azt a törvény előírta – a majorság és a saját kezelésű földek továbbra is a család tulajdonában maradtak, s csak azok a földek kerültek a parasztok birtokába, amelyet a földbirtokossal meglévő szerződés alapján, telkes jobbágyként műveltek. A telek jelentette a paraszti birtokot, amely azután a magántulajdonává vált, de ez csak a kisebb részét jelentette a nagybirtoknak. A nagyobb részét, a majorságot zsellérekkel műveltették, s ez maradt a nagybirtokos, ez esetben a Széchenyiek tulajdonában. Az addig ott dolgozó zsellérek pedig szabad emberekké váltak, de saját föld nélkül. Munka nélkül azért nem maradtak, hiszen a birtokot ezután is kellett művelni, csak most már nem mint jobbágyok (illetve zsellérek), hanem szerződéses gazdasági cselédek, vagy idénymunka esetén mint summások dolgoztak.

Csüplés Szita Gyula „masinájával”

Mindezek alapján a szentgyörgyvári paraszti társadalom három jól elkülöníthető részre oszlott. Egyrészt a volt telkes jobbágyok leszármazottaira, akik saját kisbirtokkal rendelkeztek és azt önállóan művelték. Ez jellemzően 5–20 hold közé esett, s ez a kisbirtok, esetleg szőlőműveléssel és megfelelő állattartással együtt alkalmas volt arra, hogy a család önerejéből megéljen, sőt akár gyarapodjon, módos gazdává váljon. Az 1930. évi népszámlálás szerint csupán 5 családnak volt 10 holdnál, s 76

---

2 Szentgyörgyvár története. Szerk. Müller Róbert, Zalaegerszeg, 2002. (Zalai kismonográfiák 7.) 87. o.

családnak 1 holdnál több földje. Utóbbiak közül a nagyobb tulajdonosok kerülhetek tehát ebbe a csoportba, akik összességében – ahogy látjuk –, csak a falu népességének kisebb részét alkották, mert nagyjából 30 család esett ebbe a kategóriába.

A másik nagy csoportot a megélhetésre alkalmatlan mennyiségű (tehát kb. 5 hold alatti) saját földdel rendelkező családok, a volt zsellérek leszármazottai alkották. Ez a törpebirtok kevés volt ahhoz, hogy a család megéljen belőle, ezért ezeknek a családoknak a keresőképes tagjai, elsősorban a férfiak, de szükség esetén a nők is, arra kényszerültek, hogy munkát vállaljanak a nagyobb birtokokon. Vállaltak sumásmunkát, aratást, terményszedést vagy szőlőbirtokon, ami adódott, metszést, kapálást. Gyakran a megye távolabbi részébe is el kellett menniük, hogy egy nagyobb birtokon munkát találjanak. Ebbe a körbe kb. 150 család tartozott, családtagokkal együtt 4-500 fővel, ők jelentették a szentgyörgyvári társadalom legnagyobb részét.

A Zsiga-család aratás közben

Végül a harmadik csoportot a Széchenyi-birtokon dolgozó gazdasági cselédek, ahogy akkor nevezték konvencióc cselédek alkották. Ők szabályos szerződéssel, élethosszig álltak alkalmazásban, egész családjukkal együtt. A birtokon kialakított cselédházakban éltek, s minden szükséges munkát elvégeztek, művelték a földet, gondozták az állatokat, sőt az iparos munkát is rájuk lehetett bízni.

Az 1930. évi népszámlálás szerint 73 gazdasági cseléd állt alkalmazásban Szentgyörgyváron, 137 családtaggal, akik így összesen tehát 210 főt tettek ki a falu lakosságából.

A szentgyörgyvári Széchenyi-birtok 1848 után nem sokáig maradt a család kezén, mert több részletben idővel eladták. Egyik részét annak uradalmi ispánja, Oltay Sándor vásárolta meg az 1870-es években, ebből lett az Oltay-birtok. Először csak a kastélyt, majd ő és fia, Oltay Guidó a birtok egyre nagyobb részét vette meg, melynek eredményeként az immár Oltay-birtok az 1920-as években 911 holdat tett ki.

Oltay Sándornak három gyermeke született, fia Guidó, valamint Kamilla és Ernesztin. Oltay Kamilla nem máshoz ment feleségül, mint Éhen Gyulához, aki szombathelyi ügyvéd, lapszerkesztő és író volt, majd később Szombathely város

polgármestere lett 1895-től 1902-ig, 1901 és 1905 között pedig a város országgyűlési képviselője. 1879-ben házasodtak össze, Szombathelyen. Éhen Gyulát ma a modern Szombathely megteremtőjének, a város történetének talán legelismertebb polgármesterének tartják, a házassággal tehát az Olтай-család renoméja is jelentősen növekedett.

A szentgyörgyvári birtokot Olтай Sándor halála után Guidó örökölte és vitte tovább, ő a megye egyik ismert birtokosa, közéleti személye lett. Túlzás nélkül mondhatjuk, hogy a keszthelyi járásban nem alakulhatott meg olyan valamirevaló bizottság, amelynek ne lett volna a tagja. Ő 1924-ben halt meg.

Neki is három gyermeke született, Guidó, László és Malvin. Ifjabb Olтай Guidó 1901-ben született, ő országos, sőt nemzetközi hírnű sportoló lett egy speciális, mondhatnánk úri sportágban: a galamblovészetben. 1930-ben magyar bajnok lett, majd elindult nemzetközi versenyeken is. 1932-ben, az Olaszországban rendezett Grand Prix versenyen már 3. helyezést ért el, azonban 1933-ban, amikor éppen Afrikából utazott haza egy ottani versenyről, útközben rosszul lett. Rómában kórházba szállították, azonban nem tudták a fiatal versenyző életét megmenteni, 33 éves korában elhunyt. A halálát valószínűleg valamilyen fertőzés okozta. Magyarországon még ugyanabban az évben emlékversenyt neveztek el róla, amelyet meg is rendeztek, a 100 agyaggalambra kiírt versenyen a nemzetközi versenyeken még első díjat nem nyert lövők indulhattak.³

Az idősebbik fiú, László 1888-ban született, az első világháborúban, mint tartalékos huszárhadnagy vett részt, majd szolgabíró lett a szomszédos, sümegi járásban. Ő 1941. január 22-én, 53 éves korában hunyt el. Olтай Malvin a keszthelyi közjegyzőhöz, Berzsényi Lászlóhoz ment feleségül, s Keszthelyen éltek.

OLTAY MALVINE férj. dr. BERZSENYI LÁSZLÓNÉ, mint testvére, OLTAY MAGDUSKA és LACIKA, mint gyermekei, fájdalomtól megfőrt szívvel, de Isten akaratában megnyugodva jelentjük, hogy a legjobb apa, testvér, sógor

dr. OLTAY LÁSZLÓ

nyug. főszolgabíró, tart. huszárhadnagy, földbirtokos,
Zala vármegye törvényhatóságának tagja, a szentgyörgyvári plébánia
járáskegyura

Keszthelyen, 1941. évi január hó 22-ik napján délelőtti 1/2, 11 órakor a haldoklók
szentségeivel megerősítve, 53 éves korában nemes lelkét visszaadta Teremtő-
jének.

Drága halottunkat Keszthelyen a Szent Miklósról elnevezett temető ká-
polnájából f. évi január hó 24-ik napján délelőtti 10 órakor történő beszentelés
után Szentgyörgyvára, a kegyuri templomba fogjuk elszállítani, honnét f. évi
január hó 25-ik napján délelőtti 10 órakor gyász-szentmise bemutatása mellett
a családi sírba fogjuk örök nyugalomra helyezni.

Emlékét szívünkbe zárva fogjuk őrizni!
Nyugodjék békében és az örök világosság fényeskedjék neki!

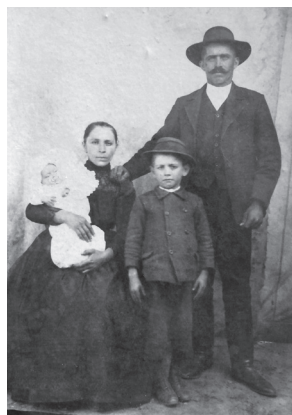
Gász József temetkezési vállalat, Keszthely. Sajószék, Keszthely.

Oltay László gyászjelentése

A másik szentgyörgyvári nemesi család még ősbibb eredetű volt. A Szabó familia ugyanis az Árpád korig tudta visszavezetni a családfáját, feltehetőleg a Becse-Gergely és a Tóthy-nemzetségből származtak. Ősi fészük Nemestóti (ma Káptalantóti) volt, mely után kapták a nemesi előnevet, a nemestóthy-t, amit aztán családnévként is kezdtek használni. Voltak még földjeik Köveskál, Kapolcs, Kővágóórs, Diszel stb. községekben is. 1764-ben Nemestóthy Szabó János fia, Márton Szatmár vármegyébe ment, ahol letelepedett, a zalai birtokokat pedig a fia, Sándor kapta meg. Nemestóthy Szabó Sándor alezredesi rangban részt vett a napóleoni háborúban, a wagrami csatában megsebesült és francia fogságba esett. Párizsba vitték, ahova a felesége utána utazott, s mivel gyermeket várt, ott született meg a fia, Nemestóthy Szabó György (1812–1894), aki a szentgyörgyvári birtokot kapta meg örökségül. Szabó György jogot végzett, 1848-ban ismert hadbíróvá vált. Több gyermeke született, a szentgyörgyvári birtokon fia, Lajos gazdálkodott, aki 1853-ban született Keszthelyen és 1922-ben hunyt el, a feleségét pedig mezerici Mezriczky Annának hívták. Ezután az ő Lajos nevű fiuk vitte tovább a birtokot, aki 1886-ban született, s Eyssen Alice-t vette el feleségül. Nekik 3 fiúk született, Gábor, Lajos és Lóránt, de a fiatal anya, Alice 1925-ben elhunyt.

A községben az Oltay családnak állt egy kastélya, az úri birtokok nagy része azonban a falutól kicsit távolabb, Zalacsány illetve Kehidakustány felé eső részen, Alsómánd és Felsőmánd puszták körül helyezkedtek el. Az 1920-as népszámlálás szerint ekkor a faluban 110 lakóház volt, ebből csak 10 épült téglából, a többi vályogház volt, de ezek közül minden második már rendelkezett kő alappal. Viszont ami érdekes, hogy csak a házak fele volt zsúptetős (62 ház), majdnem ugyanennyi cseréptetős. A falu lakossága ekkor 765 fő volt, látható tehát hogy egy házzal rendelkező nagyobb háztartásba 7-8 fő tartozott. Nagyon sok gyerek volt a faluban, ugyanezen népszámlálás szerint a 765 lakosból 259 volt 14 éven aluli, vagyis a népesség harmada.

*Két szentgyörgyvári kisgazda familia az 1910-es években:
Balra: Kámán Péter és családja. Jobbra: Kiss Gábor és családja.*

Az 1. világháború és következményei

Az 1867-es kiegyezés után Magyarországon hatalmas gazdasági fellendülés és modernizáció indult meg, amelynek az 1. világháború kitörése vetett véget. 1914. június 28-án Sarajevóban meggyilkolták Ferenc Ferdinánd Habsburg trónörökösét, a Monarchia balkáni terjeszkedése ellen harcoló szerb szélsőségesek. A merénylet jó ürügyként szolgált arra, hogy a szembenálló világhatalmi tömbök, a Német Birodalom által vezetett központi hatalmak és az antant leszámoljanak egymással.

Magyarországon 1914. július 29-én közölték az országos lapok Ferenc József császár és király szövegét a birodalom népeihez, amelyben bejelentette a háború kitörését, s amelynek néhány szava szállóigévé vált: „Mindent megfontoltam és meggondoltam.” A világháború kitörése Szentgyörgyváron is ugyanúgy érezte a hatását, mint a legtöbb magyarországi faluban: a férfiaknak be kellett vonulni katonának. Ez azt eredményezte, hogy az otthon maradottak egyre nehezebben tudták földjeiket megművelni. Ez a gond különösen akkor jelentkezett, amikor láthatóvá vált, hogy a háború nem fog befejeződni ősre, ahogy azt a német uralkodó ígérte: „mire a levelek lehullanak, hazatérnek a katonák”, hanem évekig fog tartani.

A keszthelyi járás főszolgabírója 1915 februárjában még azt jelentette feletteseinek, hogy a háború nem látszik a gazdálkodásban, Keszthelyen és a három szomszéd hegyközség határaitban „a kisbirtokosok művelése alatt álló mezőségen sem látszik nyoma a hadviselésnek, mert az ősziekkel elvetett terület most is megfelel a korábbi években bevetett terület arányának. Hogy azonban a tavaszi vetésekre hagyott területek megmunkálása nem ütközik-e akadályokba nem tudhatni. Általában megállapítható, hogy munkáshiány egyenlőre nem mutatkozik”. Ez a korai helyzet azonban a háború elhúzódásával megváltozott, a helyzet egyre rosszabb lett.

A bevonultatott szentgyörgyvári katonák legnagyobb részt a magyar királyi 20. gyalogezredbe és a 48. császári és királyi gyalogezredbe kerültek. E két katonai alakulat rokon volt abban az értelemben, hogy mindkettő körlete Zala megye területére esett, központjuk Nagykanizsán volt elhelyezve, a 48-asok a mai Battyhány Lajos Gimnázium épületében voltak. A különbség köztük, ahogy a nevükből is látható, hogy az egyik a „közös” hadseregbe tartozott, a másik pedig az önálló magyar honvédség alakulata volt. A két ezred egyszerre tett esküt, 1914. augusztus 9-én, s két nappal később már meg is kezdődött a hadszíntérre szállításuk.⁴ A 48. gyalogezred a mai Ukrajna területén található Galíciában került harcérintkezésbe, az orosz határszakaszon. A háború e korai szakaszában több súlyos hadvezetési hiba és tévedés miatt az orosz hadsereggel szemben felvonult osztrák-magyar haderő rendkívül nagy veszteségeket szenvedett. Ez egyik ilyen legismertebb az a stratégiai tévedés, amely az orosz mozgósítás lassúságával számolt. A Monarchia hadvezetése feltételezte a korszerűtlen orosz infrastruktúra miatt az orosz haderő lassú mozgósítását és felvonulását, ezért gyorsan nyomult előre. Azonban az orosz haderő gyorsan

4 Hegedüs András: A nagykanizsai cs. és kir. 48. gyalogezred története, különös tekintettel annak I. világháborús tevékenységére. In: Zalai Múzeum, 1997/7. 163. o.

felvonult és nagy erővel szállt szembe, ezért már az első összecsapások rendkívül súlyosak voltak. Ennek eredményeként 1915 elejéig a 48. gyalogezred vesztesége meghaladta a 100%-ot, azaz teljes saját létszámának megfelelő emberveszteséget szenvedett.⁵ Ez persze nem azt jelentette, hogy minden katona elesett, mert ebben a sebesültek is benne vannak. Viszont ez nem is jelentette összes háborús veszteségét, hiszen folyamatos feltöltésekkel az ezred végigharcolta a háborút, s 1917-ben már az olasz fronton küzdött, Isonzónál. Ezekből a számokból is láthatjuk, hogy milyen kíméletlen és véres volt az 1. világháború, és egyben milyen értelmetlen.

Kiss Gábor és felesége az 1. világháború idején

A zalai ezredek, amelyekben a szentgyögyvári katonák is szolgáltak, a világháború első percétől a legsúlyosabb összecsapások részesei voltak. A 20. honvéd gyaloghadosztályt 1914. július 26-án mozgósították és augusztus 26-tól a 2. osztárak–magyar hadsereg VII. hadtestjéhez volt beosztva az orosz hadszíntéren. A mai Ukrajna területén Halics (ma Halich, Ukrajna) és a Dnyeszter-folyó mentén harcoltak, ahol a rosszabbul felszerelt, de hatalmas embertömeget felvonultató orosz hadsereggel állt szemben. Itt a harcok hatalmas területen, sok mozgással zajlottak, nem olyan lövészárkok háború dúlt, mint a nyugati fronton. Szeptember 27-től december közepéig azonban a sikeres orosz ellentámadások miatt már a Kárpátokban, a Duklai-szorostól keletre, illetve annak környékén folytattak védelmi harcokat. 1915 februárjától a gorlicei áttörést követően újra előrenyomultak és részt vettek az oroszok üldözésében.

Az oroszok a fronton óriási veszteségeket szenvedtek el, amelynek az eredményeként 1917 februárjában kitört a forradalom és Miklós cárnak le kellett mon-

⁵ Uo. 165. o.

dania a trónról, s az ország az év végén kilépett a háborúból. Ez azonban nem jelentette a magyar ezredek számára megkönnyebbülést, mert 1915. május 23-án Olaszország is hadba lépett az antant oldalán, így megnyílt az olasz front. Ekkor az olaszok azonnal támadást indítottak az Isonzó-folyó mentén, gyors győzelemben reménykedve. Azonban csalódnuk kellett, áttörniük nem sikerült, itt lövészárkok háború alakult ki, egyik támadás követte a másik, de komolyabb eredmény nélkül.

1915. június 6-tól a 20. gyalogezredet is átvezényelték ide és már az olasz harc-téren küzdött az első isonzói csata idején. A VII. császári és királyi hadtest kötelékében végigharcolta 2., 3., 4., 6., és 8. isonzói csatákat a Monte San Michele hegyen és környékén, a Doberdo poklában. 1916. november 25-től újra az orosz hadszíntérre vezényelték, majd 1917. szeptember 14-től ismét az olasz hadszíntéren kellett helyt állnia. 1918 novemberében kezdték meg az alakulat katonáit hazaszállítani.

Szentgyörgyvári születésű katonák a veszteséglistákon

(Forrás: Első világháborús veszteséglisták. Hírek a sebesültek és betegekről

1914-1918.; illetve: MNL ZML Zala megye állami anyakönyveinek másodpéldányai)

Név	Rend-fokozat	Csapattest	Szül. idő	Hír	Hír illetve az anyakönyvi bejegyzés dátuma
Major Márton	gyalogos	m. kir. 20. honvéd gyalogezred 9. század	1887	Megsebesült, majd ismeretlen körülmények között elhunyt. A Keszthelyi Járásbíróóság 1920. 12. 31-ével holtá nyilvánította	1914. 12. 02., 1928. 10. 25.
Horváth József	gyalogos	72. gyalogezred 5. század	1893	megbetegedett és a keszthelyi kórházba került	1915. 02. 03.
Szabó István	pót-tartalékos	m. kir. 20. honvéd gyalogezred 19. század	?	megsebesült	1915. 02. 09.
Kárász János	őrvezető	m. kir. 20. honvéd gyalogezred 4. század	1891	megsebesült, majd 1915 januárjában elhunyt	1915. 03. 01.
Harsány József	gyalogos	m. kir. 20. honvéd gyalogezred 4. század	1882	megbetegedett és a bajai kórházba került	1915. 05. 29.
Gyenes Kornél	hegyi-vadász (oberjäger)	cs. és kir. 23. vadászszázlój 1. század	1893	hadifogságba esett Oroszországban	1915. 08. 30.
Pozsonyi György	gyalogos	cs. és kir. 48. gyalogezred 4. pót század	1891	Oroszországban hadifogságba esett, az omszki hadifogolytáborba került, majd egy újabb jelentés szerint a Nikolszk Usszurijszk-i hadifogolytáborba került	1915. 10. 13., 1916. 05. 23.

Név	Rend-fokozat	Csapattest	Szüil. idő	Hír	Hír illetve az anyakönyvi bejegyzés dátuma
Kámán Lajos	gyalogos	cs. és kir. 48. gyalogezred 5. század	1884	1915. szeptember 27-én elhunyt tuberkulózisban Budapesten, a Mária Valéria barakkórházban. A Kőbányai Temetőben temették el.	1915. 11. 30.
Tompa Imre	tüzér	4. tüzérezred 3. zászlóalj	1892	megsebesült	1915. 12. 23.
Frankovics József	pót-tartalékos	cs. és kir. 48. gyalogezred	1888	megsebesült	1915. 12. 30.
Németh Gyula	gyalogos	cs. és kir. 48. gyalogezred	1894	1915. április 30-án elhunyt	1915. 12. 30.
Varga Kolomán	őrvezető	cs. és kir. 48. gyalogezred	1891	megsebesült	1915. 12. 30.
Major József	gyalogos	m. kir. 20. honvéd gyalogezred 5. század	1897	Megsebesült, majd ismeretlen körülmények között elhunyt. A Keszthelyi Járásbíróság 1917. 12. 31-ével holtta nyilvánította	1916. 01. 07., 1928. 10. 27.
Oltay László	tartalékos hadnagy	6. huszárezred, tartalékszákad	1887	Oroszországban hadifogságba esett és az Orenburg melletti hadifogolytáborba került	1916. 01. 10.
Kálmán József	szakasz-vezető	cs. és kir. 48. gyalogezred 7. század	1883	megsebesült	1916. 03. 18.
Rezes József	gyalogos	cs. és kir. 48. gyalogezred 15. század	1887	hadifogságba esett	1916. 03. 21.
Szabó József	gyalogos	cs. és kir. 48. gyalogezred 10. század	1894	megsebesült	1916. 03. 21.
Andor György	gyalogos	m. kir. 20. honvéd gyalogezred 2. század	1893	1916. május 16-án elhunyt tuberkulózisban a nagykanizsai katonai kórházban. Ott is temették el, a katolikus temetőben.	1916. 07. 20.
Remete Károly	népfelkelő, tábori vadász	cs. és kir. 11. tábori vadász zászlóalj 3. század	1896	megsebesült	1916. 09. 21.
Farkas József	népfelkelő, gyalogos	m. kir. 64. honvéd gyalogezred 18. század	1875	megsebesült	1916. 10. 28.

Név	Rend-fokozat	Csapattest	Szül. idő	Hír	Hír illetve az anyakönyvi bejegyzés dátuma
Kálmán György	gyalogos	cs. és kir. 48. gyalogezred 4. század	?	hadifogságba esett Oroszországban és egy moszkvai hadikórházba került	1917. 10. 31.
Sebestyén Gábor	pót-tartalékos gyalogos	cs. és kir. 48. gyalogezred 1. pót század	1887	hadifogságba esett Olaszországban	1917. 10. 31.
Szabó Károly	tisztiszolga	m. kir. 20. honvéd gyalogezred 6. század	1891	hadifogságba esett Oroszországban és kirgizisztáni Gultscha melletti hadifogolytáborba került	1917. 11. 08.
Tollár Gábor	népfelkelő, gyalogos	m. kir. 20. honvéd gyalogezred	1892	hadifogságba esett Oroszországban és egy Penza melletti hadifogolytáborba került	1917. 11. 08.
Bankó Károly			34 éves	1917. december 31-el a keszthelyi járásbíróság holtta nyilvánította	1968. 09. 09.
Major Antal	tizedes	33. utász zászlóalj 1. század	1891	megsebesült	1918. 10. 05.
Fülöp Vendel	pót-tartalékos gyalogos	cs. és kir. 48. gyalogezred	1889	1918. április 4-én meghalt	1918. 10. 19.
Kárász József			36 éves	1920. 12. 31-ével holtta nyilvánítva a Keszthelyi Járásbíróság által	1923. 08. 29.
Takács János			35 éves	1920. 12. 31-ével holtta nyilvánítva a Keszthelyi Járásbíróság által	1923. 11. 19.
Mátés Ferenc			32 éves	1920. 12. 31-ével holtta nyilvánítva a Keszthelyi Járásbíróság által	1928. 03. 30.
Borbás Lajos			38 éves	1920. 12. 31-ével holtta nyilvánítva a Keszthelyi Járásbíróság által	1932. 06. 01.

A táblázatból látható, hogy a katonák nagy része valóban a két gyalogezredbe, a 20-asba és a 48-asba került, de néhányan valamilyen oknál fogva máshova, így van köztük tüzér, utász és hegyivadász is. Az utolsó oszlopban látható a dátuma annak, amikor a hivatalos veszteség-nyilvántartásban az illető neve megjelent, valamint az a hír, amit közöltek róla, ezt a hírt a forrásban leírtak szerint, szó szerint vettük be a táblázatba. Tehát akinél például az szerepel, hogy „megsebesült”, arról nincs más információ a forrásban sem.

A veszteséglistákat Monarchia hatóságai adták ki a háború idején folyamatosan. Az 1918 utáni dátumok pedig azt mutatják, hogy az illető mikor került be a helyi halotti anyakönyvbe. Ezeket néha évekkel később írták be, nyilván, ha a katona eltűnt a fronton és reménykedtek abban, hogy még hazatér, akkor sokáig vártak a bejegyzéssel. Később azonban a család kérésére mindenképpen rögzíteni kellett, mert például öröklés e nélkül nem volt lehetséges. Ahogy látható, még egy 1968-as bejegyzés is található a szentgyörgyvári halotti anyakönyvekben, az 1917-ben eltűnt Bankó Károly esetében. Ilyenkor az anyakönyvbe sajnos nem jejezték be, hogy az illető milyen csapategységben szolgált.

A veszteség-nyilvántartásban a sebesültek és a hadifogságba esettek is láthatók, hogy velük a későbbiekben mi történt, arról nincs mindig információ. Van, akiről lehet tudni, hogy hazatért a hadifogságból, így Oltag László is, id. Oltag Guidó fia. Ő hadnagyi rangban szolgált a zalaegerszegi 6. huszárezredben. A háború után visszatért a hadifogságból és a két világháború között a sümegi járás szolgabírója lett.

A harcok 1918 októberében véget értek, de ekkor Magyarországot még nagyobb megrázkódtatás érte. A győztes hatalmak közölték az új magyar kormánnyal a békfeltételeiket, amelyek az ország területének jelentős megcsonkítását tartalmazták. A trianoni béke Zala megye területét is jelentősen megváltoztatta. Az 1918. november 13-án aláírt belgrádi katonai egyezmény a demarkációs vonalat Zala megye esetében a Dráva-folyó vonalán jelölte ki. A megalakulóban lévő délszláv királyság kormánya azonban a megszállás kiterjesztése mellett foglalt állást. Ennek eredményeként 1918. december 24-én a szerb hadsereg egységeiből álló reguláris csapatok – ahogy parancsnokuk nevezte a „jugoszláv nemzeti hadsereg” alakulatai – lépték át a Drávát és ellenállás nélkül vonultak be Csáktornyára. Velük szemben a néhány száz fős magyar egységek csak a visszavonulás mellett dönthettek. A jugoszláv csapatok ezt kihasználva tovább nyomultak és december 27-én Alsólendvát, sőt tovább haladva és a Murán átkelve 28-án Muraszombatot is elfoglalták. A jugoszláv főtisztek azzal indokolták az előrenyomulást, hogy a rendet akarják fenntartani és a magyar csapatok támadásait kívánják megtorolni. Mivel a tárgyalás nem hozott érdemi eredményt, a jugoszláv előrenyomulásra válaszként a magyar fél a rendelkezésre álló helyi erővel 1919. január első napjaiban ellentámadást indított és Alsólendváról és Muraszombatból kiszorították az ott állomásozó délszláv csapatokat. A Muraköz azonban továbbra is a jugoszlávok kezén maradt.

Ez a siker azonban nem jelentette a magyar fennhatóság megmaradását, mivel a térség sorsáról ekkor már a béketárgyalásokon vérszemet kapó, egyre növekvő étvágyú belgrádi és zágrábi diplomácia döntött, amely igyekezett elmenni a lehetőségek legvégső határáig. A párizsi békekonferencián a végső szót 1919. július 9-én mondták ki, amikor a nagyhatalmak elfogadták a jugoszláv igények jelentős részét, és a határvonalat a Mura és Rába folyók közötti határon jelölték ki. Ennek következményeként a Tanácsköztársaság bukása után, 1919 augusztusában, kihasználva a zűrzavaros körülményeket, a jugoszláv hadsereg vegyes alakulatai

újra elfoglalták a Muravidéket, Alsólendvát és Muraszombatot. A Zala vármegyei katonai parancsnokság ekkor ismét parlamentert küldött a jugoszlávokhoz, de változást elérni nem tudott.

A háború utáni változások, az őszirózsás forradalom komolyabb változásokat nem hozott Zala megyében, Zalaegerszegen is a polgármester, Czobor Mátyás lett a Nemzeti Tanács vezetője és a közigazgatási tisztviselők is a helyükön maradtak. Keszthelyen 1918. november 2-án történt meg az átalakulás. Ekkor a városháza dísztermében gyűlt össze a képviselőtestület, valamint mintegy félezer fős tömeg. Reischl Imre városbíró nyitotta meg az ülést és felkérte Karácsony Kálmán keszthelyi járási főszolgabíró, hogy ismertesse a budapesti Nemzeti Tanácstól érkezett táviratot, amelyben az közli a hatalom átvételét. Ezt a tömeg hatalmas ovációval fogadta, és közfelkiáltással kimondták a csatlakozásukat. Ezután itt is megalakították a helyi Nemzeti Tanácsot, amelynek az elnöke Reischl Imre lett, a tagjai között pedig olyan ismert keszthelyi előkelőségek kaptak helyet, mint például Berzsenyi Gerő közjegyző, Berkes Ottó kanonok, a gimnázium igazgatója, Lakatos Vince gimnáziumi tanár, Büchler Sándor professzor, izraelita főrabbi, Meizler Károly iparosmester, Csák Árpád régész, újságíró vagy Dunst Ferenc apátplébános.⁶

A békediktátum hírére azonban az új magyar kormány is összeroppant és 1919. március 21-én a Kun Béla vezette bolsevikok kezébe került a hatalom. Ekkor Zala megye élére is egy háromtagú direktórium lépett, amelynek a tagjai kommunista és szociáldemokrata politikusok voltak. A falvak életében azonban komolyabb változást ez sem hozott, csupán egyetlen intézkedés: az úri birtokok szocializálása. Ez azt jelentette, hogy – Szentgyörgyváron az Oltay és a Nemestóthy birtokokat – állami tulajdonba vették, ahol majd szövetkezeteket akartak létrehozni, de ez az idő rövidsége és a tanács hatalom bukása miatt nem valósult meg. Ez a gondolat egyébként ekkor még teljesen idegen volt az emberektől, akik nem értették, hogy ez mit jelent. A megyében egyébként a szocializált úri birtokok nagy részén továbbra is a volt tulajdonos, a földbirtokos gazdálkodott, csak most intézőnek nevezték. Később ez természetesen megváltozott volna, de erre a bolsevik hatalomnak nem maradt ideje.

A falvak nem lettek a Tanácsköztársaság hívei, sok helyen alakult ki ellenállás az új rendszerrel szemben. Zalában a legtragikusabb eset Nagybakónakon történt, ahol a helyi gazdák elkergették a helyi direktóriumot, amikor pedig azok vörös őrséggel tértek vissza, fegyverrel fogadták őket és tűzharc alakult ki. Ennek több halálos áldozata is volt, s három csapi és nagybakónaki gazdát pedig a hatóság Nagykanizsán kivégeztetett.

A keszthelyi járási direktórium 1919 júniusában elrendelte a szarvasmarha állomány összeírását, egyben az állatok 5 százalékának elrekvirálását. Ekkor Szentgyörgyvár bírása, Borbás Károly június 22-én arról tudósította a jegyzőt, hogy „a munkástanácsot és a birtokos gazdákat meghívattam, hogy vegyenek

---

6 Keszthelyi Hírlap, 1919. november 3.

tudomást a marhaállomány összeírásáról, és a gyűlésen azt határozták el, hogy a község nem fogadja el, hogy marhát adjanak”. Többen kijelentették, hogy ezt a törvényt nem ismerik el, s ha kell új vezetőket választanak.⁷ Hasonlóképpen döntöttek Alsópáhokon is, s ha a hatóságok erőltették volna, akkor könnyen itt is a nagybakónakihoz hasonló eset történhetett volna. A Tanácskormány azonban 133 nap után a szomszédos országok hadseregével való folyamatos harc után lemondani kényszerült, Kun Béla és társai pedig elhagyták az országot.

Összességében a trianoni békeszerződés eredményeként Zala megye 5995 km² területéből 1118 km² került határon túlra, a Muraköz a Csáktornyai és a Perlaki járásokkal teljes egészében, míg az Alsólendvai járásnak a nagyobb része. A lakosságot illetően ez 130509 főt jelentett, a történelmi Zala vármegye népességének 28%-át. Az ezer éves történelmi országhatárok megbontása mellett a békerendezés legfájdalmasabb pontja az volt, hogy míg a Csáktornyai és a Perlaki járások 90%-át horvát lakosság lakta, addig az alsólendvai járás népességének 60%-t magyar, 40%-t pedig magyarországi szlovének alkották, akiket világos etnikai határ választott el egymástól. Maga Lendva is szinte tiszta magyar etnikumú település volt, így az új határ Zala esetében is összefüggő színmagyar területet szakított el.

Kiss Gábor egy katonatársával 1916-ban

7 Szántó Imre: Egy dunántúli falu története. Alsópáhok története. Tankönyvkiadó, Budapest, 1960. 209. o.

A két világháború között

Az első világháború és az azt követő politikai változások, valamint a háborút lezáró trianoni békediktátum eredményeként Magyarország súlyos gazdasági helyzetbe került. A területek megszállása, majd elcsatolása és a háborús jóvátételek miatt a magyar gazdaság megrendült, az ipari termelés akadozott, a pénz, a korona pedig inflálódni kezdett. A mezőgazdasági termelők esetében mindezt még tetézte az, hogy az évekig tartó háború eredményeként a földjeiket egyre nehezebben tudták megművelni, a fronton lévő családfők távollétében az otthon maradtak sokszor nehéz helyzetbe kerültek. Hanyatlott a kereskedelem, a piaci kapcsolatok elsorvadtak. Érdekes módon azonban ebben a helyzetben nem a mezőgazdasági termelők jártak a legrosszabbul. Az élelmiszer árak ugyanis nőttek, arra ugyanis mindenkinek szüksége volt, az akadozó termelés azonban nehezen tudta kielégíteni az igényeket. Ekkor az egyik legnagyobb probléma az infláció volt, a korona elértéktelenedése azonban a havi fizetésből őket érintette a legérzékenyebben. Szentgyörgyváron azonban ilyen alig volt – csak a tanító meg a jegyző – a napszámosok ugyanis terményben kapták a járandóságukat. A Keszthelyen piacra vitt termények után ugyanakkor jó pénzt kaptak az élelmiszerárak emelkedése miatt a városi lakosságtól.

A mezőgazdasági népesség nem 1919/20-ban került nehéz helyzetbe, hanem 10 évvel később, az 1929-es nagy gazdasági világválság idején. Akkor ugyanis megfordult a helyzet, a túltermelés miatt a mezőgazdasági termények árai kezdtek el meredeken csökkenni, így a termelők és a napszámosok jutottak kevesebb jövedelemhez. Ebből aztán egyre kevésbé tudták megvásárolni a szükséges ipari termékeket, eszközöket, szerszámokat, ruhaneműt, olajat stb. Ez a gazdasági helyzet az 1930-as évek második felében fordult meg, amikor a háborúra készülődés miatt felpörögtek a gazdaságok, munkahelyek teremtdtek és a munkabérek is emelkedtek.

A világháború után jött el annak a lehetősége, hogy változtassanak a földbirtokviszonyokon, s ezáltal javuljanak a megélhetés feltételei. A kisgazdapárti Nagyatádi Szabó István földművelési miniszter által 1920-ban kezdeményezett földreform során lehetőség nyílt arra, hogy házhelyhez, illetve parcellákhoz jussanak a rászoruló családok. A politika útvesztőiben azonban a reform eléggé megfeneklett, ugyanis a Horthy-kor politikai elitjét alkotó úri földbirtokos réteg igyekezett a földreform élet elvenni. Ez sikerült is, így csak igen kismértékű változás történt. Ennek eredményeként Szentgyörgyváron 4 család jutott házhelyhez és 76 földhöz, amelynek az összterülete 1, illetve 80 hold volt. Tehát 4 család kapott egy-egy 1200 négyzetöles házhelyet, 76 pedig egyholdas parcellát. A dolog rákfenéje volt továbbá, hogy mindezt nem ingyen vagy kedvezményesen kapták, hanem piaci áron, amit egy hosszú távú kölcsön keretei között kellett megfizetniük.

A házhelyhez jutás eredményeként épültek újabb házak a faluban. Addig Szentgyörgyváron 110 lakóház állt, ami azt jelenti, hogy volt olyan ház, nem is kevés, ahol több család élt együtt. Az 1930. évi népszámlálás szerint viszont már

132 ház állt a faluban, ez a többlet nyilván a földhöz és házhelyhez jutott családok építkezéseinek az eredménye.

A faluban úgynevezett egytanerős iskola működött, ez azt jelentette, hogy egy tanítója volt, aki minden elemist oktatott. Az intézmény nem állami, hanem egyházi volt, ugyanis a fenntartója a katolikus egyház volt, konkrétan a veszprémi püspökség. A tanító egyben kántor is volt, ez abban az időben gyakori volt, hogy a tanító a kántori teendőket is ellátta, így is nevezték, hogy kántortanító. Éppen a századfordulón történt sajnálatos tragédia az addigi tanítóval, Gréber Sándorral. 1900 júniusában hazafelé tartott egy tanítói gyűlésről, és amikor Bókaházán leszállt a vonatról, már késő este volt. Így indult gyalogosan hazafelé, a felesége azonban hiába várta, nem érkezett meg. Másnap a keresésére indultak és a holttestét meg is találták a Zala-folyóban. A sötétben nyilván szerencsétlenség érte, belecsúszott vagy beleesett a vízbe és megfulladt. Mivel minden értéke megvolt, így biztos, hogy baleset történt és nem rablótámadás.⁸ Az utóda Szolár Béla lett, aki addig egy kis Somogy megyei faluban tanított. Szolár azonban nem sokáig maradt, 1904-ben már új tanítót kellett fogadnia a falunak. Ekkor Horváth Lászlót választották meg kántortanítónak, aki buzgó katolikus volt, gyakran írt a helyi lapokba cikkeket, vallásos tárgyúakat vagy tartalmúakat is. Horváth László után Varga Ferenc tanító következett, aki 1935-ben bekövetkezett haláláig tanított a faluban.⁹ A világháború időszakában a faluban Bánhegyi Zoltán volt a tanító, s már működött Alsómándpusztán is egy iskola, ahol Dömötörfi József volt a tanító.

A szentgyörgyvári iskolások 1935 körül

---

8 Pécsi Figyelő, 1900. június 9. 4. o.

9 Dunántúl, 1935. június 6. 2. o.

A falu plébánosa a két világháború között mindvégig Supka Márton volt, aki 1944-ben hunyt el.¹⁰ Supka Márton a nagykanizsai Kegyes Tanítórend Főgimnáziumába járt 1896 és 1904 között. 1909-ben szentelték pappá Veszprémbe, a kegyesrendiek templomában. Először Somogy megyében, Törökkoppányban lett plébános, de csak egy évig, mert 1910-ben a püspök Zalaszentbalázusra helyezte át hitoktatónak és káplánnak. Itt sem sokáig maradt, mert 1911-ben már a Veszprém megyei Somlósárhelyen volt káplán, 1913-ben pedig ismét Somogy megyében, Nágocson, majd 1914-ben segédlelkész lett Nagybajomban. 1914-ben újra áthelyezték, ezúttal Mernyére, 1916-ban pedig már Barcson teljesített szolgálatot. Itt több évig maradt, s ezután került Szentgyörgyvárra, amikor Sziij Alajos korábbi plébános elhalálozása után Rott Nándor veszprémi megyéspüspök 1918 májusában őt kinevezte.¹¹ Itt már megállapodott, és haláláig maradt.

A Szentháromság szobor megáldása 1928-ban

Szentgyörgyváron, ahogy az a falu társadalomszerkezetéből következett, nagyon kevés iparosmester dolgozott, aminek két oka volt. Egyrészt az emberek szegények voltak, ezért sok iparos nem is tudott volna megélni, mert csak nagyon kevés terméket tudott volna értékesíteni. Másrészt a nagybirtokok maguk alkalmaztak iparosokat, akik szintén cseléd helyzetűek voltak és a többiekkel hasonló jövedelmet – esetleg kicsit többet – kaptak. Így a falu harmadát kitevő cselédség egyáltalán nem is vásárolt volna egy független iparostól, a nagybirtok pedig ugyan-ez okból szintén nem rendelt tőle semmit. Így a faluban csak néhány asztalos (Ma-

¹⁰ Dunántúl, 1944. március 15. 2. o.

¹¹ Keszthelyi Hírlap, 1918. május 19. 4. o.

jor Ferenc és Gábor), cipész (Matusz Ferenc, Tompa Dávid, Horváth Péter) és egy kovács (Horváth László) élt az iparából, utóbbi egyben cséplőgép-tulajdonos is volt. Működött egy kocsmá, amit az 1920-as években Horváth Kálmán, az 1930-as években pedig Belencsics József vitt, valamint volt egy kisbolt, ahogy akkor nevezték szatócsbolt, ennek a tulajdonosa az 1930-as években özv. Lákoti Istvánné volt.

A községi bíró és háza 1935-ben (Major János, Major Erzsébet, Kámán Lajos)

Községi bírók voltak a faluban 1909-ben Horváth József, 1914-ben Kovács Lajos, 1919-ben Borbás Károly, 1930 körül Harsány Pál, 1935-ben Tislér Sándor és Major János, 1939-ben Mátés Sándor. 1924-ben a község felemelte a községbírók fizetését, amire nyilván az akkori magas infláció miatt volt szükség (ekkor még a pengőt nem vezették be, csak néhány évvel később). Emiatt volt például az a rendelkezés, hogy a községbíró útiköltségét, ha például Keszthelyre kellett hivatalos ügyben bemennie, nem pénzben, hanem 5 kg búza árában határozták meg! 1921-ben egy másik fontos döntést hozott a képviselőtestület: elhatározták, hogy pálinkafőzőt állítanak fel a faluban, mégpedig a „közbirtokosság tulajdonát képező 85. sz. házban”. Mivel a szükséges eszközökkel, üstökkel stb. nem rendelkeztek, erre hitelt vettek fel a Keszthelyi Takarékpénztártól. A főzés felügyeletével Kámán Ferenc előljárási tagot bízták meg, s bérlet ellenében azt bárki használhatta.¹²

1925-ben alakult meg a faluban a helyi Levente Egyesület. A leventeszervezetek Magyarországon az 1920-as évek elejétől a második világháború végéig léteztek és a katonai előképzés legfontosabb szervezetei voltak. A trianoni békeszer-

12 MNL ZML IV. 402. a. 1921. 12. 12. 1643. sz., 1924. 02. 11. 137. sz.

zódés katonai korlátozásainak kijátszására törekedtek, amikor a testnevelésről alkotott 1921. évi LIII. törvény alapján létrehozták a 12–21 év közötti fiúk katonai előképzését és nemzeti szellemű nevelését szolgáló egyesületeket. A testnevelés mellett jelentős hangsúlyt fektettek a fegyelemre, a valláserkölcsi nevelésre, sőt a művelődésre is. Szentgyörgyváron az 1925. január 4-én tartott alakuló ülésen a jelenlévő fiatalok mellett (akik a jegyzőkönyv tanúsága szerint 36-an voltak) megválasztották az egyesület vezetőségét. Elnöknek Olta Lászlót, alelnöknek Supka Márton plébánost, jegyzőnek pedig Varga Ferenc tanítót. A pénztáros Tislér Károly, az ellenőr Horváth Pál, a könyvtáros pedig Kámán Lajos lett. A választmány tagjai lettek még: Horváth József, Kámán Péter, Tollár József, Kiss János, Borbás Pál, Horváth Lajos, Schvarcz György, Szabó István és Harsány Imre. A fiatalokat itt is a tanító oktatta, de a testedzésben voltak segítők, olyanok, akik jártasak voltak valamilyen sportágban.¹³

A szentgyörgyvári leventék 1925-ben

Az 1930-as években, ha nem is jelentős, de fontos változás volt a falu életében az Olta-birtok kettéosztása. Az öröklések következtében ugyanis két részre tagolódott, amikor Olta Guidó meghalt. A birtokot a két fia között felosztották, ifj. Olta Guidóé lett az alsómáti birtokrész, míg Lászlóé lettek a falu körüli földek a kastéllyal együtt. Ő 1941-ben halt meg, két kiskorú gyermeket hagyva hátra, Magdát és Lászlót. Ekkor a birtokot Szűts Károly vitte tovább, mint bérelő, egyben mint a gyermekek gyámja. Szűts korábban a Festetics-birtokok intézője volt, s a

13 MNL ZML IV. 433. 1479. A Szentgyörgyvári Levente Egyesület alakulási jegyzőkönyve.

birtokrészen a továbbiakban ő gazdálkodott, egészen addig, amíg 1945 után az új rendszerben el nem vették tőle.

A két világháború között Szentgyörgyvár politikai viszonyait a pártosodás egyáltalán nem jellemezte, de a lakosság politikai orientációja néhány forrás segítségével jól feltérképezhető. Ebből – előre bocsátva egy rendkívül érdekes tanulmányt – leszűrhető az, hogy a községben született országgyűlési eredmények jelentősen eltértek az országos helyzetképtől. Ez azonban nem a falu egyedi sajátosságának tekinthető, hanem a régió, elsősorban Zala megye politikai viszonyaiból következett. Szentgyörgyvár a korszakban mindvégig a keszthelyi választókerülethez tartozott. Választóinak számát a világháború után többször módosított választási törvények határozták meg, de az általában a lakosság 35-40 százalékát tette ki. A választási jegyzőkönyvekből láthatjuk, hogy ez itt egy kicsit alatta maradt, mert a szavazójogosultak száma 200 fő körül mozgott. A választási törvények megkívánták az elemi iskolai végzettséget, valamint több év helybenlakást az adott község területén. Az életkort 1922-től, a Bethlen-féle választójog meglehetősen magasán határozta meg, férfiak esetében 24, nőknél 30 évben.

A Horthy-kor első parlamenti választását 1920-ban rendezték meg, s azon a választókerületben csupán két egyéni jelölt indult, Reischl Richárd a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja és Szilassy Zoltán a Nagyatádi Szabó István vezette Kisgazdapárt jelöltjeként. Mindkét jelölt a közéletben aktívan tevékenykedő személy volt, Szilassy neve országosan, Reischl Richárdé azonban Keszthely környékén volt igen ismert. Szilassy Zoltán agrárszakember volt, 1892-től dolgozott az Országos Magyar Gazdasági Egyesületben, melynek ekkor igazgatói tisztségbe is emelkedett. Már 1905-ben országgyűlési képviselő lett, azóta a gazdaérdekek egyik legbefolyásosabb szószólójának számított. Hiába azonban az országos ismertség, ha az ellenjelölt neve fogalom a helyi szinten. Márpedig a Reischl név ilyen volt Keszthely környékén. Reischl Richárd apja, Reischl Vencel Ausztriában született, s 1841-ben telepedett le Keszthelyen. Ekkor kibérelte a Festetics-család által birtokolt sörüzemet, azt sikerrel felfejlesztette, s a város egyik legvagyonosabb polgára lett. Ennek eredményeként 1861-ben városbíróvá választották, mely tisztséget 32 éven át, haláláig töltötte be. Polgármesterségének időszakában Keszthely páratlanul fejlődött és modernizálódott. Két fia szintén közéleti pályát választott, Imre ugyanis apja nyomdokait követve emelkedett a városbírói tisztségbe, míg Richárd 1919-től kezdve aktívan politizált, ekkor lett ugyanis a városban megalakult Keresztényszocialista Párt alelnöke. Az 1920 januárjában megrendezett választáson mindennek eredményeként Reischl magabiztos győzelmet aratott, a szavazatok közel 80 százalékát szerezte meg. Szentgyörgyváron azonban más eredmény született, a faluban Szilassy kapott több szavazatot. Ez talán annak szolgált, hogy pártja programja volt a földreform, amelynek az eredményeként a faluban is több család jutott földhöz és házhelyhez.

Választási eredmények a keszthelyi választókerületben és Szentgyörgyváron 1920-ban

Név	Párt	Választókerületi eredmény		Szentgyörgyvár	
		fő	%	fő	%
Reischl Richárd	KNEP	12982	79,8	121	46,9
Szilassy Zoltán	Kisgazdapárt	3278	20,2	135	52,9
érvénytelen				2	0,8

(Választási eredmények forrása: MNL ZML IV. 403.)

Reischl Richárd ettől kezdve három cikluson, 11 éven keresztül őrizte mandátumát, igaz időközben többször módosult a pártállása. Ez azonban nem nézeteinek, hanem pártjának az átalakulásából következett. A KNEP 1922-ben felbomlott, hiszen Bethlen István részben ebből hozta létre a kormányzópártot, az egyszerűen csak Egységes Pártnak nevezett konzervatív csoportot. A volt KNEP-képviselők egy része azonban elvi okokból nem lépett be, ők voltak a legitimista kereszténypárti képviselők. Reischl is azon politikusok közé tartozott, akik a Habsburg-ház lemondását nem tekintették törvényesnek, a királyság és azon belül a Habsburgok trónra lépését, visszatérését támogatták. Programjukban továbbá fontos szerepet játszottak az agrárius elvek, vagyis a földbirtokosok és gazdák érdekeinek képviselete. Ezzel együtt azonban pártjuk nem ellenzékben, hanem az Egységes Párttal koalícióban kormányzott.

Reischl Richárd választási sikerének a titka azonban minden bizonnyal abban is rejlett, hogy családja kitűnő kapcsolatokat ápol a szűkebb régió mindenható urával, a Festetics-család fejével, Festetics Taszilóval. Ennek ékes bizonyítékát adta az a tény, hogy a Reischl-család bérelte és üzemeltette a Festeticsék tulajdonában lévő Hévízfürdőt is. A Keszthely és környékén elterülő földek jelentős része a Festetics latifundiumhoz tartozott, így nyilvánvaló, hogy a herceg állásfoglalása komoly súllyal esett latba a képviselőjelöltségnél is. Ez az állapot tükröződött a következő, 1922-es választáson is, ahol Reischl Richárdnak már két ellenféllel kellett megküzdenie, egy Egységes párti és egy kisgazda jelölttel. Győzelmének aránya azonban ezúttal még az előző évit is meghaladta, s ahogy látjuk, ezúttal már Szentgyörgyváron is többséget szerzett. Érdekes módon a faluban éppen a kormánypárti jelölt kapta a legkevesebb, szégyenszemre csupán egyetlen szavazatot!

Választási eredmények a keszthelyi választókerületben és Szentgyörgyváron 1922-ben

Név	Párt	Választókerületi eredmény		Szentgyörgyvár	
		fő	%	fő	%
Reischl Richárd	KNEP	3969	60,1	93	58,1
Zsigmond József	Kisgazdapárt	1757	26,6	66	41,3
Zsilavy Sándor	Egységes Párt	882	13,3	1	0,6

A harmadik választáson, 1926-ban már nem is mert Reischl ellen országosan ismert politikus kiállni, mert könnyen kitette magát a sima vereségnek. Ekkor a kormánypárti színeiben egy keszthelyi kisvállalkozó, Márton Jenő indult, s nem is járt jobban elődeinél. Ahogy látható, Szentgyörgyváron is sima eredmény született.

Választási eredmények a keszthelyi választókerületben és Szentgyörgyváron 1926-ban

Név	Párt	Választókerületi eredmény		Szentgyörgyvár	
		fő	%	fő	%
Reischl Richárd	Agrárpárt	7757	78,0	176	83,4
Márton Jenő	Egységes Párt	2073	22,0	5	2,4
Érvénytelen vagy nem szavazott				30	14,2

1926-ban Reischl Richárd már nem a KNEP, hanem az ebben az évben megalakult Gaál Gaszton-féle Magyar Agrárpárt keretei között politizált. A párt alapítói között több zalai képviselő volt, köztük Reischl Richárd is. A párt főként a földbirtokosokat és a gazdálkodókat képviselte, s követelte a kormányzattól e réteg fokozott védelmét. Már határozottabb ellenzéki állásfoglalást fogalmaztak meg, azonban ekkor még nem fordultak szembe a kormánnyal. Erre csak 1930-ban került sor, amikor a párt egyesült az ekkor Tildy Zoltán és Nagy Ferenc által újjászervezett Független Kisgazdapárttal.

Reischl Richárd tehát egészen 1931-ig magabiztosan őrizte mandátumát és képviselte a keszthelyi választókerületet. 1931-ben azonban váratlan fordulat történt. A kormánypárt ezúttal komoly jelölttel állt elő, Rakovszky Iván személyében, akinek az indulása erősen kétségessé tette Reischl győzelmét. Rakovszky Iván az 1920-as években a Bethlen-kormány belügyminisztere volt, majd országgyűlési képviselőként a kormánypárt egyik vezető embere, Bethlen István bizalmasa. Reischl Richárd kezdetben úgy határozott, hogy szembeszáll vele, ám nem sokkal a választás előtt belátta esélytelenségét. Drámai hangú nyílt levélben jelentette be visszalépését a választási küzdelemtől, és elkeseredett hangon a kormányzatot és az uradalmakat hibáztatta azért, mert azok törvénytelen módon nyomást gyakorolnak a választókra.¹⁴ A háttérben nyilvánvalóan az állt, hogy a kormányzat kiegyezett Festetics Taszilóval Rakovszky támogatása érdekében, és a herceg ezért ejtette Reischlt.

Rakovszky Iván megválasztása ekkor már biztosnak tűnt, ám ekkor újabb fordulat történt. Egy olyan újabb jelölt tűnt fel ugyanis a színen, aki a későbbiekben főszereplővé vált a keszthelyi régió politikai küzdelmeiben, a helyi politikában már régóta tevékenykedő keszthelyi ügyvéd: Meizler Károly. (Meizler 1940-ben Maróthy-ra magyarosította a nevét.) Már 1919-ben funkciót vállalt, a keszthelyi

14 Politikai küzdelmek Zala megyében a két világháború között 1918–1931. Szerk. Paksy Zoltán, Zalaegerszeg, 2006. (Zalai Gyűjtemény 62.) 87–88. o.

Keresztényszocialista Párt titkári tisztét látta el. Azóta a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt aktivistájaként tevékenykedett, s most látta elérkezettnek az időt arra, hogy ringbe szálljon.

Választási eredmények a keszthelyi választókerületben és Szentgyörgyváron 1931-ben

Név	Párt	Választókerületi eredmény		Szentgyörgyvár	
		fő	%	fő	%
Rakovszky Iván	Egységes Párt	6989	55,2	220	91,7
Meizler Károly	KGSZP	5662	44,8	20	8,3

A váratlanul feltűnt Meizler végül csak megszorítani tudta Rakovszkyt, aki így megszerezte a képviselői mandátumot. A táblázatból látható, hogy Szentgyörgyváron Meizler neve még valószínűleg ismeretlen volt, mert nagyon gyenge eredményt ért el. Meizler Károly azonban egyre intenzívebb közéleti szerepet játszott, aminek az is a része volt, hogy ügyvédként több esetben képviselte a földművesek igényeit a hatóságokkal vagy a földbirtokosokkal szemben. Ennek egyik legnagyobb horderejű ügye is ebben az időszakban történt, ami valószínűleg érintette a szentgyörgyváriakat is. 1931-ben ugyanis a Festetics-család eladta a Sármellék határában fekvő, ezer holdat meghaladó birtokát. A vételre jelentkeztek a falu és még néhány szomszédos község gazdái, ám Festetics végül nem nekik, hanem egy kormánypárti országgyűlési képviselőnek adta el a birtokot, ráadásul olcsóbb áron, mint amennyit a helybeliek ígértek! Ezt a helyi gazdák a kisemmizésüknek vették, de nem adták föl, mert akkor legalább az eladott birtokot szerették volna bérbe venni, mivel kiderült, hogy az új birtokos nem is akar rajta gazdálkodni, hanem kiadja bérbe. Azonban ismét pórul jártak, hiába ígértek ismét magas árat, a birtokot végül egyetlen személy bérelhette ki – Reischl Richárd!

Az esetnek komoly következményei lettek, évekig húzódott, s közben az egész ügyben a helyi gazdákat Meizler Károly képviselte ügyvédként, ráadásul a munkájáért fizetést sem kért. Bár sikert nem ért el, Meizler rendkívül népszerű lett a Keszthely környéki falvakban, aminek a következményei a következő országgyűlési választásokon láthatóvá is váltak.

Ez az 1935. évi választás a keszthelyi választókerületben ugyanakkor óriási port felverve országos botránnyá is fajult! Nézzük mi történt! 1935-ben tehát Meizler Károly ismét jelöltette magát képviselőnek, míg ellenfele a kormánypárt színeiben egy budapesti gyáros-vállalkozó, Oetl-Pálffy Dénes lett. A választási kampány rendkívül izgalmasan alakult, Meizler végigjárta a választókerületét, majdnem minden faluban gyűlésezett, beszédeket mondott. Szentgyörgyváron a Meizler-párt vezetője Tompa Gábor volt, az ő házába is volt bejelentve a párthe-lység.¹⁵ Ellenfelét elsősorban – ahogy ez a korszakban lenni szokott – a hatóságok segítették, a szolgabírói hivatal, a keszthelyi előljáróság, vagy a csendőrség, amely

15 MNL ZML V. 1702. b. 770/1939.

Meizlert időlegesen még őrizetbe is vette, hogy akadályozza a kampányát. Végül, ahogy a táblázatból látható a választáson rendkívül szoros eredmény született, Meizler csak néhány vokssal maradt le a mandátumról.

Választási eredmények a keszthelyi választókerületben és Szentgyörgyváron 1935-ben

Név	Párt	Választókerületi eredmény		Szentgyörgyvár	
		fő	%	fő	%
Meizler Károly	KGSZP	6827	49,6	91	54,5
Oetl-Pálffy Dénes	NEP	6940	50,4	76	45,5

Szentgyörgyváron ő győzött, ahogy a legtöbb faluban is, csak Keszthelyen tudott fordítani Pálffy. A választás azonban ezzel nem jutott nyugvópontra, ugyanis Meizler Károly hatósági visszaélésekre és törvénytelenésekre hivatkozva a bírósághoz fordult és kérte a választási eredmény megsemmisítését! Meizler beadványában az szerepelt, hogy a csendőrök tömegesen akadályozták meg a választókat abban, hogy rá szavazzanak, valamint egyes helyi választási bizottságok ugyanebből a célból a szabályosnál korábban bezárták a szavazóhelyiségeket.¹⁶

Az ügy ekkor vált rendkívülivé, a Magyar Közigazgatási Bíróság ugyanis helyt adott Meizler beadványának és panaszát jogosnak találva, ítéletében a választás eredményét megsemmisítette. Ráadásul nem a választás megismétlését rendelte el, ahogy az általában az ilyen ítéletek esetében lenni szokott, hanem a kis különbségre való tekintettel Meizlert új választás kiírása nélkül, automatikusan képviselőnek nyilvánította! Így lett tehát, az ügy lezárása után, 1936-tól a bírósági ítélet eredményeként Meizler Károly a keszthelyi választókerület képviselője.

1938-ban azonban Meizler Károly is politikai fordulatot tett, és keresztényszocialista politikusból nyilassá változott. Meizler mindig is erősen jobboldali, radikális felfogású személy volt, s ekkor a Magyarországon egyre erősebb nemzetiszocialista irányzat hatására, saját nyilas pártot szervezett. Korábbi nézeteit azonban teljesen meg nem tagadva, megkísérelte a nyilaskeresztes és a keresztényszocialista elveket összhangba hozni, melyet pártja nevében is igyekezett kifejezni: a Keresztény Nemzetiszocialista Front nevet adta neki. Programjának középpontjában elsősorban a szegényparaszti népesség érdekében hangoztatott szociális reformok álltak, ám ezek megvalósításához az elsődleges eszközt a zsidóság elleni fellépésben látta. Szélsőséges antiszemitizmusa mellett ez volt az egyetlen nyilas párt, amely határozottan fellépett a nagybirtokkal szemben is, a földreform érdekében való tehervállalásuk szükségességét hangoztatva. Mindezzel azért is kellett részletesebben foglalkoznunk, mivel a háború előtti utolsó parlamenti választáson, 1939-ben Meizler Károly ellenfele a kormánypárt színeiben nem más lett, mint a szentgyörgyvári Oltay László, Oltay Guidó fia! A kormányzat nyilván

16 Ruszoly József: A választási bíráskodás Magyarországon 1848/1948. Közgazdasági és jogi könyvkiadó, Budapest, 1980. 462. o.

belátta, hogy Budapestről leküldött jelölttel biztosan nem ér célzt a helyben nagyon népszerű Meizlerrel szemben, jobb megoldás, ha ismert helyi embert indít. A taktika azonban nem vált be, Meizler kiugróan jó eredményt ért el, sőt ő lett az országban legnagyobb arányban megválasztott nyilas képviselő. Ugyanakkor, ahogy a táblázatban látható, Meizler Szentgyörgyváron vereséget szenvedett, azaz a falu lakói inkább Oltay Lászlót támogatták, ami azt mutatja, hogy a földbirtokos népszerű volt a községben és jó viszonyt ápolt a helyiekkel. Persze feltételezhető, hogy a nagybirtok nyomást gyakorolt a szavazókra, például éppen a saját cselédeire, hogy kit válasszanak, de mivel ez a választás teljesen titkos volt, ez kérdéses. Ha a falusiak és a cselédek gyűlölték volna az Oltayakat, akkor nagyobb arányban szavaztak volna, az éppen a nagybirtok ellen is agitáló Meizlerre.

Ráadásul hasonló eredmény született – ahogy az a másik táblázatban látható – a pártlistás szavazáson. Ezen a választáson fordult elő ugyanis először, hogy pártlistára is szavazhattak a választók. Zala megyében három párt állított listát, a Magyar Élet Pártja, vagyis a kormánypárt, a nyilasok koalíciója, amely Meizler nyilaskeresztény pártja mellett Szálasi Ferenc pártját is magában foglalta, valamint a Kisgazdapárt. Láthatjuk, hogy a nyilasok nagyon erősek voltak Zala megyében, hiszen csaknem a kormánypárttal azonos számú szavazatot kaptak, s láttuk már azt is, hogy Meizler milyen magas arányban nyert a saját választókerületében. Ennek ellenére – s ez szól Oltay népszerűsége mellett – Szentgyörgyváron a nyilas lista is vereséget szenvedett, a kormánypárt kétharmadot kapott. A kormánypárt listáját egyébként Darányi Kálmán volt miniszterelnök vezette, aki egyéniben is indult, a szomszédos, tapolcai választókerületben.

Választási eredmények a keszthelyi választókerületben és Szentgyörgyváron 1939-ben

Név	Párt	Választókerületi eredmény		Szentgyörgyvár	
		fő	%	fő	%
Meizler Károly	KNSZF	10145	67,6	41	25,9
Oltay László	MÉP	4873	32,4	117	74,1

Listára leadott választási eredmények Zala megyében, a keszthelyi választókerületben és Szentgyörgyváron 1939-ben

Név	Megyei eredmény		Keszthelyi választókerület		Szentgyörgyvár	
	fő	%	fő	%	fő	%
Magyar Élet Pártja (kormánypárt)	49663	45,4	4505	28,0	136	66,0
Megyei nyilas koalíció	47419	43,4	10038	62,5	67	32,5
Független Kisgazdapárt	12193	11,2	1520	9,5	3	1,5

Ezek a tapasztalatok nemcsak Szentgyörgyváron és nem csak keszthelyi járásban, hanem Zala megye sok községében megfigyelhető tendencia volt.¹⁷ Hátterében

¹⁷ 1939-ben Zala megye 11 képviselője közül négy volt nyilas párti.

az állt, hogy a korszakban a parasztság egy jelentős része – főként a földbirtokkal nem rendelkezők – nagyon nehéz helyzetben éltek, a szélsőjobboldali pártok pedig demagóg, világmegváltó ígéreteikkel gyors megoldást hirdettek, ami könnyen megszedítette az embereket.

Színjátszó csoport az 1940-es években, Bánhegyi Zoltán tanítóval

A Piros bugyelláris című darab előadói 1933-ban

A 2. világháború

1939 őszén a terjeszkedő náci Németország megtámadta Lengyelországot és ezzel kezdetét vette a 2. világháború. Magyarország ekkor még igyekezett távol maradni a fegyveres konfliktustól, mert Teleki Pál miniszterelnök a „fegyveres semlegesség” politikáját követte, azaz az ország fegyverkezzen, álljon készenlétben, de ne váljon Németország bábjává. Ezt a politikát sikerült is követni egészen 1941 tavaszáig, Jugoszlávia megtámadásáig. Ekkor a németek felszólították Magyarországot is a csatlakozásra, a délvidéki elcsatolt területek visszaadását ígérve. A magyar kormány azonban nem sokkal korábban kötött barátsági és együttműködési szerződést a déli szomszédal, amelynek a nyílt megszegését jelentette volna a támadás. Teleki Pál nem is látta a helyzetből a kiutat és 1941. április 3-án öngyilkosságot követett el. Utóda Bárdossy László már nem követte ezt az óvatos és megfontolt politikát, s ennek következtében a magyar csapatok 1941. április 11-én átlépték a déli határt, megszállták a Trianonnál elcsatolt magyar területeket. Ami viszont a legsúlyosabb következményekkel járt, hogy 1941. június 27-én hadat üzent a Szovjetuniónak is, s ezzel végérvényesen belesodródott a világháborúba.

A háború kitörése a községben 1941-ig csak kis mértékben, közvetetten érezte a hatását. A bevonulások még nem kezdődtek meg, illetve csak részleges, időleges mozgósítások történtek. A lakosság ekkor még bízott abban, hogy az ország kívül maradhat a háborún, ezt az érzést sugallta a kormány is a fegyveres semlegesség politikájával. Másrészt az 1938-tól kezdődő terület-visszacsatolások eufórikus hangulatot keltettek az országban, amely ugyancsak elaltatta a háborús veszély érzetét. Ennek a helyzetnek vetett véget Jugoszlávia megtámadása és ezzel a magyar hadsereg hadba lépése, 1941 áprilisában.

A vidéki emberek életében a háború hatása először más területen jelentkezett, mégpedig az árak fokozatos emelkedésében. Vélhetően a többi környező községre, így Szentgyörgyvára is igaz az, amit a csereszégtomaji községi jegyző jelentett a járási főszolgabírónak 1940 augusztusában. E szerint az emberek jóval magasabban áron árulják termékeiket, mint azt a hatósági árszabályozás megengedné. Emiatt gyakori a keszthelyi piacon a veszekedés és a konfliktus. A mezőgazdasági termékek áremelkedése egyfelől kedvezett a falusi lakosságnak, hiszen a piacon valóban magasabb áron tudta eladni termékeit, s ez egy ideig az életszínvonalban is éreztette pozitív hatását, érdekes módon a háború első éveiben a falusi emberek életszínvonala még emelkedett is. A háború előrehaladtával azonban az ipari termékek árai is jelentősen emelkedni kezdtek. 1941-ben a keszthelyi jegyző azt jelentette, hogy a piacon már alig lehet árut vásárolni, ugyanis a Keszthelyre igyekvő östermelők „nem a piac területén, hanem a község külterületén, az ott várakozó vásárlóknak és a községben házalva adják el”. Az élelmiszerek árai 1942 nyarára a duplájára emelkedtek a háború előttihez viszonyítva, ezért 1942 májusában a keszthelyi főszolgabíró intézkedést is kért az alispántól arra nézve, hogy a tejtermékek hatósági árát módosítsák, mert a környező községek lakosai ilyen áron már nem hozzák be

termékeiket a keszthelyi piacra, hanem „ellenőrizhetetlen módon kint a községekben adják el az egyes vásárlóknak a maximális áron felül”.

A nagyobb bajt, sőt később tragédiák sorozatát azonban nem az árak változása, hanem a férfiak fokozatos és egyre nagyobb számban történő katonai behívója jelentette. A zalai honvédek – köztük a szentgyörgyváriak – a Nagykanizsán állomásozó 17. gyalogezredbe kerültek, amely kiegészülve több más alakulattal, együtt alkották a 9. könnyű hadosztályt. Ez a 13 500 fős csapattest a 2. világháborúban a magyar honvédség leginkább igénybe vett, legtöbb harci cselekménybe bevett és legnagyobb veszteségeket szenvedett seregteste volt. A hadosztályt már 1939 márciusában mozgósították, ekkor kezdődött Kárpátalja megszállása. Az iratokból látható például, hogy Kámán Pál (felesége Rácz Mária) és Horváth Lajos (felesége Mojzer Mária) gyalogosok behívása március 15-én történt, mindketten a 17. gyalogezred 3. századához kerültek.¹⁸

Az első zalai honvéd a Kárpátok irányába való előretöréskor, egy kisebb szlovák alakulatokkal való összecsapásban veszítette az életét. Ezután rövid szünet következett, az újabb mozgósítás 1940 nyarán következett, amikor a hadosztály felsorakozott a román határon. A magyar hadsereg az éppen zajló tárgyalások eredményét várta, amely kezdetben úgy tűnt, nem hoz eredményt. Ezért augusztus végén az alakulatokat harckészültségbe helyezték, köztük a 9. hadosztályt is, azonban augusztus 30-án megszületett a megegyezés, a 2. bécsi döntés. Ennek eredményeként a hadtest nem harcba, hanem diadalmenetben léphette át szeptember 7-én a trianoni határt, hogy először Nagyváradra, majd Horthy kíséretében, szeptember 15-én Kolozsvárra vonuljon. A következő katonai akcióban, Jugoszlávia megtámadásában a 9. hadosztály nem vett részt, csak a megszállásban és a pacifikálásban. Az alakulat 1941. április 16-án kelt át a Dráván és vonult be Alsólendvára és a Muraköz fővárosába, Csáktornyára.

A Felvidék visszatérése az 1938. november 2-án meghozott első bécsi döntés eredményeként történhetett meg, amelyben a magyar honvédség részeként a zalai alakulat is részt vett. November 5. és 10. között vonultak be a csapatok a csehszlovákok által kiűrt területre, a Csallóközbe, Komáromba, Kassára stb. A sikeres akció nyomán a kormány a hadműveletben részt vett katonák részére Felvidék emlékérmét adományozott, csillaggal és igazolvánnyal. Ezt a következő szentgyörgyvári katonák kapták meg, amelyből egyben látható az első körben bevont katonák névsora:

Név	Születési év	Anyja neve
Andor Ferenc	1914	Tislér Rozália
Elek József	1912	Lázár Teréz
Hetési József	1906	Szimeiszter Katalin
Hetési Pál	1910	Szimeiszter Katalin

---

18 MNL ZML V. 1702. b. 582/1938.

Név	Születési év	Anyja neve
Horváth Imre	1914	Rezes Anna
Horváth János	1912	Horváth Mária
Horváth Lajos	1913	Komár Rozália
Kámán Gyula	1907	Lázár Etel
Kámán József	1914	Kárász Anna
Kámán Pál	1910	Tompa Julianna
Lázár Ferenc	1909	Lázár Mária
Remete György	1912	Major Mária
Rác Gábor	1912	Rác Mária
Major József	1908	Böczögő Anna
Szántó Ferenc	1909	Kiss Mária
Tompa Gábor	1910	Bertók Mária
Tompa Pál	?	?

A Felvidék emlékérmét 1939. december 6-én, Horthy Miklós neve napján, nagy ünnepség keretében adta a katonának Supka Márton plébános.¹⁹ Az igazi megpróbáltatások a Szovjetunió megtámadása után kezdődtek meg a honvédek számára. A 9. hadosztály a tragikus sorsú 2. magyar hadseregbe tagolódott be, és az elsők között indult a keleti frontra. A háborús hadműveletekbe Magyarország részéről kezdetben csak a mintegy 40 ezer fős gyors-hadtest kapcsolódott be, ebbe a 9. még nem tartozott bele. A 9. könnyű hadosztályt 1942 márciusában mozgósították, s áprilisában már ki is szállították az orosz frontra, vonattal Ukrajnába, a hadtest egésze azonban csak 1942 áprilisában és május elején indult ki. Ellentétben a gyors-hadtesttel az újabb egységek már nemcsak megszálló feladatokat teljesítettek – bár kezdetben csak arról volt szó –, hanem harci övezetbe is kerültek. Az első hadműveletekre Kurszk előterében került sor, ahol egy kb. 60 km széles frontszakaszon hajtottak

Tompa Gábor háborús emléklapja

¹⁹ Uo. 1803/1939.

végre támadó hadmozdulatokat. A hadosztály alakulatai kemény csatákban nyomultak előre és 1942. július 7-én jutottak ki a Donhoz. Az oroszok a körzetben egyetlen hídfőt tartottak meg, Kosztyenki településnél, ahol több kemény összecsapás, köztük közelharc is zajlott. A 17. gyalogezred ezekben a harcokban igen súlyos veszteségeket szenvedett, különösen a 17/I. zászlóalj, amely gyakorlatilag teljesen felmorzsolódott.

*A 17. gyalogezred katonái a frontra indulnak Csáktornyról 1942. május 3-án
(Forrás: Nyíri Zoltán fényképalbuma, MNL ZML)*

A doni hídfőcsaták után a hadműveletek leálltak, a német és magyar csapatok védelemre rendezkedtek be. A 9. hadosztály Sztaro-Nyikolszkoje, Gremjacsje és Ivanovka települések körzetében foglalta el állásait, a 2. magyar hadsereg északi szárnyán, közvetlenül a németek mellett. Itt érte őket néhány hónappal később, 1943. január 12-én az orosz ellentámadás, a doni áttörés, bár annak első hulláma még nem érte a 9. hadosztályt. Ezeken az éjszakákon mínusz 40 fokig hűlt le a levegő, melynek következtében sok harckocsi nem indult be, és a lövegek egy részét is csak nagy nehézségek árán lehetett tüzekész helyzetbe hozni. A 9. hadosztály a borzalmas körülmények között az óriási túlerővel szemben szinte emberfeletti erőfeszí-

téssel, január 27-ig tartotta állásait, utolsó egysége a 17./III. zászlóalj ekkor hagyta el doni állásait. Ez volt az utolsó magyar harcoló egység a Don mellett, ez az alakulat fedezte az északra, Voronyezs térségében állomásozó német hadsereg visszavonulását is, melyet az ennek köszönhetően sikerrel végrehajtott. Ekkor már a környező többi német és magyar alakulat is visszavonult, amelynek eredményeként a 9. hadosztály részleges bekerítésbe került. Ebből február 2-án kezdte meg a kitörést. Ez azt jelentette, hogy a visszavonuló magyar csapatok mínusz 10, mínusz 20 fokban, az ellenség állandó támadásai közepette, gyalogosan hátráltak. A visszavezető utat a végtelen hómezőn a holtan heverő, megfagyott honvédek tetemei jelezték.

*A 17./II. zászlóalj katonái géppuskával Matvejevkanál 1942. május végén
(Forrás: Nyíri Zoltán fényképalbuma, MNL ZML)*

Ismeretes a 2. magyar hadsereg súlyos vesztesége, amelyet a doni harcban elszenvedett. Az elesettek száma meghaladta a 40 ezer főt, a sebesülteké a 30 ezret, míg 26 ezer fő esett hadifogságba. A 9. hadosztály vesztesége a legsúlyosabbak közé tartozott. Minden nehézfegyverét elvesztette, személyi állományából pedig 8-9 ezer főre tehető a veszteség. A csapatok maradékai 1943 áprilisában térhettek haza Magyarországra. A veszteség miatt a 9. hadosztályt fel is oszlatták, a 17. zalai gyalogezred – az újabb feltöltés után – a 7. hadosztályba került besorolásra. Ez az alakulat 1944 májusában került újra harcérintkezésbe, amikor a Kárpátok előterébe érkező oroszokkal vette fel a küzdelmet. Egészen a háború végéig harcolt, csak 1945. április elején tette le a fegyvert az oroszok előtt a szlovákiai Stubnyafürdőnél (ma: Turčianske Teplice, Szlovákia).

1944 márciusában a német haderő megszállta Magyarországot, ami előrevetítette, hogy az ország hadszíntérre fog változni. A megszállás következtében az angolszász légierő is elkezdte bombázni az országot, amit addig elkerült, de ez inkább

csak a nagyobb településeket érintette, bár több támadás érte a zalai olajmezőket is. A megszállás másik következménye volt a magyarországi zsidóság gettóba zárása, majd deportálása. Zala megye területéről is mintegy hatezer zsidónak minősített személyt, köztük gyerekeket, időseket, nőket, asszonyokat szállítottak embertelen körülmények között 1944. június közepéig Auschwitzba, s a többségük nem is tért vissza. Szentgyörgyvár azonban azok közé a települések közé tartozott, ahol nem éltek zsidók, így ez a folyamat a falut nem érintette.

Októberében, Horthy sikertelen kiugrási kísérlete miatt a magyar hadsereg tovább folytatta a háborút, az országban pedig a nyilasok vették át a hatalmat. Szálasi minden erőfeszítést a háború szolgálatába állítani és a németek oldalán minden erőforrást mozgósítani. Szentgyörgyváron is megalakult a helyi nyilas párt-szervezet – kissé meglepő módon – a tanító, Bánhegyi Zoltán vezetésével, ő lett a községi nyilas pártvezető. A helyettese Hetesi János volt, a párt tagjai pedig Hetesi Pál, Kámán Pál, Kámán István, Tamás István, Tamás György, Schwarcz György és Szántó János.²⁰ A falusi nyilas szervezetekről tudni kell, hogy azok szinte minden községben megalakultak, de sokan csak azért léptek be, mert ezzel mentesültek a frontszolgálat alól, amit ekkor már mindenki el akart kerülni. Tehát a tagok esetében sem tudhatjuk mindenkiről, hogy azért lett nyilas párttag, mert egyetértett a nyilas eszmékkel vagy csak a háborús poklot akarta elkerülni.

Ebben az időben Szentgyörgyvár szép példáját adta a harcoló katonaság iránti együttérzésének. 1944 októberében ugyanis a falu vendégül látta a hévízi kórházban ápolott katonákat, sebesülteket és betegeket. Magyar János plébános kezdeményezésére lakomán látták őket vendégül, amelyet a falu népe készített el, s közben a leányok színpadi műsorral, előadással és tánccal is szórakoztatták őket. A katonák nevében a vendéglátást dr. Csukás Béla orvos vezérőrnagy, kórházparancsnok köszönte meg.²¹

A front Zala megyét csak rövid ideig érintette, ennek ellenére egyes területein komoly összecsapások történtek. Ennek az volt az oka, hogy itt helyezkedett el, Nagykanizsa környékén az olajvidék, amelyet a németek a végsőig igyekeztek védeni. Budapest 1945. januári-februári véres ostroma után a németek a Dunántúlon összpontosították a 6. SS páncélos hadsereget és több ellentámadással próbálkoztak. Ezek az összecsapások főként Fejér és Veszprém megyében zajlottak le és csak annyit értek el vele – a háborús szenvedések meghosszabbítása mellett –, hogy időt nyertek, és az orosz hadsereg előrenyomulását, így Zalába történő benyomulását is kis mértékben elodázták. Ezek a támadások március közepére teljesen kifulladásra, s megnyílt a szovjet csapatok előtt az előrenyomulás lehetősége. Ez meg is történt, a Balaton és a Duna közötti vonalon az oroszok március végéig elérték Győr térségét. Ugyanakkor azonban a németek tartós védelemre rendezkedtek be Zala megyében, mert igyekeztek minden áron megtartani a zalai kőolajvidéket, amely az utolsó

---

20 MNL ZML V. 1702. b. 371/1945.

21 Zalai Magyar Élet, 1944. október 16. 4. o.

üzemanyagforrást jelentette a számukra. Ez a Jánosháza, Sümeg, Keszthely, Balaton, Marcali, Nagyatád védelmi vonalat jelentette.

Az első orosz egységek, a 3. Ukrán Front alakulata, a 27. hadsereg 113 harckocsival és rohamlőveggel március 27-én érték el Zala megye határát, s még aznap elfoglalta Sümeget. Tehát a katonai helyzet alakulása miatt a támadó orosz erők nem keletről, hanem északról kezdték meg a behatolást a megye területére. Már másnap tovább folytatták az előrenyomulást és elfoglalták Zalaszentgrót térségét, valamint Balatonedericsnél kijutottak a Balatonhoz. A németek Zalaegerszeg és Keszthely északi, illetve északkeleti előterében kétségbeesett ellenállást próbáltak meg kifejteni, hogy feltartóztassák az oroszokat, de mindhiába. Ráadásul a szovjet hadsereg március 29-én keleti irányból is támadást indított, Kaposvár térségéből megindult a bolgár 1. hadsereg, s Nagybjom térségében át is tört. Az északi irányból támadó orosz erők pedig 29-én estére elfoglalták Zalaegerszeget és Keszthelyt is. Éjfél után azonban az oroszok már folytatták is az előrenyomulást a Nemesbük–Keszthely közti vonalon, mire a védekező német alakulatok folyamatosan hátráltak. Ekkor a német 126. és a 128. páncélgránátos ezredek az Alsópáhok–Felsőpáhok–Szentgyörgyvár háromszögben, a szőlőhegyekre támaszkodva, a terepadottságokat kihasználva próbálták meg védekezni, de mindhiába. Az agresszíven előrenyomuló oroszokat nem tudták feltartóztatni, ezért visszavonultak, s így 30-án, hajnali 5 óra körül, harc nélkül nyomultak be az orosz 27. hadsereg gépesített lövész egységei Szentgyörgyvárra. A visszavonuló németek utóvédei közben felrobbantották a falu központjában lévő hidat, amely súlyos károkat okozott a környező házakban, sok megsérült és használhatatlanná vált. A falu lakossága a központban, a későbbi tanácsháza melletti nagyobb pincében húzódott meg és remegve várta a fejleményeket, de szerencsére veszteség nem történt.²² Légitámadás érte azonban még aznap délben Alsómándpusztát, amelyet az előrenyomuló oroszok megállításával próbálkozó németek bombáztak, a támadásnak egy polgári személy is áldozatul esett.²³ Ez a személy valószínűleg Koronczi József 43 éves cseléd (anyja neve: Adorján Mária) volt, aki az anyakönyvi bejegyzés szerint 1945. március 30-án hunyt el bombatalálat következtében. Rajta kívül a legújabb kutatások Szentgyörgyvár esetében a következő két halálesetet tárták még fel a háborús eseményekkel összefüggésben:

Antal József 23 éves sármelléki földművest 1944. december 14-én Szentgyörgyváron agyonlőtték (sajnos az anyakönyvi bejegyzés nem mondja el, hogy kik és miért lőtték agyon).

Horváth Lajos 40 éves szentgyörgyvári kisbirtokos (anyja neve: Major Mária) pedig 1945. február 2-án páncélgránát robbanás következtében veszítette az életét.²⁴

---

22 Veress D. Csaba: A balatoni csata 1944. december 1–1945. március 30. Militaria, Budapest, 2000. 329–331. o.

23 Uo.

24 Bakonyi Péter: Megszállók és áldozatok. Zala megye német és szovjet megszállása, a háború polgári áldozatai 1944–1945. Zalaegerszeg, 2020. 388. o.

A következő napokban még súlyos harcok folytak a megye belső területein, a Nagykanizsa környékét és az olajvidéket védő német erők között, de az oroszok már április 1-jén benyomultak a városba. A megye teljes területének elfoglalása végül 8 napot vett igénybe, s április 4-én, mint ismeretes Magyarország területén is befejeződtek a harcok, mivel az oroszok Vas megye területéről is kiűzték a németeket. Ezzel a háború az ország számára véget ért, mert az osztrák és csehszlovák földön még harcoló magyar alakulatok is letették a fegyvert április elején.

A 2. világháborúban megsebesült, elesett vagy eltűnt szentgyörgyvári születésű katonák
(Forrás: MNL ZML Zala megye állami anyakönyveinek másodpéldányai)

Név	Rend-fokozat	Szüil. idő	Anyja neve	Esemény	Alakulat
Andor Ferenc	örvezető	1914. 06. 03.	Tislér Rozália	1943. január 25-én a doni áttörés közben Kocsatovka falunál elfagyott a lába	17. gyalogezred, II. zászlóalj
Fábián József	honvéd	1909. 11. 16.	Hatvani Mária	1943. február 4-én, a doni áttörés közben, Sztarij Oszkol falu közelében eltűnt	17. gyalogezred, II. zászlóalj
Fábián Lajos	tizedes	1912. 04. 12.	Hatvani Mária	1942. augusztus 10-én Kosztyenki falunál megsebesült, szilánksérülés következtében. 1943. január 27-én, a doni áttörés közben ismét súlyosan megsebesült, Sztaro Nyikolszkoje falu közelében	9. hadosztály, lovas század
Horváth István	honvéd	1907	Major Mária	1945. január 26-án, magyarországi hadszíntéren, Vízvárnál súlyosan megsebesült és meghalt. Vízáron lett eltemetve.	?
Kámán Gyula	honvéd	1907. 01. 30.	Lázár Eszter	1943 februárjában, a doni áttörés közben eltűnt	17. gyalogezred, II. zászlóalj
Komán Ferenc	honvéd	1903. 07. 03.	Lázár Etel	1943. január 30-án, a doni áttörés közben, az Olim völgyben elfagyott a lába	107. gépkocsizó oszlop
Kotor István	honvéd	1907. 07.30.	Király Anna	1943 februárjában, a doni áttörés közben eltűnt	17. gyalogezred, II. zászlóalj
Kőműves Lajos	honvéd	1916. 10. 15.	Bali Katalin	1942. június 28-án Szofigjevka falu közelében fejsérülés miatt elhunyt	47. gyalogezred, I. zászlóalj
László József	örvezető	1917. 06. 04.	Herman Julianna	1944. július 23-án az ukrainai hadszíntéren, Szeparowce település mellett fejlődésben elhunyt.	47. gyalogezred, I. zászlóalj
Major Alajos	honvéd	1915. 06. 20.	Mátés Anna	1943 februárjában, a doni áttörés közben eltűnt	17. gyalogezred, I. zászlóalj
Remete József	honvéd	1904. 03. 10.	Lázár Anna	1942. augusztus 11-én Kosztyenki falunál megsebesült, szilánksérülés következtében és elhunyt. Ott is van eltemetve.	9. hadosztály, légvédelmi géppuskás század

Név	Rend-fokozat	Szül. idő	Anyja neve	Esemény	Alakulat
Sebestyén Márton	honvéd	1922. 11. 08.	?	1945. január 4-én a visszavonuló magyar alakulatokkal Reimlingen-nél hadifogságba esett. Ismeretlen okból elhunyt, Nördlingenben van eltemetve.	?
Süslecz József	honvéd	1919. 07. 24.	Sonc Anna	1944. július 7-én Ucios település mellett haslövés következtében elhunyt. Ott is van eltemetve.	3/II. huszár osztály
Szabó Imre	honvéd	1913. 11. 05.	Vörös Anna	1942. november 23-án Kosztyenki falunál súlyosan megsebesült, végtaglövést kapott	47. gyalogezred, I. zászlóalj
Szabó József	honvéd	1913. 02. 24.	Fullár Rozália	1943 februárjában, a doni áttörés közben eltűnt	17. gyalogezred, I. zászlóalj
Volner József	honvéd	1918. 03. 15.	Kiss Zsófia	1942. június 28-án Szofijevka falu közelében súlyos szilánksérülést kapott	47. gyalogezred, I. zászlóalj

**Kimutatás a háború befejeződése után hazatért szentgyörgyi katonákról
(Forrás: MNL ZML V. 1702.b.)**

Név	Rendfokozat	Születési év	Mikor érkezett haza?
Andor Ferenc	honvéd	1914	1945.03.20.
Bánhegyi Zoltán	honvéd	1913	1945.03.
Harsány Imre	honvéd	1905	1945.03.01.
Hetesi József	örvezető	1906	1945.04.01.
Horváth József	honvéd	1907	1942.12.21.
Illés József	honvéd	1904	1945.04.20.
Kámán Ferenc	honvéd	1903	1943.07.09.
Major István	honvéd	1912	1945.03.16.
Molnár István	honvéd	1903	1942.08.27.
Németh József	honvéd	1920	1945.04.05.
Németh Sándor	örvezető	1914	1945.03.27.
Remete Gábor	honvéd	1898	1945.03.21.
Remete János	örvezető	1921	1945.04.01.
Rezes Máté	honvéd	1901	1945.03.24.
Schwarcz György	honvéd	1904	1943.06.26.
Schwarcz József	honvéd	1900	1945.03.25.
Szabó Albert	honvéd	1906	1945.03.28.
Szabó György	honvéd	1901	1945.03.26.
Szabó János	honvéd	1920	1945.04.03.
Szabó József	honvéd	1905	1945.03.19.
Szita Gyula	honvéd	1911	1945.03.11.
Tamás György	honvéd	1910	1945.05.02.
Tamás Lajos	honvéd	1903	1944.03.27.

Név	Rendfokozat	Születési év	Mikor érkezett haza?
Tollár József	honvéd	1905	1945.03.29.
Tollár Pál	honvéd	1907	1945.03.29.
Tombor József	főtörzsőrmester	1903	1945.04.06.
Tompa Gábor	honvéd	1910	1945.03.21.
Tompa Pál	honvéd	1910	1945.04.08.
Tompa Pál	honvéd	1922	1945.03.05.

Tombor József (hátsó sor jobbról a második) katonatársai körében

A jelentést a faluba hazatért katonákról a körjegyző készítette a főszolgabíró utasítására. A felsoroltakon kívül meg kell még említeni Horváth Lajost és Tollas Ferencet, akik a sajátóban megjelent tudósítások szerint 1947-ben tértek vissza a Szovjetunióból, hadifogolytáborból.²⁵

Tombor József

²⁵ Szabad Nép, 1947. július 2. 6. o.,
Kis Ujság, 1947. szeptember 17. 4. o.

1945 után

Zala megye területén a megszálló szovjet csapatok a három városban, Zalaegerszezen, Nagykanizsán és Keszthelyen hagytak hátra helyőrségeket, ezeket városparancsnokságoknak nevezték, valamint a megyeszékhelyen külön vármegyei parancsnokságot is. Ezek intézkedtek az élet megindításáról, így a közigazgatás újjászervezéséről, legfőképpen azért, hogy kiadott parancsaikat, ukázaikat legyen kinek továbbítani és számonkérni a végrehajtását. Ez a közigazgatás ekkor még teljesen a régi mintára szerveződött újjá – főispán, alispán, szolgabíróságok, körjegyzők –, csak többnyire más személyekkel. A szovjetek kötelezték a lakosságot a romeltakarításra, valamint az iskolákat, hivatalokat és intézményeket a munka megindítására.

Az oroszok azonnal statisztikai jelentéseket kértek a megye minden településéről, össze kellett írni a lakosságot, az állatállományt és a gazdasági üzemeket. Az egyik jelentés tudósít Szentgyörgyvárról is, e szerint 1945. április 13-án a népességszám 697 fő volt, maradt 20 ló és 26 ökör, de például a nagyobb Alsópáhokon is csak 12 ló maradt.²⁶ A lakosságból tehát csaknem 100 fő hiányzott, ezek a még harcoló alakulatokban szolgálatot teljesítő katonák vagy elesettek, illetve az elmenekültek lehettek. Az állatállományt szinte teljesen lerabolták a harcoló csapatok, először a németek, majd az oroszok, hiszen lóra mindegyiknek szüksége volt.

A szovjet megszállás azonban nemcsak a lovak elvitelében öltött testet, hanem más, tragikusabb formában is. Az orosz katonák erőszakoskodásai, a rekvirálások és közönséges rablások, sőt gyilkosságok a mindennapok részévé váltak a megyében. Ennek következtében 1945. március 25., vagyis az orosz haderő első megjelenése és 1945 vége között a megye területén számos civil személy vált erőszakoskodás és gyilkosság áldozatává. A legújabb kutatások szerint a Keszthelyi Járásban, ebben az időszakban 69 haláleset történt a harci cselekményekkel összefüggésben vagy ilyen baleset következtében. Szándékos katonai erőszak következtében pedig további 33 haláleset történt, tehát csak ebben a járásban 102 ilyen eset történt, a megye területén pedig összesen 1149 fő halálát tudták beazonosítani a kutatók.²⁷ Hogy a baleset alatt mit kell érteni, arra példának hozható a letenyei főszolgabíróval történt tragédia, aki 1945. június 10-én azt jelentette a főispánnak, hogy 12 és 8 kisgyermek aknára lépett és mindketten életüket veszítették. Szándékos katonai erőszak alatt pedig azt kell érteni, amikor az oroszok valamilyen oknál fogva egyszerűen agyonlőttek embereket. Idézzünk erre konkrét példát, ezúttal már a Keszthelyi Járásból a főszolgabíró jelentéséből: „Folyó évi június hó 30-án hajnali ½ 4 óra körül Cserszegtomaj községben, annak tomaji részén 2 orosz jelent meg tehergépkocsival és ott állítólag nőt követeltek. A kiabálásra odament Kozics János rendőr és a helyi Nemzeti Bizottság elnöke Kálóczi Károly cserszegtomaji lakos. Erre az

²⁶ MNL ZML V. 1702. b. 352/1945.

²⁷ Káli Csaba: Zala megye szovjetizálása 1945-1950. Bölcsészettudományi Kutatóközpont – Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2021. 22. o.

oroszok géppisztollyal rájuk lőttek és Kálóczi Károlyt a fején, Kozics Jánost pedig a felsőtestén átlőtték úgy, hogy a lövés a gerincoszlopot is érte. [...] Július hó 1-jén éjjel egy órakor Felsőpáhok községben orosz karszalagos katonák géppisztollyal agyonverték Keserű Ferenc felsőpáhoki lakost a lakásán, melyet kiraboltak.”²⁸

De hozhatunk sajnálatos példát a közeli Gyenesdiásról is, ahova 1945. március 31-én, délelőtt 10 órakor orosz katonák érkeztek és egy Keszthelyről elmenekült nőt meg akartak erőszakolni. A szerencsétlen nő védelmére kelt a falu igazgató-tanítója, Lendvay János, aki megpróbálta megfékezni a nekivadult katonákat, ám azok ekkor egész egyszerűen agyonlőtték. Ezekben az esetekben teljesen értelmetlen rablás és erőszak, s ennek nyomán gyilkosság történt, de a történetből látható az az erőszak típus, amit az orosz katonák számtalan nő megerőszakolásával követtek el.

Még tartottak a harcok a Dunántúlon, Zala és Vas megyében, amikor a Tiszántúlon, Debrecenben már megalakult az új Ideiglenes Nemzetgyűlés és megválasztották az ideiglenes kormányt. Ennek a vezetője Dálnoki Miklós Béla lett, az októberi kiugrási kísérlet alatt az oroszokhoz átment tábornok. Az ideiglenes jelzõt azért kellett használni, mert amíg nem tartottak választásokat, addig ezek a szervek nem rendelkezett legitimitással. Ezért 1945 novemberére ki is írták Magyarországon a nemzetgyűlési választásokat. Közben helyben, a településeken Nemzeti Bizottságok alakultak és ezek vették a kezükbe a hatalmat és igyekeztek az életet az új körülmények között irányítani.

Ez a létbizonytalanság 1945 végéig tartott, akkorra a magyar hatóságok már kezdtek úrrá lenni a helyzeten és lassan rendeződtek a viszonyok. Az új rendszerben megszűnt a csendőrség, s helyette vidéken is megalakult a rendőrség. Szentgyörgyváron a következők lettek az első rendőrök (zárójelben az illető születési éve): Tombor József (1903) parancsnok, Schwarcz György (1904), Kámán József (1922), Szita Gyula (1911), Andor Ferenc (1914), Tompa Pál (1910), Szabó Albert (1906), Szabó József (1905) és Horváth József (1907).²⁹ A névsor érdekessége, hogy Schwarcz György korábban a nyilas pártszolgálatnak is a tagja volt, igaz egy nem sokkal későbbi összeírásban már nem szerepel a neve.

1946-ban Szentgyörgyvár és Zalaköszvényes az előbbi székhelyével önálló körjegyzőséget szeretett volna létrehozni. Úgy tűnik tehát, hogy Szentgyörgyvár elégedetlen volt Alsópáhokkal, Köszvényes esetében pedig az adott lehetőséget a lépésre, hogy Hévízt nagyközséggé nyilvánították, így le lehetett róla válni. Ez ügyben be is adták a kérvényt, a megye azonban nem engedélyezte azt, mivel „mindkét község kis lélekszámú és nincs elég anyagi ereje ahhoz, különösen a mostani nehéz időkben, hogy egy új körjegyzőség létesítésének és fenntartásának a költségeit vállalhatná.” Így tehát ez a terv nem sikerült, Szentgyörgyvár maradt az Alsópáhoki körjegyzőségnél.³⁰ A két település azonban nem adta föl és 1949-

28 Részlet a keszthelyi járási főjegyző 1945. július 2-án kelt, a főispánhoz írt leveléből. MNL ZML IV. 401. a. 485/1945. Idézi Káli Csaba, idézett mű 25. o.

29 MNL ZML V. 1702. b. 370/1945.

30 MNL ZML IV. 402. b. 1946. 12.. 11. jkv. szám 59.

ben újra beadták a kérvényt a megyéhez, s ezúttal eredményesen! A vármegye törvényhatósági bizottsága 1949. december 14-én úgy döntött, hogy engedélyezi az átalakulást, azzal a feltétellel, hogy „körjegyzői iroda és lakás céljára megfelelő községi épületet” Szentgyörgyváron rendelkezésre állítanak egy fő jegyzővel, egy irodatisztával és egy altisztel. 1949-ben tehát Szentgyörgyvár körjegyzőségi székhely lett. Azonban nem sokáig élvezhette ezt a státuszt, hiszen mint tudjuk, időközben lezajlott az országban a kommunista hatalomátvétel, akik 1950-ben már új alkotmányt és új közigazgatási rendszert, a tanácsi rendszert vezették be, s ezzel a régi körjegyzőségi igazgatás megszűnt.

*

Mindezzel párhuzamosan sorban alakultak meg vagy szervezték újjá soraikat az országban a politikai pártok, köztük a Kommunista Párt, amely most már nem illegalitásban, hanem a szovjet hadsereg támogatását élvezve kezdte meg a szervezkedését. A vezetői a Moszkvából hazaérkezett kommunista politikusok voltak: Gerő Ernő, Farkas Mihály, Révai József, Nagy Imre, az élükön Rákosi Mátyással. Zala megyében is azonnal hozzálátott a Kommunista Párt a szervezkedéshez, gyakorlatilag napokkal a háború befejezése után megalakultak az első pártszervezetek. A Keszthelyi Járásban az elsők között, 1945. április 6-án vagy 8-án jött létre a helyi szervezet Keszthelyen, de erről a jegyzőkönyv nem maradt fenn. A következő hónapokban pedig sorban alakultak meg a falusi pártszervezetek is.

Komoly politikai erőt képviselt a két, Horthy-korban is parlamenti pártként működő szervezet, a Szociáldemokrata Párt és a Független Kisgazdapárt. Az előbbi a szovjet mintájú kommunizmust elutasító és a Nyugat-európai demokratikus szocialista modellt kívánó ipari munkásságot képviselte, a Kisgazdapárt pedig a parasztságot, elsősorban a birtokos gazdákat. Rajtuk kívül még a népi írók (Veres Péter, Kovács Imre, Erdei Ferenc, Darvas József) vezette Nemzeti Parasztpárt és a jobboldali, konzervatív Polgári Demokrata Párt nevezhető komolyabb szervezetnek, az utóbbit az volt miniszterelnök, Teleki Pál fia, Teleki Géza alapította és vezette. A Nemzeti Parasztpárt inkább a szegényparasztságot, a Demokrata Párt pedig a városi polgári jobboldali középrétegeket képviselte.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány a megalakulása után azonnal három nagyon fontos döntést hozott: fegyverszünetet kötött a szövetséges hatalmakkal és hadat üzent Németországnak, megkezdte a közigazgatás helyreállítását és a háborús bűnösök felelősségre vonását, valamint 1945. március 17-én meghirdette a földreformot.

S bár az országban demokratikus folyamatok indultak meg, de mindettől függetlenül a hatalom egyelőre a megszálló katonai erőket képviselő Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEK) kezében volt, amely minden ügy felett, ha akart, kontrollt gyakorolhatott, s a bizottságban a szovjetek szava érvényesült. A SZEK elnöke Vorosilov marsall volt.

**Az 1945. évi nemzetgyűlési választások Magyarországon, Zala megyében és
Szentgyörgyvár**

	Országos		Zala megye		Szentgyörgyvár	
	Fő	%	Fő	%	Fő	%
Független Kisgazdapárt	2 697 262	57,0	144 527	75,1	168	41,8
Szociáldemokrata Párt	823 260	17,4	22 179	11,5	88	21,9
Magyar Kommunista Párt	801 999	17,0	13 946	7,3	106	26,4
Nemzeti Parasztpárt	324 803	6,9	9943	5,2	26	6,5
Polgári Demokrata Párt	76 393	1,6	1768	0,9	14	3,5

A választásokat az általános és titkos választójog alapján, szabályszerűen rendezték meg és azok valóban tükrözték a társadalom akaratát. Ahogy látjuk, a választásokat a Független Kisgazdapárt nagy fölénnnyel megnyerte, sőt, Zala megyében elsőprő győzelmet aratott. A választási eredmény nagy csalódás volt a kommunista vezetők számára, mert bár kaptak a megszálló szovjet hatóságoktól segítséget – pénzt, helyiségeket, szállító eszközöket, irodákat stb. –, de ez alapvetően nem befolyásolta a voksolás eredményét. A szovjetek ekkor még tartottak nyugati szövetségeseiktől, ezért nem tudták a kommunistákat ennél határozottabban segíteni, bár Rákosiék célja az ország szovjet mintára történő átalakítása volt.

Érdekességként megemlíthető, hogy Zala megyében a Kommunista Párt listáját maga Rákosi Mátyás vezette, de ez sem segített, a párt egyik legrosszabb megyei eredményét érte itt el. Azonban ahogy látjuk más volt a helyzet Szentgyörgyváron, ahol a párt meglepően jó eredmény ért el. A faluban a 447 szavazásra jogosult közül 422 fő voksolt, s közülük 106-an választották a pártot. Ettől függetlenül a Kisgazdapárt itt is messze a legtöbb szavazatot kapta. Szentgyörgyváron is már májusban megalakult két párt helyi szervezete, a Kisgazdapárté és a Kommunista Párté.³¹

Az országban azonban nem alakulhatott meg a választások eredményeként egy kisgazdapárti kormány, mert a megszálló szovjet hatóságok ehhez nem járultak hozzá. Ragaszkodtak egy nagykoalíciós kormány felállításához, vagyis amelyekben minden párt képviselve van. Így kívánták a választáson vereséget szenvedett kommunistákat a hatalomba becsempészni. Ez meg is történt, ráadásul a megalakuló kisgazdapárti Tildy Zoltán kormányában a kommunisták olyan kulcstárcát is megkaptak, mint a belügyminisztérium, Rákosi pedig miniszterelnök-helyettes lehetett. A belügyminiszter 1946-ig Nagy Imre, utána Rajk László volt, Nagy Imre pedig földművelésügyi miniszter lett.

Az új kormány egyik első intézkedéseként rendezte az államforma kérdését, és az 1946. évi I. törvénycikkkel kikiáltotta a köztársaságot. Köztársasági elnöknek 1946. február 1-jével az addigi miniszterelnököt, a Kisgazdapárt elnökét, Tildy Zoltánt választotta meg a nemzetgyűlés. A kormány élén az utóda a párt másik vezetője, Nagy Ferenc lett, aki származása szerint egyszerű parasztember volt (Tildy Zoltán református lelkész volt).

31 MNL ZML V. 1702. b. 397/1945.

Ahogy az 1. világháború, s különösen Trianon tragikus változásokat hozott az ország életébe, de szinte egyáltalán nem változott meg a falu élete, úgy ennek pont a fordítottja történt a 2. világháború után. A békekötés nem sokat változtatott az ország helyzetén, de mindenben megváltozott az élet Szentgyörgyváron, sőt még az országos folyamatokon túl is, szinte mindenben megváltozott az élet a községben 1945 és 1950 között.

Az első ilyen, a régi életet mindenben felforgató intézkedés a földreform volt. Ezt az Ideiglenes Kormány 1945. március 15-i rendelkezése alapján, rendkívüli sürgősséggel intézték. Már 1945 áprilisában (!), tehát néhány nappal a harcok befejeződése után központi utasításra, s gyakran központi küldöttek útmutatásával megkezdődött a nagyobb birtokok szétosztása, gyakran elég kaotikus módon. E célból megalakult a Zala Vármegyei Földbirtokrendező Tanács, azon belül pedig a járásban a Keszthelyi Földigénylő és Földosztó Bizottság, melyek azonnal megkezdtek a munkát. Utóbbinak az elnöke Kulin Sándor gazdasági akadémiai tanár volt, a titkára pedig Szimeiszter János. Ebben a folyamatban a Kommunista Párt járt az élen, mert felismerte, hogy a vidéki parasztság körében, az évszázados álmod beteljesítve tudja a saját népszerűségét növelni. Persze tudni kell, hogy ez csak taktika volt a kommunisták részéről, hiszen a paraszti földmagántulajdonon történő gazdálkodást valójában soha nem támogatták, a közös tulajdont kívánták megvalósítani szovjet mintára, de ezt a tervüket egyelőre nem hozták nyilvánosságra. Szimeiszter is a Kommunista Párt tagja volt. Valószínűsíthető, hogy ez volt az oka a párt népszerűségének Szentgyörgyváron, ahol azonnal elkezdtek az Olтай- és a Nemestóthy-birtokokat is felosztani. Az Olтай-birtokon főként a volt cselédek kapták meg a parcellákra osztott földet. A földosztás gyakorlatilag 2 hét alatt lezajlott, s a keszthelyi főszolgabíró már április 26-án a következőket jelentette: „A nagybirtok szétosztása a járás területén befejezés felé közeledik. [...] Ezideig kiosztás céljára igénybevett terület 13 182 kh. Igénylő jelentkezett házhelyre 2322 személy, földbirtokra 3531 személy. Eddig kiosztott 8612 kh., amelyből házhelyet kapott 1541 személy, földet kapott 1929 személy.”³²

Szentgyörgyvár községben 85 fő jelentkezett házhelyre és 190 fő földosztásra, kisajátításra természetesen az Olтай- és a Nemestóthy-birtokok kerültek, mégpedig oly módon, hogy a Szűts Károly által művelt birtokból 239 holdat, az alsómándpusztai Nemestóthy Gábortól 370 holdat, Nemestóthy Lajos felsőmándpusztai birtokából pedig 450 holdat osztottak ki, de mind a három birtokosnak meghagytak 100 holdat, mert ezt a törvény is előírta.³³

Kisajátítottak április végéig 791 kataszteri hold földet, ebből 760 holdat gazdálkodásra, 31-et pedig házhelynek osztottak szét.³⁴ Érdekes módon a földosztás során további 313 holdat kiosztottak nemesbüki lakosoknak is a szentgyörgyvári határból, mert ott nem volt megváltható föld, nem volt miből osztani. A szentgyörgyváriak között felosztott birtokok a következőképpen alakultak:

---

32 MNL ZML IV. 401. a. 25/1945.

33 MNL ZML V. 1702. b. 397/1945.

34 MNL ZML V. 1702. b. 378/1945.

30 fő kapott 1 hold alatti telket
 52 fő kapott 1 – 2 hold közötti mennyiséget
 32 fő kapott 2 – 3 hold közötti mennyiséget
 13 fő kapott 3 – 4 hold közötti mennyiséget
 16 fő kapott 4 – 5 hold közötti mennyiséget
 13 fő kapott 5 – 6 hold közötti mennyiséget
 18 fő kapott 6 – 7 hold közötti mennyiséget
 1 fő kapott 7 – 8 hold közötti mennyiséget
 1 fő kapott 8 – 9 hold közötti mennyiséget
 2 fő kapott 9 – 10 hold közötti mennyiséget³⁵

A földosztás sok problémával és vitával telt. A földhöz juttatottak egy része létrehozta a Szentgyörgyvári Földműves Szövetkezetet, amely egységesen képviselhette őket és így nagyobb eséllyel is kérhettek juttatásokat. A visszasságokat jól mutatja a két úri család tagjaival történt bánásmód, melyet a földrendező bizottságokhoz írt leveleikben panaszoltak el: „Alulírott özv. Oltay Guidóné szül. Csesznák Klementina Szentgyörgyvár községhez tartozó Alsómánd-pusztai lakos szükségesnek tartom a következőket bejelenteni: Alulírott egyáltalán nem voltam nagybirtokos. Férjem vagyona fiamra, Oltay Guidóra, róla pedig gyermekére, Nemestóthy Gáborné szül. Oltay Klementinre szállt. A családi vagyonból én nem részesedtem, gyermekeim nekem életjáradékot adtak. Az a ház pedig, amelyben jelenleg is lakom, az én kizárólagos tulajdonomat képezi, mert keszthelyi házam eladásának árából építettem azt fel. Nekem mezőgazdasági vagyonom egyáltalán nem volt és így az én vagyonom nem esik a földreform rendelkezései alá. Az én kizárólagos tulajdonomat képező ház olyan kispolgári vagyon, hogy ahhoz a fennálló jogszabályok alapján senki nem támaszthat igényt. A legnagyobb szegénységben, elhagyatottan élek, minthogy unokámtól, Oltay Klementintől teljes egészében elvétellett mezőgazdasági vagyona, amelyből járadékot tartozott volna fizetni. Egyetlen megmaradt vagyontárgyam a hajlék a fejem felett. Tiltakozom a ház igénybevétele ellen, mert az az előadottak szerint az én kizárólagos vagyonom a hozzátartozó kiskerttel együtt. Ezen felül ellentmond annak a méltányosságnak is, mert én vagyok ma a község egyik legszegényebb öregasszonya, 78 éves munkaképtelen ember vagyok és így azon jószívű községbeliek támogatásából tartom fenn magam, akik a kiosztott Oltay vagyonon most gazdálkodnak.”³⁶ Ugyancsak a család helyzetét világítja meg unokája, Oltay Klementina levele is: „Alsómádpusztán volt egy középirtokom (472 k. holdas). Ezt a földosztás folyamán igénybe vették a 100 holdra való jogosultságom elismerése mellett. Mivel az igénylők azonban nagy számmal jelentkeztek, a 100 holdam nem maradhatott meg egészen. A gazdaságom felszereléséből, állatállományból és vetőmagvakból minden új tulajdonos azt igényelte ki, ami neki éppen kellett. A még megmaradt gazdasági eszközöket, szerszámokat, kocsikat, alkatrészeket, épületeket stb.

35 Pétervári András: A földreform végrehajtása Keszthelyen és környékén. In: Évkönyv 1985. Szerk. Jakabfi Rudolf, Zalaegerszeg, 1985. 62. o.
 36 MNL ZML XXIV. 203. Szentgyörgyvár, 1947.

eddig megőriztem, arra az időre, amikor ismét gazdálkodhatunk. Most azonban, hogy a földműves szövetkezet helyi fiókja megalakult, egy 6 tagú csoport a még meglévő gazdasági célú eszközöket felleltározta abból a célból, hogy azt a szövetkezet részére igénybe vegye. A leltározás igen furcsa módon történt. Használható vető gépet, kaszáló gépet, elevátort ócskavasnak minősítettek. Általában minden tárgyat a forgalmi értékének tízed, huszad, sőt negyvened rész értékűnek vettek fel. Ebben az eljárásban nem az a fájó, hogy oda kell adnom mindent, hanem az, hogy ezáltal a prédálás által a magyar vagyon kisebb lesz. Ezáltal az eljárás által elvonnak olyan eszközöket és gépeket olyanok kezéből, akik azt még használni tudnák és a termelés szolgálatába állítani.” Levele végén még hangsúlyozta, hogy családja egyetlen tagját sem lehet „fasizmussal vádolni”, ezért is kért méltányos eljárást. A törvény szerint egyébként a nagybirtokokból 100 holdat meg kellett hagyni a tulajdonosnak, csak az azon felülit lehetett szétoztani. A levelekből látható, hogy milyen kaosz és visszaélések jellemezték a földreformot. A földrendező bizottság határozata alapján végül id. Oltayné házát elvették, de a haszonélvezeti jogát meghagyták, vagyis továbbra is abban élhetett. Az ingatlan sorsáról azonban a későbbiekben is van tudomásunk. 1958-ban ugyanis Oltay Klementina újra érvényt adott be a Keszthelyi Járási Tanácshoz, hogy a községben mentesítsék az államosítás alól ezt a korábban tulajdonában állt három szobás házát, mert szeretné visszakapni. A járási tanács megtárgyalta a beadványt és megállapította, hogy a „ház-ingatlan sosem volt állami tulajdonban, tévedésből lett állami ingatlanként kezelve”. Vagyis a hivatalok olyan trehányul kezelték az ügyet 1945 után, hogy még államosítani is elfelejtették a házát, ettől függetlenül úgy használták, mintha az lenne. De ezek után a járási tanács rendezni akarta a kérdést, természetesen a maga módján: elutasították Oltay Klementina kérvényét és véglegesítették az államosítást.³⁷

De meglepő módon elégedetlenek voltak a földhöz juttatottak is, olyannyira, hogy ők, Orbán József és 33 társa egyenesen a kormányhoz fordultak levelükkel: „Alulírottak azon tiszteletteljes kéréssel fordulunk az országos földbirtokrendező tanácshoz, hogy szíveskedjék kérésünket orvosolni! Zala megyei keszthelyi járás Szentgyörgyvár községben a földreform befejezést nyert. Azonban a földreform során olyanok jutottak túlsúlyban földhöz, akik arra rászorulva nem voltak. Ezideig vártunk, gondolva azt, hogy a földkiosztással kapcsolatban úgyis történnek a mi községünkben is komolyabb intézkedések. Melynek folytán azok kapják a földet, akik arra valóban rá vannak utalva. Mivel ezen intézkedések a mi községünkben nem történtek meg, így ezen kérésünket azért terjesszük fel és kérjük sürgős elintézését.”³⁸

A körjegyző jelentése szerint április végéig 85 fő kapott házhelyet és 120 fő birtokot. Nyilván akinek már volt kisbirtoka az kevesebbet kapott, akinek pedig nem volt semmije, azok kapták a legtöbbet. Legalábbis a törvény ezt irányozta elő, de a fenti levélből adódóan elképzelhető, hogy Szentgyörgyváron nem így történt. A módosabbá váló gazdák közül kiemelhető Kiss Gábor „újgazda”, aki 1948-ban a megyei mezőgazdasági versenyben újbungonya termesztésben az első helyet szerezte meg.

37 MNL ZML XXIII. 202. a. 1958. 11. 28.

38 Uo.

Kiss Gábor

Ez a mezőgazdasági verseny nem volt szokatlan a korszakban, hiszen ismeretes, hogy abban az időben ideológiával próbálták a piaci ösztönzők hiányát pótolni. Gyakran hirdettek munkaversenyt, ahol a dolgozók a „békét védve”, az „imperialisták ellen”, a „boldog szocialista jövőt építve” és sorolhatnánk a lózungokat, versenyeztek egymással. 1950-ben például Zalavár kihívta Szentgyörgyvárt munkaversenyre, hogy ki tudja a tavaszi mezőgazdasági munkákat előbb és jobb minőségben elvégezni. Még „dűlőfelelősök” is voltak, azaz olyan dolgozó parasztok, akikre rá volt bízva egy-egy parcella, azaz dűlő munkáinak az elvégzése.³⁹

Nagy gondot jelentett azonban az, hogy a földhöz jutott gazdáknak nem voltak eszközeik a föld megműveléséhez, hiszen a cselédek és napszámosok azzal – lóval, ekével, fogattal, földművelő eszközökkel – egyáltalán nem rendelkeztek, s azt most sem kaptak. A kormány ezt úgy próbálta megoldani, hogy minden olyan helyen, ahol 300 holdnál több földet osztottak ki, földműves-szövetkezetet kellett létrehozni. Ez azután kibérelte a szükséges gépeket attól vagy azoktól, akik ilyennel rendelkeztek.

*

Miután a Kommunista Párt 1945-ben, a választások eredményeként nem tudta átvenni a hatalmat, Rákosiék az úgynevezett „szalámitaktikához” folyamodtak. Ez azt jelentette, hogy igyekeztek a politikai ellenfeleiket – ahogy egy rúd szalámit – felszeletelni, azaz szétverni, éket verve közéjük, széttagolni. Elsősorban természetesen a Független Kisgazdapártot, amely a legnagyobb politikai erő volt az országban. Ez a tevékenységük sikeres is volt, a parlamentben, a sajtóban és a közéletben

39 Zala, 1950. március 5. 4. o. Versenyre keltek Zalavár dűlőfelelősei.

indított újabb és újabb támadások, ármánykodás eredményeként a Kisgazdapárt végül részekre bomlott. Létrejött belőle a Barankovics István vezette Demokrata Néppárt, amely egy katolikus elveken nyugvó, kereszténydemokrata párt volt, valamint ugyancsak így jött létre a Független Magyar Demokrata Párt, amelyiknek Balogh István katolikus pap (ismert nevén Balogh páter) volt a vezetője. Vele egyidőben jött létre a Magyar Függetlenségi Párt, amelynek Pfeiffer Zoltán államtitkár volt a vezetője, ez a párt is konzervatív demokratikus irányultságú volt. S mivel továbbra is működött a Független Kisgazdapárt, ezzel Rákosiék el is érték, hogy az egykori párt helyén már négy jobboldali szervezet létezett és készülődött az újabb választásokra.

A következő parlamenti választást 1947-ben tartották meg, s erre a Kommunista Párt más módon is készült, a nyílt csalás eszközét is bevetve. Ez volt az úgynevezett kékcédulás választási csalás. Ez azt jelentette, hogy a kommunista kézben lévő belügyminisztérium kék színű papíron igazolást adott ki azoknak a választópolgároknak, akik nem a lakóhelyükön kívánták leadni a szavazatukat. Ez az egyébként teljesen szabályos eljárás úgy módosult, hogy a párt tömegesen adott ki a saját híveiknek ilyen igazolást, akik azonban nem egyetlen másik helyen, hanem több helyen is leadták a voksukat, mivel bőven fel voltak szerelve ilyen üres nyomtatványokkal, amelyeket aztán saját magukra szabva kitöltöttek. Magyarán egész nap járták a különböző választóhelyiségeket, mindenhol felmutatták az igazolásukat és leszavaztak. Az ilyen módon leadott szavazatok száma országosan kb. 62 ezer darab lehetett, Zala megyében 1800 körül (hivatalosan 1771 esetet rögzítettek a jegyzőkönyvek, de ezen kívül is lehetett még néhány).

Az 1947. évi nemzetgyűlési választások Magyarországon, Zala megyében és Szentgyörgyváron

	Országos		Zala megye		Szentgyörgyvár	
	Fő	%	Fő	%	Fő	%
Magyar Kommunista Párt	1 111 001	22,3	25 373	13,5	143	38,8
Demokrata Néppárt	824 259	16,5	106 731	56,6	130	35,2
Független Kisgazdapárt	766 000	15,3	16 655	8,8	7	1,9
Szociáldemokrata Párt	742 171	14,9	19 323	10,0	38	10,3
Magyar Függetlenségi Párt	670 751	13,4				
Nemzeti Parasztpárt	413 409	8,3	10 978	5,8	44	11,9
Független Magyar Demokrata Párt	262 109	5,3	1 944	1,0	3	0,8
Magyar Radikális Párt	85 535	1,7	6 729	3,6	3	0,8
Polgári Demokrata Párt	49 740	1,0	824	0,4	1	0,3

Az új választások azonban ismét csalódást hoztak a Kommunista Párt vezetői számára, hiszen a szavazás eredményei szinte nem is változtak 1945-höz képest. A legfőbb különbséget az jelentette, hogy ezúttal a jobboldali szavazók több pártra oszlottak, de ha ezeket összeadjuk, akkor újra megkapjuk a Független Kisgazdapárt

bázisát. A Kommunista Párt ugyanakkor 17-ről csak 22%-ra tudta növelni a támogatói arányát, viszont elmondhatta azt, hogy a legnagyobb párttá vált. Ez kevés is lett volna önmagában a hatalom teljes megszerzéséhez, de a fordulatot végül a nemzetközi politikai helyzet hozta el. 1948-ban a Szovjetunió és a nyugati szövetségesek között megtörtént a szakítás, így Sztálinnak már nem kellett rájuk tekintettel lennie, és a beavatkozásuktól sem kellett tartania. Ezért ki is adta a jelszót a hatalom teljes megszerzésére, amit Rákosiék fokozatosan végre is hajtottak. Megkezdődtek a kirakatperek és a letartóztatások és a kommunista káderek megjelentek minden intézmény élén.

A kommunista hatalomátvétel utolsó szakasza volt, amikor Rákosiék már nemcsak „leszámolni” akarták a többi pártot, hanem megsemmisíteni. 1948/1949-ben az ellenzéki politikusok sorban emigráltak, elhagyták az országot vagy letartóztatták őket. Maga Nagy Ferenc miniszterelnök is egész egyszerűen egy hivatalos svájci útja során bejelentette, hogy menedékjogot kér és onnan nem tér haza. Utolsónak maradt a Szociáldemokrata Párt, amelyből először kiszorították a kommunistákkal szemben állókat, akik ugyanúgy jártak, mint a többi párt vezető politikusai: emigráltak vagy letartóztatták őket. Ezek után 1948. június 12-én kimondták a két párt egyesülését, ezzel létrejött a Magyar Dolgozók Pártja, a kommunista egypártrendszer.

Az új kommunista ideológiájú államrend két nagyon fontos ponton érintette Szentgyörgyvár életét. Egyfelől 1950-ben létrejött a tanácsrendszer, az önkormányzatiság sajátos, kommunista formája, másrészt a község, az egész Keszthelyi Járással együtt átkerült Veszprém megyéhez.

Március 15-i ünnepség és centenáriumi zászlóavatás a községben (a háttérben a Kommunista Párt községi szervezetének irodája látható Rákosi Mátyás arcképével)

A tanácsi korszak

1949. augusztus 20-án fogadták el Magyarország új alkotmányát, amely a szovjet típusú társadalmi, gazdasági és közigazgatási viszonyokat valósította meg az egy pártrendszer keretein belül. Létrejöttek a tanácsok, amely egy hierarchikus rendszer volt, s vidéken úgy épült fel, hogy a községi tanács fölött állt a járási tanács, afölött a megyei tanács, s ezeket a kormány irányította. Ezzel teljesen felszámolták az önkormányzatot, hiszen a tanácsok végrehajtó szervek voltak, a felülről jövő utasításokat kellett végrehajtaniuk az élet minden területén.

Ekkor történt meg a közigazgatási reform keretein belül a megyék átalakítása is, megalkották a 19 megyét, azok határait, s ennek során Zala megye területe is megváltozott. A kormány arra törekedett, hogy területileg nagyjából azonos méretű megyéket hozzon létre, s e koncepció szerint Zala még mindig túl nagynak bizonyult. Ezért egy 1949. december 14-én kihirdetett minisztertanácsi rendelet szerint 1950. március 16-i hatállyal az egész Balaton-felvidéket, tehát a Keszthelyi, a Sümegi és a Tapolcai Járásokat Zala megyétől Veszprém megyéhez csatolták. Ezzel Szentgyörgyvár község is Veszprém megyei lett, mégpedig oly módon, hogy 1950. október 22-től 1970. június 30-ig a községben önálló tanács és hivatali szervezet működött, s a veszprémi Keszthelyi Járási Tanács alá tartozott.

Szentgyörgyváron 1950. november 7-én alakult meg a helyi Tanács, amely egyben ünnepi közgyűlés is volt, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom ünnepe. Ez már a szovjet mintát mindenben utánzó időszak volt, amikor az ünnepek és a kultusz is szovjet mintára zajlott. Az ülésen jelen volt Dömötör István, az MDP küldötte, aki az ünnepi beszédet is mondta, valamint a keszthelyi SZOT kultúrgárdája 18 fővel, ők mozgalmi dalokat énekeltek. A létrejött Szentgyörgyvári Községi Tanács elnöke Tollár István lett, aki egyben a Végrehajtó Bizottság (vb) elnöke is lett, míg az utóbbi titkára Horváth József, de gyakorlatilag a végrehajtó bizottságot a titkár irányította.

A községi tanács tagjai a következők személyek lettek: Borbás Lajos, Tollár Pálné, Borbás Pál, Major József, Szabó Imre, Németh János, Nagy János, Kámán Jánosné, Csiszár Tibor, Harsány Pál, Kovács József, Szabó György, Horváth László, Rác Gábor, Rezes Máté, Remete Gábor, Lázár Ferenc, Andor Ferencné, Rezes Anna, Komár Lajos, Bankó Lajos, Ádovics Mária, Baranyai Rozália és Major Károlyné.

Az első tanácselnök, Tollár István 1898-ban született Szentgyörgyváron, törpebirtokos családból származott, 1945 előtt 1 hold földdel és saját házzal rendelkezett. Három gyermeke volt, az 1. világháborúban harcolt, frontszolgálatot is teljesített, amiért megkapta a Károly-csapatkeresztet. 1939. szeptember 1-jétől állami szolgálatába került, mint úttörő. A hivatalos feladata a Kehidakustány–Szentgyörgyvár közötti főútvonal felügyelete és karbantartása volt. Abban az időben ugyanis ezek az utak nem mind voltak aszfaltozva, sok esetben csak kőútalék, salak borította az egyes szakaszokat, s ezeket folyamatosan karban kellett tartani,

ezért minden szakaszhoz ki volt rendelve útőr, akiknek ez volt a feladata. Tollár korábban soha nem volt semmilyen pártnak, sem egyesületnek a tagja, arról nincs információnk, hogy az MDP-nek tagja lett-e, de ez valószínű, mert ilyen fontos beosztást e nélkül valószínűleg nem tölthetett volna be. Szentgyörgyváron is megalkult természetesen az MDP helyi szervezete, a helyi párttitkár 1949/1950-ben Kiss Vendel, 1950/1951-ben pedig Tollár Pál volt, akinek a felesége is a községi tanács tagja lett, utána pedig Rácz Gábor.

Az első tanácsülés ünnepi közgyűlésén a falu lakossága is nagy számban részt vett, a jegyzőkönyv tanúsága szerint, mintegy 400-an. Tollár István megnyitó szavai után, az ünnepi beszédet Dömötör István mondta, amely már tartalmazta azokat a politikai sablonokat, amelyekkel az 1950-as években a kommunista párt árasztotta el az országot. Melegen üdvözölte a „nagy Szovjetuniót, és a Nagy Sztálint, amelynek népünk a szabadságát köszönheti”. A „békés építő munkát azonban a háborús uszítók fel akarják dönteni”, de szerencsére az ország élén ott áll „Rákosi Elvtárs (hosszas lelkes taps) és a párt, amely a dolgozó nép ügyét képviseli, amely vezetésével megszilárdul a munkások és parasztok hatalma és ennek jegyében eljut népünk a boldog szocialista hazába”. A jegyzőkönyvben már látható az a kultusz, amely az 1950-as évek elején az országot teljesen uralta, a Szovjetunió és Sztálin kritikátlan dicsőítése, valamint „legjobb magyar tanítványának”, Rákosi Mátyásnak a személyi kultusza.

A falu életét a tanács irányította, illetve az említett végrehajtó bizottság (vb). Ez egy szűkebb körű testület volt, csupán 7-8, később 5 tagú. Ez volt az egyik módszer, amellyel a párt a szavakban és látszatra széles demokráciát korlátozni tudta, hiszen a tanács elvileg valóban demokratikus testület volt, de sokszor nem ez döntött és irányított, hanem a végrehajtó bizottság. Nem is bízták a vezetését helybelire, hanem egy kiküldött volt, Horváth József vb-titkár vezette. A vb első ülését 1950. november 5-én tartotta, s ez határozta meg például a fent bemutatott ünnepi alakuló közgyűlés koreográfiáját is. A vb 1. számú határozata így hangzott:

„A 33 éves októberi nagy szocialista forradalom ünnepén községünk dolgozó parasztsága tegye a magáévá Rákosi Elvtárs útmutatását és zárkózzon fel szorosan a nagy Szovjetunió mellé. Ezen a napon általános díszítési napot tartunk a helyi tömegszervezetek bevonásával.” A bizottság meghatározta, hogy a lakosságot a népnevelők segítségével mozgósítani kell, hol és mikor tartandó az ünnepség és azon első úttörő avatásokat is meg kell ejteni. A „népnevelők” nem mások voltak, mint kommunista agitátorok, akik központi megbízásból járták a falvakat és az utasításaiknak megfelelő ideológiát, pártpropagandát tömtek az emberek fejébe.

A végrehajtó bizottság mellett létrehoztak még állandó bizottságokat is. 1950 végén a következőket alakították meg: Pénzügyi és gazdasági bizottság, melynek elnöke Rezes Máté, tagjai Komár Lajos, Remete Gábor, Ádovics Mária és Németh János. Mezőgazdasági, kereskedelmi és közellátási bizottság, melynek az elnöke Szabó György, tagjai Nagy János, Lázár Ferenc, Borbás Lajos, Baranyai Rozália.

Közegészségügyi és népjóléti bizottság, amelynek az elnöke Csiszár Tibor, tagjai Bankó Lajos, Major József, Illés Józsefné, Major Károlyné és Harsány Pál.

Oktatási és népművelési bizottság, amelynek az elnöke Horváth László tanító, a tagjai Major József, Rezes Anna, Molnár Istvánné és Szabó Imre. Ezek a bizottságok tehát létrejöttek, de gyorsan kiderült (az 1951. március 5-i vb-ülés beszámolóján), hogy szinte semmilyen érdemi munkát nem végeztek, még össze sem ültek.

A tanácsi üléseken visszatérő probléma volt, s egyben a község életét is meghatározta a tsz megalakításának kérdése, a beszolgáltatási rendszer, valamint az adózás kérdése. Úgy tűnt, hogy ezekben az időkben az utóbbi kettő okozta a legtöbb gondot. A beszolgáltatási rendszer már 1945 óta létezett, hiszen a kormányzat csak ennek a segítségével tudta a háború után a társadalom élelmiszerellátását biztosítani, a tömeges éhezést elkerülni. Ennek keretében rendelet írta elő, hogy minden megtermelt termés bizonyos hányadát be kellett szolgáltatni. Ez a rendszer a következő években is fennmaradt, mert az ország élelmiszerellátása akadozott. Ennek az volt az oka, hogy bár az ország parasztsága saját, életképes kisbirtokhoz jutott, de mezőgazdasági eszközök és állatállomány híján – melyeket a háború elpusztított – továbbra is nagyon alacsony maradt a termésátlag. Traktorokkal, korszerű szerszámokkal egyáltalán nem rendelkeztek, az állatállományt, lovakat, ökröket pedig az átvonuló hadseregek elrekvirálták vagy egyszerűen az oroszok elvitték. Ezért vagy nem is tudták az összes saját földjüket megművelni, bevetni, – gyakran kétkézi munkával, az emberek magukat befogva szántották a földjüket – vagy ha be is vetették, trágyázás, öntözés, kemizálás hiánya miatt alig termett rajta valami. Akinek pedig termett felesleg, annak az első dolga volt azt a feketepiacra vinni, ahol komoly jövedelmet kapott érte, szemben a semmit nem hozó beszolgáltatással. Ebben a helyzetben megoldásként kínálkozott a szövetkezés, s ezt a kormány is szorgalmazta, még a kommunista típusú termelőszövetkezetek előtt. Az volt ugyanis az elképzelés, hogy a saját birtokhoz jutott gazdák álljanak össze szövetkezetté és közösen béreljenek eszközöket, állatok a földműveléshez. Ez a folyamat el is indult és különösen azokban a községekben terjedt el, ahol nagyon sok olyan úgazda volt, aki nem rendelkezett eszközökkel és állatállománnyal.

Ezek közé tartozott Szentgyörgyvár is, hiszen itt 1945 előtt csak néhány családnak volt saját megélhetésre alkalmas birtoka, a földhöz jutott nincsteleneknek pedig nem voltak állataik és eszközeik. 1945-ben, a földosztáskor a nagybirtokokat még nem kobozták el teljes egészében, például az Oltay László árvái által örökölt birtokrészen, amelyen Szűts Károly gazdálkodott, meghagytak számukra egy kb. 80-100 holdas részt, s azon Szűts tovább folytatta a gazdálkodást. Azonban nem sokáig, ahogy a Kommunista Párt az élet egyre nagyobb területén vette át a hatalmat, a kuláknak minősített gazdálkodók sorsa is megpecsételődött. 1948-ban helyi párttagok párt kezdeményezésére végül elvették Szűtstől és az Oltay árváktól a földet, s azon Koller József és Bankó János vezetésével kilenc földnélküli személy földbérliő-szövetkezetet hozott létre, s kezdtek el gazdálkodni.⁴⁰

40 Zala, 1948. október 20. 2. o. Szentgyörgyvár – mintafalu.

A Kommunista Párt a későbbiekben éppen ezt a folyamatot használta föl arra, hogy ezeket a bérőlszövetkezeteket átalakítsa szovjet típusú termelőszövetkezetekké. A párt – ahogy azt már korábban említettük – sokáig titokban tartotta ezt a szándékát, hogy megnyerje magának a parasztságot, ezzel tulajdonképpen egy hatalmas átverést hajtott végre 1945 és 1947 között, ami különösen a választások miatt volt fontos számukra. 1948-ban azonban már Rákosi színt vallott, s ekkor kezdte beszédében hangoztatni a kolhozok létrehozásának fontosságát. Például egy 1948. július 2-i, budapesti pártértekezleten kijelentette, hogy „nem elég a szocializmust a városban építeni és nem is lehet a szocializmust megvalósítani, ha a faluban nem építjük a szocializmust”.⁴¹ Ezt követte Rákosi Kecskeméten elmondott nagy beszéde 1948. augusztus 20-án, amelyben már nyíltan követelte a szovjet típusú termelőszövetkezetek létrehozását, s amelyek szervezése ezek után meg is indult.

Nem meglepő mindezek után, hogy a megyében Szentgyörgyváron az első között alakult meg a termelőszövetkezet (tsz), s ráadásul mindjárt kettő is. 1948. október 1-jén jött létre a Vörös Csillag tsz, amelynek az elnöke Csiszár Tibor volt, aki 1951. október 1-jétől egészen 1956-ig töltötte be ezt a funkciót. A másik valamivel később alakult meg, ismeretlen időpontban, de 1950 körül. Ez a tsz Mándpusztán jött létre és a Szabadság nevet viselte. Nyilvánvaló, hogy ezt a régi úri birtokon földet kapó volt cselédekből lett úgazdák hozták létre. Talán éppen azért kapta a Szabadság nevet, hogy az évszázados cselédsorból az emberek felszabadulását jelképezze. Ez a tsz azonban mindvégig jelentéktelen maradt és 1956-ban meg is szűnt. A Vörös Csillagot kezdetben 12 tag alapította, majd 1955-ben már 34 fővel 250 holdon gazdálkodtak. Ekkor az állatállománya 38 db szarvasmarha, 10 ló és 150 sertés volt.⁴² Csiszár Tibor tsz-elnök Kehidán született nincstelen gazdasági cseléd családban. 1945 után 4,5 hold földet kapott Szentgyörgyváron, ott is telepedett le. Amikor 1951-ben belépett és bevitte a földjét a tsz-be, mindjárt elnöknek is választották.

Amikor a Vörös Csillag létrejött, 1948-ban még csak 11 termelőszövetkezet volt az egész megyében, a Keszthelyi Járásban kettő, a másik Zalaszentmihályon. Ezek az első tsz-ek a megyében még csak nagyon kis területen, egy-két száz holdon gazdálkodtak, s abban csak néhány család, maximum 10–15 vett részt.⁴³ Más források pontosítják is az első szentgyörgyvári tsz körülményeit, ezek szerint 1949-ben 11 tagja volt, tehát csupán néhány család vett benne részt, s 45 hold földön gazdálkodtak. A 11 tag közül kilencen 1945 után földhöz jutott úgazdák voltak, egy tag még régi kisbirtokos paraszt és egy nincstelen. A tagok közül heten csak a szövetkezeten belül, négyen viszont háztájiban is gazdálkodtak, ez utóbbiak ösz-

---

41 Káli Csaba, idézett mű 321. o.

42 MNL ZML XXIII. 948. a. 1955. augusztus 28.

43 Gaál Antal, Vass Ferenc: A mezőgazdasági termelőszövetkezetek 40 éve Zala megyében. Zalaegerszeg, 1988. 98. o.

szesen 5 holdon.⁴⁴ Ezeket a kis szövetkezeteket még nem is tsz-nek, termelőszövetkezetnek nevezték, hanem tszcs-nek, vagyis termelőszövetkezeti csoportnak. Ez azt jelentette, hogy még nem voltak önálló jogi személyek, csak egy gazdák által létrehozott szövetkezés volt, tehát maguk a gazdák voltak az önálló jogi személyek. 1950-től alakultak ezek át, már jogilag is önálló termelőszövetkezeté, amilyen 1990-ig meg is maradt. A Vörös Csillag tszcs 1953. május 6-án alakult át termelőszövetkezeté.⁴⁵ Ezeket az első szentgyörgyvári tsz-eket az 56-os események során felszámolták, de a következő évben már újjá is alakultak, erről a későbbiekben lesz szó.

*

De térjünk vissza az 1950-es évek mindennapjaihoz! Ennek az egyik legfontosabb eleme az volt, hogy megindult az országban a tervgazdálkodás. Ez azt jelentette, hogy a faluban a tsz-ben dolgozó parasztok nem maguk döntötték el, hogy hol mit vetnek, természetnek, hanem mindent a központból határoztak meg. Szentgyörgyvárnak is pontosan meg volt szabva, hogy a megművelt földterületein mit kell természetnie, 1951-ben például 330 kataszteri hold búzát, 145 hold rozsot, 35 hold lucernát, 20 hold szöszbükkönyt stb. kellett vetnie a községnek.

Közben egyre nagyobb nyomás nehezedett a kulákoknak bélyegzett parasztokra, akik nagyobb földdel rendelkeztek. A kormány rájuk először csak nagyobb adóterheket rótt ki, majd 1950-től már a terror is elkezdődött, a kitelepítések, letartóztatások. Először a 25 holdnál többet birtokló gazdákat nevezték kuláknak, később ez a földhatár lejjebb ment, majd gyakorlatilag bárkire rá lehetett sütni, aki nem akart belépni a tsz-be. Azonban mivel Szentgyörgyváron szinte egyáltalán nem volt olyan gazda, akinek 1945 előtt ekkora birtoka lett volna, a „kulákkérdés” elvileg nem létezett a faluban, de csak elvileg, mert a valóságban, ahogy azt az alábbi ülésen láthatjuk, itt is voltak kuláknak minősített gazdák.

A beszolgáltatás és a nagy adóterhek a háború utáni években nemhogy csökkentek volna, de tovább növekedtek, különösen a magángazdák esetében. Ezért azok a kisbirtokos parasztok, akik önállóan akartak gazdálkodni, nem láttak más kiutat, minthogy jelentkeztek a tsz-be, mert ezzel elkerülték azt, hogy fáradtságos munkájuk gyümölcsét elvegyék, sőt meg is büntessék őket, ha nem teljesítik a kvótát, vagy letartóztassák, mint kulákat. Ez volt az úgynevezett „padláslesöprés” időszaka, amikor a birtokos paraszt házához kijött a helyi rendőrség vagy az Államvédelmi Osztály (ÁVO, később Államvédelmi Hatóság, ÁVH) és minden termését erőszakkal elvitték, a padlást is lesöpörték, így nem maradt semmije. Az 1950-es években ezért egyre többen léptek be a tsz-be, viszont a ter-

---

44 Kapiller Imre: Adatok a mezőgazdasági mozgalom zalai történetéhez 1949–1953. In: Évkönyv 1984. Szerk. Jakabfi Rudolf, Zalaegerszeg, 1984. 174. o., Dokumentumok Zala megye történetéből 1947–1956. Szerk. Káli Csaba, Zalaegerszeg, 1999. (Zalai Gyűjtemény 48.) 87–90. o.

45 Szabad Nép, 1953. augusztus 6. 2. o.

melékenység ekkor sem emelkedett, mert ezzel az emberek elvesztették az ösztönzöt, hiszen így már nem maguknak termeltek.

A tanács végrehajtó bizottságának már az első ülésein sokat kellett foglalkoznia az adózás kérdésével, – sőt 1951 folyamán ez a kérdés minden ülésen napirendre került. Sokan voltak hátralékban, még tanácstagok is, ezért a vb ezeknek a behajtását szorgalmazta, kiemelték például Rezes Máté tanácstagot, aki csak 6%-át teljesítette a beszolgáltatási kötelezettségének. (Rezes Máté ezért a következő tanácsülésen önkritikát is gyakorolt.) „Behajtási brigádok” felállítását határozták el, ahova az adófizetésben „jó példát mutató parasztokat kell bevonni”. Két ilyen csapatot állítottak fel 3-3 taggal, s az egyiknek a tanácselnök, a másiknak pedig a párttitkár lett a vezetője. Intézkedtek arról is, hogy a tanács tagjait egyenként meg kell vizsgálni, hogy eleget tettek-e az adófizetési kötelezettségüknek. Az 1951. január 8-án tartott vb-ülésen például látható, hogy továbbra is gondot jelent a beszolgáltatás teljesítése, bár annak a község eleget tett, sőt volt, hogy túl is teljesítette, 125%-ra, mert ezzel is „békétábort erősítette”. Az adózás azonban állandó hiányokkal küszködött, a behajtás folyamatos volt. A vb ezen az ülésen úgy próbálta megoldani ezeket a gondokat – a beszolgáltatás és az adózás teljesítését –, hogy új tervet készített, amelyben a terheket egyenként lebontotta a gazdákra és a „jó munkát végző tanácstagok és a népnevelők bevonásával” őket erről tájékoztatták. „A begyűjtésnél mutatkozó ellenséges megnyilvánulásokat azonnal le kell leplezni, mindennemű szabotázszt idejében likvidálni kell.” A „kulákokra külön kivétést eszközöltek”, magyarán jóval nagyobb terheket szabtak. Tehát Szentgyörgyváron is voltak kuláknak minősített gazdák, például Kámán Ferenc, akitől 1951 márciusában kobozták el az elrejtett 2 mázsa kukoricáját, 2 mázsa búzát és 60 kg árpát.

Elképzeltető egyébként, hogy ez a határozat komoly feszültséget keltett a faluban, mert a következő heti vb-ülés (a vb hetente ülésezett) határozatképtelen maradt, mivel azon csak a tanácselnök és a vb-titkár jelent meg, egyetlen tag sem jött el. A későbbi jegyzőkönyvekből kiderül, hogy a legmakacsabb nemfizetőknek a mándi gazdák, vagyis a volt cselédekből lett újgazdák bizonyultak, akikkel szemben hatósági lefoglalások indultak, az állataikat elvették tőlük és kényszerértékesítették azokat a sármelléki állatvásáron. Valószínűleg ennek lett a következménye, hogy az 1951/52. évben több mándi gazda már többszörösen túlteljesítette a beszolgáltatást, például Kotor Gyuláné 552%-ra, Lenorics Gyula 480%-ra vagy Bokor Károly 455%-ra.

Beszolgáltatási kötelezettsége egyébként a tsz-nek is ugyanúgy volt, mint a magángazdáknak, minden évben meghatározott mennyiségű terményt kellett leadni. Ha ezt nem tudták megtermelni, akkor nagy bajba jutottak, mert ezt leadni mindenképpen le kellett, és senkit nem érdekelt, ha utána nekik nem maradt semmi. Megelégedhettek egy gyakori propaganda szólammal: a beszolgáltatás 100%-os teljesítésével „csapást mérnek a nyugati imperializmusra”. Végül a község például az 1950/51. évi beszolgáltatást (amelynek 1951. március volt a határideje) nem tudta 100%-ban teljesíteni.

Közben gondoskodnia kellett a községnek az új vb-titkár, Horváth József lakhatásáról is, de mivel üresen álló épület a faluban nem volt, elhatározták, hogy a plébános által lakott házban helyezik el, úgy, hogy annak egy részét leválasztják. Így egy házba került a falu papja és a kommunista vb-titkár, s esténként ha volt idejük, világnézeti vitákat folytathattak egymással. Valójában nem sokáig, mert megindult az egyházüldözés is a kommunizmus időszakában. A Zala című lap már 1948-ban elkezdte támadni a szentgyörgyvári plébánost, Supka Márton után a falu új papját, Magyar Jánost, akit reakciónak nevezett, aki a Demokrata Néppárt propagandáját mondja a szószékről. A lap beszámolója szerint ezért a falu párttagjai kérték is a püspököt, hogy távolítsa el a faluból a plébánost.⁴⁶ Hogy ez a történet igaz-e, azt nem tudhatjuk biztosan, mert a korabeli lapok igazságtartalma erősen megkérdőjelezhető, de valami igazság lehetett benne, mert Magyar János nem sokáig maradt a faluban, 1948-ban Balatonfőkajáron lett plébános, s a helyére, Szentgyörgyvára Danassy György érkezett.

Ilyen ideológiai vitákat a faluban ettől kezdve máshol is lehetett hallgatni, elindultak ugyanis 1951-től a Szabad Föld Téli Esték. Ezekben a foglalkozásokat a tanító tartotta a felnőtt lakosságnak elvileg népművelési céllal, de valójában ez is csak pártpropaganda területe volt, ahol a párt éppen aktuális célkitűzéseit hirdették, azon belül a falusi lakosság körében elsősorban a tsz-szervezés népszerűsítését.

Hogy milyen volt az ideológiai „agymosás” ebben az időben, azt példázzuk az 1951. május 6-i ülésen elhangzottakkal! „Tollár István elnök a beszámolójában Sztálin Elvtárs szavait idézte a békével kapcsolatosan, rámutatott arra, hogy a bölcs sztálini nyilatkozat megvalósítása minden becsületes, hazáját és népét, családját szerető embernek érdeke. Ezért küzdenek ma a világon mindenütt. Ma Pártunk II. Kongresszusának határozata jegyében a sztálini nyilatkozat szellemében harcolnak üzemeink és községeink legjobbjai. A béke megőrzése érdekében folyik a harc itt nálunk a községünkben is. Ennek szellemében indulnak versenyre üzemeink és dolgozó parasztságunk legjobbjai. Ezek a célkitűzések lelkesítik dolgozó parasztságunkat. De sajnos ez a versenyszellem nálunk még nem alakult ki kellőképpen, ennek az az oka, hogy tanácstagjaink nem értették meg ennek a jelentőségét és nem tudatosították dolgozó parasztságunk között. Ennek a nemtörődömségi munkának eredménye az, hogy az 1950/1951. évi begyűjtési tervünket még most sem teljesítettük 100%-ig! Rákosi Mátyás elvtárs a pártkongresszuson rámutatott a tanács szerepére 5 éves tervünk végrehajtása során és a termelőszövetkezeti mozgalom kiszélesítésében. Fokozni kell a harcot a megbúvó ellenséggel szemben, a bürokrácia ellen!” Hasonló beszédek szinte mindegyik tanácsülésen elhangzottak, ebbe ágyazták minden esetben a mezőgazdasági munkákkal és a község ügyeivel kapcsolatos gyakorlati megbeszélőket. Ezeket a beszédvázlatokat egyébként készen kapták a párt- vagy járási központból a tanácselnökök, a párttitkárok és a vb-titkárok.

---

46 Zala, 1948. október 20. 2. o.

Közben azért pozitív dolgok is történtek a községben, így 1950-ben megtörtént a falu villamosítása. Először a középületeket villamosították, valamint a közvilágítást építették ki, majd a tanácselnök, a vb-titkár és a tanítói lakásba vezették be az áramot. Ekkor indult meg a postaszolgáltatás is. Érdekes módon a postás feladatot Horváth József vb-titkár önként vállalta, s ebből adódik a rosszmájú gondolat, hogy ezt azért tette, hogy ellenőrizni tudja mindenkinek a levelezését. 1951. május 1-jén avatták fel a faluban a kultúrházat, amely a volt Oltay-kastély épületében volt. Ezt használta a tszcs székháznak is, tehát ennek egy részéből lett kialakítva. Igaz ez csak egy kis épületrész volt, majd 1965-ben építettek új kultúrházat. 1954-től kezdve jött be a faluba a rendszeres buszjárat, reggel ment és délután fordult a busz Keszthelyről. Ez sokáig nem is változott, egész 1965-ig így járt a busz, akkor merült fel a járat sűrítésének az igénye. Ugyanebben az évben építették fel az új iskola épületét is. Addig a százéves régi iskolaépületben folyt a tanítás, amely még egy vályogház volt és csak toldozva-foltozva volt.

A szentgyörgyvári kultúrscsoport énekkara 1951-ben

1950-ben pedig beszerezték az első rádiót a faluban, amely a tszcs székházában lett elhelyezve. Igaz, hogy a zenén kívül ezen sem nagyon lehetett mást hallgatni, mint a párt propagandáját.⁴⁷ És végül megemlíthető, hogy Komár Lajos tanácsstag 1951 nyarán a Szovjetunióba utazhatott, mint parasztküldött. Jártak az Észak-Kaukázusban és ott Sztavropol térségének nagyüzemi mezőgazdasági termelését nézhették meg. A dolog érdekessége, hogy Komár Lajos addig

---

47 Zala, 1950. január 26. 6. o.

egyéni gazdálkodó volt, de a látottak hatására „megtért” és parasztküldött társaival együtt országos felhívást tett közzé a legnagyobb korabeli napilapban, a Szabad Népből: *„Mi, egyénileg dolgozó gazdálkodók, akik a harmadik parasztküldöttséggel a Szovjetunióban jártunk, szólunk hozzátok. Pártunk, kormányunk bizalmából, a szovjet kormány segítségével négy héten keresztül tanulmányoztuk a világ legfejlettebb mezőgazdaságát, a Szovjetunió kolhozait, szovhozait, gépállomásait... Minél több kolhozt látogattunk meg, annál jobban erősödött meg bennünk az a felismerés, hogy előttünk, magyar dolgozó parasztok előtt is nyitva áll a lehetőség, a boldogabb jövőnk érdekében nekünk is a nagyüzemi szövetkezeti gazdálkodás útjára kell lépniünk. ... Mi, egyénileg gazdálkodó parasztküldöttek, aláírásunkkal fogadjuk, hogy tagjai leszünk a falunkban lévő termelőcsoportnak, vagy ha nincs termelőszövetkezeti csoport, alakítását kezdeményezzük. Dolgozó parasztok! Parasztaasszonyok! Kövessétek Ti is a mi példánkat, lépjete be a termelőszövetkezeti csoportokba!”* – szöveg a felhívás, amely természetesen egy jól megszervezett propaganda akció volt és azt a célt szolgálta, hogy ösztönözze a tsz-ekbe való belépést.⁴⁸

Hogy milyen világ volt ekkor, azt a következő eset is jól példázza. 1952. augusztus 29-én a legnagyobb országos napilap, a Szabad Nép az első oldalán hozta le a hírt, hogy a Keszthelyi Járás országos első lett búza-beszolgáltatásban! A cikket a járási tanácselnök-helyettes, Rába József írta, s nagy büszkén közölte, hogy a járás mindent megtesz azért, hogy a következő évben is megőrizze az első helyet. Külön kiemelte Szentgyörgyvár községet is, amely a burgonya szolgáltatásban is különösen élen jár. Ehhez képest a következő évben, 1953 nyarán, amikor zajlott az aratás, a szentgyörgyvári tsz-tagok váratlanul beszüntették a munkát. Elterjedt a hír ugyanis, hogy hiába dolgoznak, ugyanúgy fognak járni, mint a tavalyi évben, amikor úgy elvették beszolgáltatásra minden gabonájukat, hogy még saját kenyérre sem maradt, úgy kellett azt külön kölcsönön megvenni, mert nem maradt lisztje a falunak. Ebből tehát kiderült, hogy szó sem volt korábban Rába elvtárs dicsekvő cikke szerint önkéntes beadásról, hanem azt a gabonát bizony az állam elrekvírálta. A szentgyörgyváriak ott helyben aláírásgyűjtésbe kezdtek, hogy kilépnek a tsz-ből és azt oszlassák föl. A lázadás hírére azonnal rohantak is Keszthelyről, a járási tanácstól a faluba, hogy megnyugtassák a falubelieket, az idei évben nem fogják az összes gabonát elrekvírálni. Erre valóban meg is nyugodtak a kedélyek és folytatták a munkát. A Szabad Nép nem sokkal később nagy cikkben számolt be az esetről, s közölte, hogy sajnos valóban „hibák történtek” Szentgyörgyvárral kapcsolatban, de ennek az a magyarázata, hogy „ellenséges elemek furakodtak be a járási tanács soraiba”.⁴⁹ S ekkor kiderült, hogy az ellenség nem más, mint Rába József, akit azóta lelepleztek, s már el is nyerte a méltó büntetését! A lap közölte, hogy Rába

---

48 Szabad Nép, 1951. augusztus 8. 1. o.

49 Szabad Nép, 1953. augusztus 3. 2. o. Vihar Szentgyörgyváron.

apósa zalaszántói kulák, s Rába a tanácsban mindvégig csak aknamunkát végzett. Itt megjegyeznénk, hogy Rába már létrejött, azaz 1950 óta dolgozott a járási tanácsban, tehát elég későn sikerült „leleplezni” őt a kommunista rend éber őreinek. De leleplezte a lap a szentgyörgyvári „lázasadás” hangadóját is, Horváth Ferencet, a kulák Horváth József fiát, aki anyósa, Major Károlyné segítségével terjesztette el a faluban a hazug híreket, s ezzel igyekezett a tsz munkáját bomlasztani. Ez „A tanú” című filmbe illő eset jól mutatja a korabeli visszaéléseket, az emberek megbélyegzését, a parasztok kiszolgáltatottságát egy hajmeresztő rendszernek és azt, hogy senki nem volt biztonságban, bármikor bűnbak lehetett belőle és mehetett a börtönbe.

Nagy Ferenc a Hoffer-tractorral 1955-ben

A létrejött kommunista diktatúra rendszerének falán az első repedést Sztálin 1953. március 5-én történt halála jelentette. Az utód, Hruscsov megkezdte a változtatásokat a sztálini rendszeren, amelyet követnie kellett a csatlós államoknak, így Rákosinak is. Enyhült a terror és az ideológiai agymosás, valamint jelentős gazdasági változások kezdődtek, a nehézipar esztelen erőltetését leállítva több lehetőséget kívántak adni az életszínvonal emelését biztosító iparágak – élelmiszeripar, könnyűipar, szolgáltatások – fejlesztésének. Rákosi azonban semmit nem reagált a változtatásokra, ezért 1953 júniusában Moszkvába rendelték. Itt megszegyenítő bánásmódban volt része, felszólították a lemondásra és a magyarországi politika megváltoztatására. A szovjet vezetők követelték a személyi kultusz felszámolását, a túlzó iparosítás és hadseregfejlesztés leállítását, a koncepciók perek és letartóztatások azonnali beszüntetését, az erőszakos tsz-szervezések és a parasztsággal szembeni fellépés abbahagyását és az ellátási zavarok megoldását. Közölték továbbá, hogy Rákosi lemondása után Nagy Imrét javasolják miniszterelnöknek, amely javaslat természetesen kötelező erővel bírt.

Ennek következtében lehetett tehát Nagy Imre miniszterelnök, aki az 1953. július 4-én mondott parlamenti beszédében már ezt az új kormánypolitikát hirdette meg. A pártapparátuson teljes zavar lett úrrá, nem értették, hogy az eddigi „nagy bölcs vezér” hogyan tűnhetett el ilyen hirtelen a sülyesztőben, és hogy fogják ezt az emberek felé megmagyarázni?

Az új kormány a szovjet javaslatok jegyében, sőt még azokon is túl, látott munkához. Megszüntették az internáló táborokat, szabadon engedték a politikai foglyokat, hazatérhettek a kitelepítettek. Letartóztatták az ÁVH rettegett vezetőjét, Péter Gábort és életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték, az ÁVH szerepét pedig jelentősen csökkentették. Új gazdasági program kezdődött, amelyben végre az ésszerűség is szerephez jutott. Csökkentek a nehézipari beruházások és megkezdődött a könnyűipar és az élelmiszeripar fejlesztése.

A legjelentősebb változások azonban a mezőgazdaságon belül kezdődtek meg. Eltörölték a kuláklisztákat, csökkentették a beszolgáltatási kötelezettségeket és abamaradt az erőszakos tsz-szervezés. Sőt, ki is lehetett lépni a tsz-ből, a magángazda nem volt ellenség többé.

Szentgyörgyváron ekkor még nem bomlott fel a tsz, de mivel jelentősen csökkent a kötelező beszolgáltatás, sokkal több jövedelem maradhatott a dolgozóknál. Így már teljesíteni is tudta a kvótákat, sőt 1953 decemberében, az országos gabonabeszolgáltatási versenyben a Vörös Csillag a 10 legjobb termelőszövetkezet között végzett, egészen pontosan a 6. helyet szerezte meg. Ekkor egyébként a megyék országos versenyét is Zala megye nyerte meg.⁵⁰

---

50 Szabad Nép, 1953. december 13. 1. o.

Úgy tűnik, ezt több forrás is alátámasztja, hogy ekkor a tsz valóban jobban működött, az emberek végre jobban éltek. Munkájuk eredményeképpen több jövedelmük maradt, s először dolgozhattak a saját javukra. Változás történt a vb-titkár személyében is, Horváth József helyett 1954-től már Szabó Ferenc töltötte be ezt a pozíciót. A változásokat jól mutatja a község 1954. január 6-án tartott ünnepi díszközgyűlése, amelyen nemcsak a teljes tanács, hanem mintegy másfélszáz lakos is részt vett.⁵¹ Ezen Tollár István tanácselnök ismertette az új kormányprogramot, „külön kiemelve a lakosság ellátottságára vonatkozó rendeleteket”. Felhívta a figyelmet arra is, hogy most már sokkal több lehetőség lesz a szabadpiacon értékesíteni a termékeket és hogy a tsz-ek a kormánytól segítséget kapnak, különösen az építkezésekhez. „Ismertette a beadási kötelezettség új rendjét és azt külön példával magyarázta meg”, újra kiemelve, hogy így sokkal több terményt lehet majd a szabadpiacra vinni. A Nagy Imre kormány intézkedéseire tehát a falu is érzékenyen reagált és ez életszínvonal emelkedéssel járt együtt, ennek lett a következményei az, hogy bár a kormány lehetővé tette, de a szentgyörgyvári tsz ekkor nem bomlott fel.

1955 elején azonban megváltozott a helyzet, amelynek a hátterében a nemzetközi politika állt. A szovjet–amerikai hidegháború újra fenyegetővé vált, amelynek a következtében a Szovjetunió 1955. május 14-én létrehozta a Varsói Szerződést, a Kreml pedig újra a kemény kéz politikáját szorgalmazta. Rákosi elérkezettnek látta az időt az ellentámadásra és Nagy Imrét „jobboldali elhajlással” vádolta meg. Ennek következtében Nagy Imrét 1955. április 18-án leváltották a miniszterelnökségből, megfosztották minden pozíciójától és vissza kellett vonulnia a közélettől. Az utóda Hegedüs András lett, a háttérből azonban Rákosi Mátyás és Gerő Ernő irányította az országot.

A szovjet–amerikai szembenállás azonban csak rövid ideig tartott, 1955 végére már ismét enyhült a feszültség és javultak a kapcsolatok. Ezután következett be a Szovjetunió Kommunista Pártjának 1956 februárjában tartott híres XX. kongresszusa, amely megbélyegezte és végleg szakított a sztálinizmussal. Hruscsov a beszédében, amelyet a nyilvánosság kizárásával, zárt ajtók mögött tartott, elítélte Sztálint, a személyi kultuszt és a törvénytisértéseket, kimondta, hogy a szocializmus eléréséhez többféle út vezethet, nem szükséges a szovjet modellt másolni. Ezzel gyakorlatilag igazolta a Nagy Imre által is képviselt programot. (A beszédet az amerikai titkosszolgálat megszerezte és nyilvánosságra hozta, így nem sokkal később a Szabad Európa Rádió révén már mindenki ismerte.)

A változás híre Magyarországon azonnal aktivizálta Nagy Imre híveit és a sztálinizmus más ellenfeleit. Az országban az értelmiségiek vezetésével pezsgő élet indult meg, s egyre többen követelték vissza Nagy Imrét. Rákosi nem mert ez ellen

---

51 MNL ZML XXIII. 948. a. 1954. január 6. Tanácselnök: Tollár István, vb-titkár: Szabó Ferenc. Tanácsstagok: Ádovics János, Ádovics Mária, Andor Ferencné, Bankó Lajos, Beke Mária, Borbás Lajos, Csizsár Tibor, Harsány Pál, id. Kámán Lajos, Komár Lajos, Kovács József, Kövesi János, Lázár Ferenc, Major János, Major József, Major József (Pali), Major Károlyné, Nagy János, Németh János, Remete Gábor, Rezes Anna, Rezes Máté, Szabó Albertné, Szabó György, Szabó Imre, ifj. Tamás István, Tollár Béla, Tollár Pálné. MDP-titkár: Rác Gábor. Igazgató tanító: Marton Jenő.

nyíltan fellépni, sőt egyre inkább hátrányba került. Most már olyan új kommunista vezetők is bírálták, mint Kádár János. Az országban egyre nőtt a feszültség.

Ezt a szovjet vezetés is érzékelte, ezért igyekeztek kezelni a helyzetet. Elhatározták, hogy Rákosit végleg félreállítják, hogy ezzel a személye, mint konfliktus forrása, eltűnjön. Ez meg is történt, az MDP vezetősége 1956. júliusi ülésén Rákosit minden pozíciójától megfosztotta. Az ülés után egy orosz gép várta, ahova feleségével együtt beszállt és a Szovjetunióba távozott, ahonnan soha többé nem tért haza. A helyére Gerő Ernő lépett, de bekerült a legfelsőbb vezetőségbe Kádár János és Marosán György. Be akarták vonni Nagy Imrét is, de csak akkor, ha önkritikát gyakorol, azaz elismeri, hogy a miniszterelnöki programja hibás volt, de erre ő nem volt hajlandó.

A mozgásba lendült belpolitikai életet azonban már ezekkel az intézkedésekkel sem lehetett megállítani. A különböző értelmiségi szervezetek, reformkörök folyamatosan szervezkedtek és követelték Nagy Imre és a többi, korábban elítélt politikai vezető rehabilitálását. Sikerült is elérniük, hogy Rajk Lászlót, aki a kommunista párt vezetőségének a tagja volt, de Rákosi utasítására koncepciós perben 1949-ben elítélték és kivégezték, méltó temetést kapjon. A Rajk újratemetés 1956. október 6-án zajlott le Budapesten és azon több tízezer ember vett részt, köztük Nagy Imre is.

Ezután felgyorsult az események Magyarországon. Október 13-án rehabilitálták Nagy Imrét, azaz a párt visszavonta a személyével kapcsolatos elítélő nyilatkozatokat. Október 23-ra a budapesti egyetemisták békés felvonulást hirdettek meg, amelyen a követeléseiknek akartak hangot adni. Ezek ekkor még nem voltak radikális kívánságok, Nagy Imrét szerették volna a kormány élén látni és demokratikus választásokat követeltek, valamint a szólás és sajtószabadság érvényesítését.

A pártvezetés bizonytalankodott, először nem engedélyezték a tüntetést, aztán pedig igen. A felvonulás délután 3 órakor kezdődött Budapesten a Március 15. téren, ahol Sinkovits Imre – még mint fiatal színész – elszavalta a Nemzeti Dalt. Kb. 10–15 ezer fős tömeg gyűlt össze, főként egyetemisták és tanáraik. A tömeg megindult és ekkor egyre bátrabban kezdte skandálni a következő jelszavakat: „Nagy Imrét a kormányba, Rákosit a Dunába!”, „Ruszkik haza!”, „Aki magyar, velünk tart!” A járőkelők, főként a műszak után hazafelé igyekvő munkások közül egyre többen álltak be a tömegbe, amely félelmetes gyorsasággal kezdett duzzadni. A Bem-szobornál már ötvenezren, este pedig, amikor a parlament elé értek már 200 ezer körül lehetett a létszám. Ekkor már az egész város forrongott, és több helyszínen is zajlottak az események. A parlamentnél a tömeg követelésére előkerült Nagy Imre és beszédet mondott. Amikor a beszédét úgy kezdte, hogy „Eltársak!”, a tömeg zúgni kezdett és tiltakozott.

Ugyanebben az időben a Városligetnél összegyűlt tömeg nekiállt ledönteni az ott álló hatalmas Sztálin-szobrot. A 18 méter magas szobrot hatalmas kötelekkel elhúzták, majd lángvágókkal feldarabolták. A fejét teherautóval elvitték a város másik pontjára és egy zsákutca táblával együtt kiállították.⁵²

52 Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Osiris, Budapest, 385-395. o.

Nem sokkal később hatalmas tömeg gyűlt össze a Magyar Rádió épületénél és követelték, hogy az olvassa be a követeléseiket. Ezt azonban a Rádió nem engedélyezte, helyette Gerő Ernő beszédét kezdte el sugározni, aki elítélte a tüntetést és retorziókat helyezett kilátásba. A tömeg ez ellen egyre hangosabban tiltakozott, s ekkor egyszercsak a rádió épületéből valaki rálőtt a tömegre. A tömegdemonstráció ekkor kezdett átalakulni fegyveres felkeléssé. Sok embernek sikerült fegyvert szerezni és elkezdték a rádió épületét ostromolni. Közben a város több pontján is fegyveres csoportok szerveződtek és gyakorlatilag átvették a hatalmat a közterületeken. A következő napokban a fontosabb középületek is birtokba vették, elfoglalták a laktanyákat, rendőrségi épületeket, miközben több helyen komoly fegyveres harcokat vívtak ÁVH-s vagy szovjet katonai osztagokkal. Közben a magyar hadsereg sok alakulata is átállt a felkelők oldalára. Október 25-én a parlament védelmére kirendelt ÁVH-s egységek tüzet nyitottak az ott gyülekező fegyvertelen tömegre és közel 100 embert meggyilkoltak.

Mindennek következtében az éjszaka folyamán Nagy Imrét újra miniszterelnökké nevezték ki. 24-én menesztették Gerő Ernőt, akinek az utóda a párt élén Kádár János lett. Ekkor azonban még sem Kádár, sem Nagy Imre nem tudta, hogy mit tegyen, mind a ketten ingadoztak az események megítélésében. Két lehetőség adódott. Az egyik, amit Gerő és a pártvezetés képviselt, hogy ellenforradalmi felkelésnek kell bélyegezni a történeteket és szovjet segítséget kérve, erővel elfojtani. A másik, hogy azonosulva a felkelőkkel és követeléseikkel, az események élére állva és a tömeggel együttműködve kell a demokratikus reformokat végrehajtani, s ezáltal megőrizni a szocializmus vívmányait. Ismerjük a választ: Kádár az előbbi, Nagy Imre az utóbbi megoldást választotta.

A budapesti események hírére vidéken is megmozdult az ország. A legtöbb helyen a kommunista vezetést elzavarták, leverték a szocialista címet, kitűzték a nemzeti lobogót. Zalaegerszegen október 26-án kezdődött nagyobb tüntetés. Reggel 9 órakor a helyi technikum tanulói békés tüntetésre indultak, hogy kifejezzék szolidaritásukat a pesti diákokkal. A városon végighaladva a Csány László szobornál elénekelték a Himnusz, elszavalták a Nemzeti Dalt, majd visszaindultak az iskolába. Közben az iskola előtt a városi üzemek, intézmények dolgozóiból verbuválódott hatalmas tömeg várta őket és kérték, hogy a diákok velük együtt vonuljanak fel. Ekkor a tanulók tanáraikkal és a tüntetőkkel együtt a megyei tanács elé indultak.⁵³ A tömeg leverte a városban a vörös csillagokat és ledöntötte Hamburger Jenő szobrát, valamint a felszabadulási emlékművet. Este a tömeg a zalaegerszegi kommunista pártszékház elé vonult (ma a Zalai Hírlap székháza az Ady utcában), amelyet felfegyverzett ÁVH-karhatalom védett. Miután a tömeg nem vonult el, az épületből tüzet nyitottak, amelynek az eredményeként két em-

---

53 Csomor Erzsébet: Forradalmi események a megyeszékhelyen. Zalaegerszeg 1956. In: '56 Zalában. A forradalom eseményeinek dokumentumai 1956–1958. Szerk. Csomor Erzsébet és Kapiller Imre, Zalaegerszeg, 1996. (Zalai Gyűjtemény 40.) 19–20. o.

ber az életét veszítette, legalább kéttucatnyian pedig megsebesültek. Ezután a helyi pártvezetés és az ÁVH-sok nyúlcipőt húztak, még az éjszaka folyamán titokban elhagyták a várost és a Körmenden állomásozó szovjet csapatokhoz menekültek. Október 27-én megalakították a városban a Forradalmi Tanácsot, amelynek az elnöke Varga Ferenc zeneiskolai igazgató lett, a helyettese pedig Pék József adminisztrátor. Később új vezetőséget választottak, ekkor az elnök Szerencsés Rudolf tanár, a titkár Ostoros Károly testnevelő lett.

Veszprémben már október 23-án megkezdődtek az események, amikor a Veszprémi Vegyipari Egyetem hallgatói délután háromkor nagygyűlést tartottak a Petőfi Színházban. Itt megalakították a Magyar Egyetemisták és Főiskolai Egyesületek Szövetségének helyi szervezetét és megfogalmazták követeléseiket. Független és semleges Magyarországot, a szovjet csapatok kivonását és Nagy Imre kinevezését követelték. Másnap tüntetések kezdődtek a városban, amelyek 25-én is folytatódtak. 1956. október 26-án megalakult a Veszprém Megyei Nemzeti Forradalmi Tanács, ezzel megszűnt a megyei, járási és községi tanácsok és végrehajtó bizottságok jogköre. 1956. október 26-án a Tanács statáriális bíraskodást vezetett be a megye egész területén. Elrendelte azt is, hogy minden üzem alakítson munkástanácsot. Ezek jelöljenek ki olyan önkénteseket, akiket fel kell fegyverezni és szükség esetén hajlandók megvédeni a forradalom eredményeit.

Keszthelyen is az egyetemisták kezdeményezték, a Mezőgazdasági Akadémia hallgatói ott is megalakították a helyi MEFESZ-t. Itt többek között követelték az Akadémia autonómiáját, a marxizmus-leninizmus államvizsga eltörlését, valamint Keszthely és járása Zala megyéhez csatolását. Határoztak arról, hogy október 25-én nagygyűlést tartanak Keszthely főterén. Azonban 1956. október 24-én, Keszthelyen Fejes Lajos alezredes, városparancsnok a helyi pártvezetéssel egyetértésben katonai igazgatást vezetett be. Megakadályozták a hallgatók utcára vonulását, két katonát pedig, aki csatlakozott volna a diákokhoz, letartóztattak. Közben Tapolcáról, az ottani harckocsizó laktanyából tankok érkeztek Keszthelyre, amelyek a laktanya körül helyezkedtek el, öt tank pedig körülvette az Akadémiát. Másnap, október 25-én teherautókkal munkások érkeztek az Akadémia elé és csatlakoztak a diákokhoz. Fejes alezredes egy tárgyalódelegációt küldött hozzájuk, de nem sikerült megállapodniuk, viszont a tankokat visszavonta a laktanyába. A diákokból és munkásokból álló tömeg ekkor az Akadémiáról a belvárosba vonult, menet közben mindenhol levertek a vörös csillagokat, a Fő téren pedig ledöntötték a szovjet emlékművet. A tüntetők egy csoportja az emlékmű helyére kihozta a pincéből gróf Festetics György 1950-ben eltávolított szobrát, és visszaállították a helyére.

Este az Akadémia nagytermében megalakították az Akadémia Forradalmi Tanácsát, amelybe 12 oktatót és 12 hallgatót választottak be. Október 26-án megalakult a Városi Ideiglenes Forradalmi Tanács és létrejött a Nemzetőrség is. 27-én a tömeg a laktanya elé vonult és követelte Fejes alezredes lemondását. Fejes ekkor Sármellékről repülőgépeket kért, amelyek fel is szálltak és négy MIG 15-ös

többször hajtott végre berepülést a laktanya fölött. Október 29-én Fejes megadta magát és közölte, hogy a katonaság a sármelléki repülősökkel együtt, csatlakozik a forradalmárokhöz. Október 30-án a nemzetőrség letartóztatott és börtönbe zárt 17 ÁVH-st. A laktanya fegyverkészletéből sok diákot és munkást felfegyvereztek, sőt még Budapestre is küldtek lőszert. A városban újjáalakult a Független Kisgazdapárt.

November 1-jén jött a hír, hogy Balatonszentgyörgy irányából szovjet harcocsioszlop közeledik Keszthely felé. Ekkor a keszthelyi forradalmi vezetés elhatározta a katonai szembeszállást, harckocsikat és tüzérséget rendeltek ki a Zala hídjához, valamint riadóztatták és harckészültségbe helyezték a felfegyverzett alakulatokat. Az oroszok azonban közölték, hogy csak Sármellékre akarnak eljutni, hogy az orosz tisztek családtagjait repülőn hazajuttassák.

Ezek a napok voltak azok, amikor úgy tűnt, hogy a forradalom győzött. Újjáalakult a Nagy Imre kormány és az országban mindenhol a forradalmárok kezébe került a hatalom.

Közben a keszthelyi járás területén is megindult az átalakulás, a járási pártbizottságon is leváltották a régi vezetést és egy 15 tagú intéző bizottságot választottak meg a járás ügyeinek intézésére. A községekben is változások kezdődtek, mindenhol megalakultak a Forradalmi Tanácsok. Várvolgyön helyi Nemzetőrség is alakult, Sármelléken október 30-án lemondott Tóth Károly tanácselnök és Hetényi Gyula iskolaigazgató, Alsópáhokon is megalakult a Nemzeti Tanács, amely nyílt felhívást, fogadalmat tett közzé, hogy vigyáznak a falu nyugalma és elítéli azokat, akik ezekben a nehéz időkben nyereszkeskedni akarnak az élelmiszeren, „megbélyegezzük mindazokat, akik a piacra vitt tej, tojás és egyéb élelmiszerért konjunktúra árat kérnek”.⁵⁴

Szentgyörgyvár esetében az események 1956. október 25-én kezdődtek, amikor néhány egyetemista kijött Keszthelyről és több emberrel beszélgettek a faluban, elmondták nekik az elmúlt napok eseményeit és felszólították a falu lakosságát, hogy alakítsák meg a Forradalmi Tanácsot. A tanácsot egy falugyűlésen meg is választották, mégpedig 5 taggal. Az elnöke Rezes Máté, a titkára pedig Havasi Márton lett, aki az olajkutaknál dolgozott. A megalakult Forradalmi Tanács első intézkedésével leváltotta Tollár István tanácselnököt, de a vb-titkárát, Szabó Ferencet visszatartotta azzal, hogy ügyviteli teendőket lásson el és fokozatosan vezesse be utódát a munkakörébe. Két nap múlva azonban a vb-titkárt is elbocsátották, mert kiderült, hogy kapcsolatot tartott a keszthelyi pártbizottsággal, ugyanis bement a városba és felkereste a pártszékházat. A párttagokkal szemben azonban nem történt fellépés, senkit nem bántottak, a faluban atrocitás nem történt. A Forradalmi Tanács tevékenysége főleg a rend fenntartására és a bolt ellenőrzésére korlátozódott.⁵⁵ Ez a

---

54 ⁵⁶ Keszthelyen és a Keszthelyi Járásban. A forradalom és megtorlás dokumentumai, kronológiája és személyi adataira. Szerk. Csomor Erzsébet és Kapiller Imre, Zalaegerszeg, 2006. (Zalai Gyűjtemény 63.) 78. o.

55 Uo. 164-165. o.

Forradalmi Tanács aztán a Nemzeti Bizottság nevet vette fel és a falut ez irányította. November 1-jén 7 fővel megalakult a faluban a nemzetőrség is.

Ezután került szóba a tsz ügye is, ezt a kérdést falu befolyásosabb személyei kezdeményezték Tombor József és Borbás Pál vezetésével. Megalakították a tsz munkástanácsát, amelynek a vezetője Tombor lett. Tombor az 1930-as években hivatásos katonaként szolgált, sőt az iratokban többször úgy említik, és egy alkalommal a vallomásában ő maga is, hogy „Horthy testőre” volt, ezért feltételezhető, hogy a Horthy Miklós kormányzó személyes védelmét biztosító Magyar Királyi Testőrség valamelyik alakulatában szolgált, mint hivatásos állományú katona. A másik kezdeményező, Borbás Pál pedig az egyik legmódosabb, birtokos gazda volt a faluban, a háború előtt a családjának 13 hold földje volt. Ezért is lehetett nagy tekintélyük a faluban. A kezdeményezésük eredményre vezetett és november folyamán több gyűlést tartottak, és Szentgyörgyváron felbomlott a termelőszövetkezet. Ennek ekkor 35 család volt a tagja, 56 fővel, ebből 15 család akart kiválni, 11 család ugyanakkor maradni akart, 9 pedig a „várakozás álláspontjára helyezkedett”. Tehát nem mindegyik család akarta megszüntetni a tsz-t, ami azt mutatja, hogy 1953 után már valóban nem működött rosszul. Ezután jegyzőkönyvezték a vagyon szétosztását, amelyet egy „szétosztó bizottság” vezetett le. Ezt Csiszár Tibor tsz-elnök vezette, a helyettese Major József volt. A bizottság tagja volt Halgass János, Gál István, Bankó János és Ádovics István. Érdekes módon – ahogy ez az 56 utáni perből kiderül – a tsz-elnök, Csiszár Tibor sem volt ellene a tsz feloszlásának, ezért vállalt szerepet a bizottságban. Megállapodtak abban, hogy akik ki akarnak válni, azok részére egyezkedés alapján az állatállomány, a termények és a gazdasági eszközök egy részét kiadják. De a saját állatait mindenki hazaviheti, s ennek alapján Tombor, Szántó és Borbás azonnal hazavezette a saját lovait. Gondoskodtak a pénztár és az irattár őrzéséről és kezeléséről és kimondták, hogy a falut a Nemzeti Bizottság vezeti. Szabályozták azt is, hogy aki dolgozik a közös földeken, ha „erősebb munkát végez”, akkor napi 50 forint, ha „gyengébb munkát”, akkor 40 forint napi bért kap.⁵⁶ Ezeket a munkákat Tombor József és Szántó József irányította. Szántó József 1915-ben született Szentgyörgyváron, ő is módos gazda családból származott, a szüleinek 8 hold földje volt. Ezt azonban elvették tőlük és ő, mint állatgondozó dolgozott a tsz-ben.

Nem sokkal később újabb gyűlést tartottak a tsz-tagok, november 23-án, ahol jelen volt 39 tag. Ekkor már valamennyien a kilépés mellett döntöttek, így kimondták a felszámolást. Az ügyet végül november 27-én zárták le, tehát már jóval a forradalom leverése után, s végül a tsz-t ekkor végleg feloszlatták.

A forradalom leverése után a Keszthelyi Járási Tanács feljelentést tett az események miatt. Ekkor nyomozás illetve eljárás indult Tombor József, Borbás Pál, Szántó József és Csiszár Tibor ellen. Közülük végül Tombornak és Borbásnak kellett bíróság elé állnia, a többiek ellen a nyomozást megszüntették. Az eseményekben

---

56 Uo. 86. o.

fő szerepet játszó Tombor József 1902-ben született Felsőpáhokon. Az anyja neve Major Anna. A pere során felvett személyi adataiból kiderül, hogy nincstelen családból származott, az apja az Oltay-család gazdasági cselédje volt. Mégis 4 polgárit is végzett, ráadásul Budapesten, de az nem derül ki, hogy ezt a tanulást ki tette a lehetővé a számára. Bemondása szerint 1923-tól kezdve hivatásos katonaként szolgált, a soproni m. kir. 3. huszárezredben, de a vádirat hivatalos része ismét csak „volt hivatásos Horthysta testőrként” említi. A háborúban a frontra került és orosz hadifogságba esett. Az utolsó rangja a legmagasabb altiszti, a főtörzsőrmester volt. Az 1950-es években a Hévízi Földműves-szövetkezet felvásárlójaként, illetve termény átvevőjeként dolgozott. 1956. november elején ő lett a szentgyörgyvári tsz munkástanácsának az elnöke. A forradalom leverése után tsz elleni izgatás címén eljárás indult ellene és Borbás Pál ellen, melynek során a Keszthelyi Járásbíróság 1957. október 25-én 2 év 4 hónap börtönbüntetésre, és 500 Ft pénzmellékbüntetésre és összes választójogoktól 1 évi eltiltásra ítélte. A Veszprém Megyei Bíróság II. fokon azonban enyhítette az ítéletet, 7 hónap börtönbüntetésre ítélte, de a végrehajtását 3 évi próbaidőre felfüggesztette. A Legfelsőbb Bíróság végül azonban mindkét ítéletet hatályon kívül helyezte, és 1958. szeptember 30-án a vád alól felmentette.

Balra: Tombor József katonai szolgálatban 1928 körül. Jobbra: Tombor József

Borbás Pál 1906-ban született Szentgyörgyváron. Anyja neve Szálinger Rozália. Az ő foglalkozása is földműves, de sokáig önálló gazdálkodó volt. A szüleinek 13 hold földje volt, s házassága révén a felesége, Menjünk Mária is hozott a há-

zasságba, így mintegy 23 holdon gazdálkodott. 1950-től 1955-ig kuláklistán volt. Csak 1956 tavaszán lépett be a termelőszövetkezetbe, akkor bevitte az összes földjét és az állatait. Őt a Keszthelyi Járásbíróság 2 év 4 hónap börtönbüntetésre, 2000 Ft pénzmellékbüntetésre, 2000 Ft vagyonekobzásra, összes választójogoktól 1 évi eltiltásra ítélte. A Veszprém Megyei Bíróság II. fokon az ő ítéletét is enyhítette és 10 hónap börtönbüntetésre ítélte, végrehajtását 3 évi próbaidőre felfüggesztve. A Legfelsőbb Bíróság végül ezt az ítéletet is hatályon kívül helyezte és a vád alól őt is felmentette.⁵⁷

A szentgyörgyvári Forradalmi Tanács elnöke, Rezes Máté 1901-ben született Szentgyörgyváron, anyja neve Pathy Karolina. Foglalkozása földműves, tsz-tag és tanácsstag is volt. Tagja, majd vezetője lett a községi Forradalmi Tanácsnak. A forradalom leverése után azonban bírósági eljárás nem indult ellene, ami valószínűleg abból következett, hogy a faluban a forradalom időszakában semmilyen atrocitás nem történt. Viszont egy időre rendőrhatalósági felügyelet alá helyezték.⁵⁸

A Kádár-korszak

A forradalom győzelme nem sokáig tartott. A szovjet vezetés titokban a Kremlben már október 31-én meghozta a döntést arról, hogy nem engedik Magyarországot a saját útjára, hanem fegyveresen beavatkoznak. Mivel a nemzetközi helyzet is alkalmassá vált a támadásra a szuezi válság miatt, másnap kiadták a parancsot a csapatok megindítására. Néhány nap előkészület és csapatösszevonások után végül a szovjet haderő, főként páncélosokból álló egységei megindították a támadást Budapest és az ország stratégiai pontjai ellen. A magyar hadsereg nem vette fel a harcot, csak a civilekből, diákokból és munkásokból álló budapesti fegyveres forradalmárok, akik néhány nap hősies küzdelem után vereséget szenvedtek a túlerővel szemben. Több mint kétezren estek el közülük.

Nagy Imre és kísérei a jugoszláv nagykövetségre menekültek és menedékjogot kértek. November 22-én kicsalták őket az épületből, majd egy orosz katonai alakulat letartóztatta és valamennyiüket titokban Romániába szállította. 1957 áprilisában hozták haza őket, majd 1958 februárjában koncepciói bírósági eljárás indult ellenük. A vád a „népi demokratikus államrend elleni szervezkedés” volt, melynek eredményeként többeket súlyos börtönbüntetésre, Nagy Imrét, Maléter Pál honvédelmi minisztert és Gimes Miklós forradalmár újságírórt pedig halálra ítélték és 1958. június 15-én kivégezték.

Közben a szovjet vezetés a támadás megindításával egyidőben kiválasztotta a magyar kommunista párt élére Kádár Jánost, akit november 7-én orosz páncélosokkal kísértek be Budapestre. Kádár, valamint az új vezetés, Marosán György, Münnich Ferenc, Biszku Béla és Apró Antal létrehozta a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányt, majd újjászervezték a kommunista pártot, Magyar

57 MNL ZML XXV. 9. b. B 263/1957. Tombor József és társa pere.

58 '56 Keszthelyen... idézett mű 374. o.

Szocialista Munkáspárt (MSZMP) néven. Kádár ekkor meghirdette a „kétfrontos háborút”, vagyis nemcsak a nyugati imperialisták elleni, addig is zajló ideológiai háborút, hanem a sztálinisták és a dogmatikus kommunizmus elleni harcot is. Ezzel véglegessé vált, hogy a Rákosi–Gerő féle klikkből senki nem térhet vissza a hatalomba. Megkezdődött a konszolidáció, vagyis egy puhább kommunista rendszer kialakítása és megszilárdítása, amely az 1980-as évek végéig fenn is maradt.

A vidék szempontjából több fontos intézkedést hozott az új kormány. Egyrészt elfogadták a tsz-ek felbomlását, vagyis ahol ez lezajlott, ott sem felelősségre vonás nem történt, sem a tsz erőszakos visszaállítása nem kezdődött meg. Szinte biztos, hogy Tombor József és Borbás Pál ítéletei ezzel függnek össze. A közvetlenül a forradalom után, a helyi túlbuzgó bíróság által hozott ítéletet az új kormány konszolidációs politikája nyomán a Legfelsőbb Bíróság megsemmisítette, és nemcsak enyhítette azt, hanem teljesen fel is mentette a vádlottakat.

Döntő módon eshetett latba a parasztság életében a kormány másik rendelete, amely eltörölte a beszolgáltatás rendszerét. Ennek jelentőségét jól mutatja az a tény, hogy a tanácsi rendszer kezdete, 1950 óta a Szentgyörgyvári Községi Tanács jegyzőkönyvi anyagának felét, minden ülés témájának legalább a felét ez a téma tette ki. Hogy melyik terményből éppen hány százalékon áll a beadás, melyikből mennyi az elmaradás, ki mennyit adott be, ki miért maradt le, hogy lehet teljesíteni a kvótát, hogy minden hónapban sikerült-e munkával, verítékkel kitermelni a beadandó terményeket. Mi sem mutatja tehát jobban, hogy a beszolgáltatási rendszer milyen mértékben határozta meg a parasztság mindennapjait, s ennek eltörlése milyen nagy változást jelenthetett.

Ezzel függött össze a következő kedvező döntés, amely engedélyezte a földek 5 holdig történő szabad adás-vételét, s ezzel megalapozta a háztáji gazdálkodást. Ezzel nemcsak a tsz-ben lehetett dolgozni, hanem azzal párhuzamosan a saját földön is, ami javíthatta mind közellátást, mind az egyéni jövedelmi viszonyokat.

A községben tanácsulást az októberi események után csak 1957 februárjában tartottak. Ekkor azt továbbra is Tollár István elnök és Szabó Ferenc vezette, de ekkor több változás is történt. A kisebb jelentőségű az volt, hogy Remete József, bár a tanács tagja maradt, de lemondott vb-tagságáról, ezért a helyére Marton Béla tanítót választották meg. Farkas József vb-tag pedig elköltözött a községből, az ő helyére Koronci Tibor került. Továbbra is a vb-tagja volt Tompa Gábor. Megalakult a faluban is az MSZMP helyi szervezete, amelynek a titkára szintén Marton Béla tanító lett. Ő nem azonos Marton Jenő korábbi tanítóval, mert ő korábban Keszthelyre költözött, ott lett tanító, s a későbbiekben az úttörőmozgalomban játszott szerepet, kitüntetés is kapott érte. Komolyabb változás volt már azonban Tollár István tanácselnök távozása. A március 18-i vb-ülés jegyzőkönyve szerint Tollár István tanácselnököt „a járási tanács március 15. hatállyal saját kérésére felmentette”. Ennél több a jegyzőkönyvben nem szerepel, így nem tudjuk, hogy mi áll a döntés hátterében, valóban Tollár kérte a felmentését, ha igen, miért tette ezt, vagy pedig ez a szokásos sablon szöveg valójában az eltávolítását jelzi. Mivel ő a kezdetől, 1950-től állt a tanács élén, lehet, hogy új elnököt akartak a helyére. De az is lehet, hogy ő

érezte úgy, hogy mennie kell. Nem tudjuk az igazi okot, mindenesetre Tollár István továbbra is a tanács tagja maradt, elnöknek azonban a helyére 1957. április 19-től a Járási Tanács Szabó Jánost nevezte ki, aki egészen 1970-ig betöltötte ezt a funkciót.

Szabó János 1920. január 31-én született Szentgyörgyváron. Anyja neve Süslecz Anna. Szegényparaszti, törpebirtokos családból származott, 6 elemít végzett, majd 1945 után a 8 általánost, utána pedig 5 hónapos pártiskolát és tanácsi akadémiát is végzett. 1970. június 30-ig töltötte be a Szentgyörgyvári Községi Tanács elnöki tisztét, majd ezután a Sármelléki Közös Tanács elnökhelyettese lett. Szentgyörgyváron, a Kossuth utca 37. szám alatt lakott. Nős volt, két gyermekük született.

Az első tanácsülésen értékelték az elmúlt hónapok történéseit, ahol a vb-titkár előadásában elhangzott a hivatalos kormányzati értelmezése az eseményeknek. Ez „ellenforradalomnak” nevezte az eseményeket, amely során „haszonlóan az 1919-es fehérterrorhoz, fő feladatnak tűzte ki a kommunisták és a becsületes munkásemberek meggyilkolását, amely után visszaállították volna a Horthy fasizmus minden kizsákmányolását és munkásnyomorgatását”. A vb-titkár szerint nem véletlen, hogy ezekben a napokban kereste fel a községet az Oltay-család néhány tagja, mert nyilván vissza akarták szerezni a földjeiket. Ezek után a tanácsnak állást kellett foglalnia az események értékelését illetően, s elő is terjesztette a Kádár vezette Forradalmi Munkás Paraszt Kormány támogatását. A tanács végül ezzel egyetértett és megállapította, hogy az események következtében a községben nem történt lemaradás a mezőgazdasági munkákban, sem egyéb káreset nem történt.

A helyi közéletet ekkor a megszűnt tsz sorsa határozta meg, mert több kérdés is nyitva maradt. Az egyik legfontosabb természetesen a kilépett tagoknak a földkiadása volt, a másik pedig, hogy mi lesz a sorsa annak a legelőnek, amely még a régi, 1945 előtti világból maradt egyben, az úrbéres közbirtokossági legelő, ami később a Vörös Csillag tsz tulajdona lett. Most a tsz megszűnt, a legelőről pedig dönteni kellett. Ez végül továbbra is közös maradt és egy legeltetési bizottság felügyelte a használatát és a magángazdák is használhattak. A tsz olyan földjeit, ami nem került a magángazdák kezébe, a Kehidai Állami Gazdaság használatába került.

Azonban a körülmények gyorsan megváltoztak, ugyanis már 1957 tavaszán jött a hír, hogy egyes gazdák szeretnék visszaállítani a szövetkezetet, ami nem sokkal később meg is történt. A kormány ezúttal már nem hajtott végre erőszakos tsz szervezést, mint a Rákosi korszakban, nem kényszerítette erőszakkal, fenyegetéssel, sőt sok esetben veréssel is belépésre a gazdákat, de továbbra is a tsz jelentette a rendszer szemében a mezőgazdasági termelés legfontosabb keretét. Ha nem is erőszakkal, de minden más eszközzel továbbra is ösztönözték a parasztságot a belépésre. Szentgyörgyváron ismét az elsők között alakult meg újra a tsz 1958-ban. Először 10 család 14 taggal írta alá a belépési nyilatkozatot, majd újabbak csatlakoztak hozzájuk. Így 1958 tavaszán 12 család 25 taggal kezdte meg a nagyüzemi gazdálkodást 120 hold földterületen.⁵⁹ A termelőszövetkezet ekkor a Béke nevet vette fel és az elnöke 1971-ig Kámán József lett, 1971-től 1973-ig pedig Kálmán József. 1974-ben

---

59 Középdunántúli Napló, 1958. március 9. 3. o.

az önálló tsz megszűnt, mert egyesült a sármelléki Biztos Jövő tsz-szel. A mándi Szabadság tsz nem alakult újjá, az ottani tagok is a Béke tsz-be léptek be.

Ezzel kapcsolatban egy érdekes cikk jelent meg a Veszprémi Napló elődjének számító helyi lapban, 1957-ben.⁶⁰ E szerint a régi szentgyörgyvári Vörös Csillag Termelőszövetkezetnek annyira jól ment, hogy milliomos tsz-nek nevezték! Gazdag, erős és jól működő szövetkezet volt, ahol a tagok is jól kerestek. Ezzel kapcsolatban meg is szólalt Major József helyi lakos, egykori tsz tag, aki azt nyilatkozta a lapnak, hogy: „olyan jövedelmem volt, hogy annyi ruhát vásároltam, amennyi azelőtt nekem sohasem volt. Már-már nem tudtam, mire költeni a pénzt. A rádió mellé egy harmonikát is vettem.” Majd annak a vágyának adott hangot, hogy bár újra a tsz-ben dolgozhatna. Ezzel valószínűleg ki is derül az újság szándéka, vagyis, hogy ilyen eszközzel próbálta meg az embereket újból beterelni a tsz-be. Biztos, hogy a cikk erős túlzásokat tartalmazhatott és propaganda szándékkal íródott, de valami igazságtartalma biztos volt, s ez arra utal, hogy ha milliomosok nem is lettek a szentgyörgyvári tsz-tagok, de – ahogy azt már korábban írtuk – biztos, hogy 1953 után sokkal jobban ment az emberek sora. Ezt megerősítik a visszaemlékezések is, amelyek szerint a szentgyörgyvári, majd sármelléki tsz-ek a későbbiek során is jól működő gazdasági egységek voltak.⁶¹

1957 után tovább javult a helyzet a Kádár-kormány intézkedéseinek köszönhetően. Az új körülmények között Szentgyörgyvár is gyors fejlődésnek indult. Az első ilyen látványos változás az utcák kövezése volt, amelyek 1958-ban kezdődtek. Ekkor kapott szilárd burkolatot például a Petőfi utca. Ugyanebben az évben állították üzembe a hangosbeszélőt, vagyis a póznára szerelt hangszórót a faluban, amely a „lyukas ezer éves dobot” cserélte le, ahogy az egyik tanácsülésen fogalmazott az egyik tanács-tag, amelyen mindenki nevet, ha meghallja. Addig ugyanis a közérdekű információkat, ahogy korábban száz éve, kidobolták. Ettől kezdve viszont a hangosbeszélő hozta ezt a lakosság tudtára. De nemcsak információkat közvetített, hanem zenét is adott, nyáron, a késő délutáni órákban például magyar nótákkal szórakoztatta a munkájukat befejező, fáradtan hazaérkező dolgozókat.⁶² Egy olyan világban, hol addig még semmilyen technika nem volt, ez nagy élmény lehetett az embereknek.

1958-ban már volt a faluban tűzoltóság, körzeti orvosi rendelő, s bár orvos csak hetente egyszer ügyelt a községben, de állandó ápoló- illetve szülésznő élt a faluban, akinek a havi fizetése 800 forint volt. Az 1960-as években sokáig Hetesi Józsefné, Teri néni töltötte be ezt a hivatást. Ugyanebben az évben már működött egy szövetkezeti vegyesbolt, italbolt és egy felvásárlási áruraktár is, ahol a magángazdáktól felvásárolt terményeket gyűjtötték és raktározták. Az 1960-as évek elején elkészült az iskola felújított épülete is, amelyet két újabb tanteremmel bővítettek.

A fejlődés és a vitathatatlanul javuló életkörülmények ellenére megállapíthatjuk, hogy az 1950-es években viszont a falu népessége elkezdett dinamikusn csökkenni.

---

60 Középdunántúli Napló, 1957. március 22. 5. o.

61 Tombor Ferencné Horváth Katalin visszaemlékezése 2021. május 19-én, aki könyvelő volt a tsz-ben.

62 Középdunántúli Napló, 1958. június 11. 4. o.

Szentgyörgyvár népessége 1900 és 1970 között a népszámlálások szerint (fő)⁶³

1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970
706	721	765	789	809	792	696	610

Láthatjuk a táblázatból, hogy a falu 1940 körül érte el a legnagyobb népességet, akkor meghaladta a 800 főt. Az 1940-es években bekövetkező fogyás valószínűleg a háború miatt történt, az elesett katonák és az elmenekült családok okozták a kismértékű csökkenést 1950-ig. Ezután azonban már jóval nagyobb arányú népességfogyást látunk, ami folytatódott az 1960-as években is. Ez egyértelműen abból adódott, hogy a fiatalok egy része elhagyta a falut és elment máshova dolgozni. Beköltöztek Keszthelyre vagy a megye másik nagyobb városába, például a fellendült Veszprém megyei bauxitbányászatban kaptak munkát, esetleg az ország más, dinamikusan fejlődő tájára mentek. Ismeretes, hogy Zalaegerszeg is ekkor esett át történetének legnagyobb népességrebbanásán, hiszen az 1945-ben 13 ezer fős megyeszékhely 1980-ra 60 ezer főre duzzadt. Ennek az egyik oka az 1950-es és 1960-as évek ipari beruházásai, elsősorban a könnyű és élelmiszeripari nagyberuházások voltak, ahol több ezer ember kapott munkát. Elképzelhető, hogy volt megyeszékhelyükre is többen mentek dolgozni.

Ugyanakkor nemcsak az elvándorlás, hanem a születések számának csökkenése is befolyásolta a lélekszámot. Pedig még mindig sok gyerek volt a faluban, hiszen a népszámlálás szerint 1970-ben 118 14 év alatti kiskorú élt a községben, vagyis a falu lakosságának pont az ötöde még gyerek volt. Csakhogy amíg a 10–14 évesek száma 47 volt, az 5–9 éveseké 41, addig az 5 éven aluliak száma már csak 30, ami mutatja a faluban a folyamatosan csökkenő gyerekszámot.

A szentgyörgyvári iskolások Zsár Ferencné tanárnővel az 1960-as években

63 Az 1970. évi népszámlálás 13. Veszprém megye adatai. 438., 458-459. o.

Feltűnő ugyanakkor az is, hogy a járásban Szentgyörgyvár község népessége csökkent a legnagyobb mértékben. A környező községek közül Sármellék népessége a század elejéhez képest 1970-re még jelentősen növekedett is (2164–2811), Alsópáhoké gyakorlatilag változatlan maradt (1347–1325), Nemesbüké kismértékben csökkent (1061–945), akárcsak Felsőpáhoké (815–753).

Jellemző eset történt ezzel kapcsolatban 1960-ban, amikor a járási tanács meg akarta szüntetni a községben az óvodát. Szedő Pál járási tanácselnök szerint ugyanis a szentgyörgyvári óvoda kihasználatlan, mivel csak 10–13 gyerek jár oda, ezért elrendelte, hogy vizsgálják ki az ügyet, és ha igaz, akkor az óvodát szüntessék meg, a gyerekeket pedig csoportosítsák át a Zalasántó községbe. A hír hallatára Ádovics István községi tanácstag tájékoztatta a tanácsot és a lakosságot, majd szervezésbe kezdtek, amelynek az eredményeként 20 főre nőtt a gyermeklétszám. A járási tanács ezért ekkor eltekintett az óvoda bezárásától.⁶⁴

A foglalkozási megoszlás szerint a községben természetesen még mindig a mezőgazdaságban dolgoztak a legtöbben: 210 fő. Már elég magas volt az iparban foglalkoztatottak aránya is: 44 fő, ők valószínűleg bejártak dolgozni Keszthelyre vagy más közeli településre. Rajtuk kívül 8 személy dolgozott a kereskedelemben, nyilván a kocsmában és a vegyesboltban dolgozók, s ezen kívül volt még 27 fő, aki egyéb ágban, közlekedésben, szolgáltatásban, államigazgatásban állt alkalmazásban. A 210 mezőgazdasági dolgozó közül a népszámlálás szerint 143 fő volt tsz-tag, 47 fő tsz-ben dolgozó családtag, 9 fő pedig tsz-alkalmazott, tehát 199 fő dolgozott a Béke tsz-ben. Rajtuk kívül 8 fő dolgozott az „egyéb mezőgazdaság”-ban, vagyis csupán ennyien voltak önálló gazdálkodók, s végül 2 főt találunk a vízgazdálkodás ágazatában és 1 fő dolgozott állami gazdaságban (valószínűleg a Kehidai Állami Gazdaságban).

A faluban ekkor 169 ház, illetve háztartás volt, ebből 163-ban volt villany, 79-ben pedig gáz, de vízöblítéses wc-vel csak 2 lakás rendelkezett. Vezetékes víz sem volt még a faluban, a házak legtöbbször, 136 lakás udvari kútból jutott vízhez, a többi pedig távolabbról. 1967-ben három gépkocsi tulajdonost tartottak nyilván a faluban, kettőt a Mándi pusztán, egyet pedig a faluban és 24 tévét, ezek közül viszont csak hat volt Mándon. Ha nem autóval, akkor motorkerékpárral jártak a helyiek, ebből ugyanis félszázat számoltak meg ebben az évben.⁶⁵

Az 1960-as években a közösségi élet egyik legfontosabb területe a kultúrház és a KISZ volt. Utóbbi megalakult a faluban is, de a sajtó egyik cikkében az újságíró arról panaszkodott, hogy a fiatalok, bár a tagdíjat rendesen fizetik, de gyűléseket nem tartanak, csak a zene és tánc érdekli őket. A harminc tagú KISZ-szervezetből 23 fiatal a tsz-ben dolgozik, ahol a lap szerint jó állásuk volt, ezért nem is akartak elmenni a faluból. Itt dolgozott például Gáll József traktorosként, Szabó Imre fogatosként, Major Józsefet, a KISZ-titkárát, valamint Horváth Istvánt és Németh Marikát pedig a legjobb dolgozók között említette.⁶⁶

64 MNL ZML XXIII. 202. a. 1960. 11. 04.

65 Napló, 1967. június 16.

66 Napló, 1962. október 21. 2. o.

Ekkor a Béke tsz elnöke Kámán József volt, a főkönyvelője Bresztovszki Miklós. A község MSZMP-titkára Kiss Sándor, a tanácselnök továbbra is Szabó János, vb-titkár pedig Koller József. Az 1960-as években a következő személyek voltak a községi tanács tagjai: Ádovics István, Czémán Ferenc, Gulyás István, Harsány György, Hetesi Józsefné, Horváth Lajos, Járó Imre, Kása Ferenc, Kovács József, Ormódi Ferenc, Rácz Gábor, Remete Ferenc, Remete József, Szita Gyula, Tollár Pál, Tombor Józsefné, Tompa Gábor, Zsár Ferenc. A végrehajtó bizottság tagja 1958-tól Szabó János, Gulyás István, Koller József, Kovács József és Tombor Józsefné volt. A KISZ-titkár a faluban Kálmán József volt, aki agronómus végzettséget szerzett és később a tsz elnöke lett.

Állami ünnepség a községben, az 1960-as években (az ismeretlen előadót hallgatják: Tombor Józsefné, Ádovics János, Horváth Ferenc és Szabó János tanácselnök)

A legrégebbi tanácstag Remete József volt, aki több mint 20 évig volt a testület tagja. Ő 1920. március 19-én született Szentgyörgyváron. Törpebirtokos családban született, majd tsz-tag lett és mindvégig ott dolgozott. Emellett ő volt az Önkéntes Tűzoltó Testület parancsnoka is. S bár ilyen hosszú ideig volt a tanács tagja, de közben végig pártonkívüli maradt.

Az iskola a háború után sokáig két épületben volt elhelyezve. A felső tagozat tanult a régi iskolában, amely gyakorlatilag az egytantermes falusi iskolák egyike volt, és az összes gyerek már nem is fért el benne. Ezért az 1950-es években az alsó tagozatot a tsz egyik épületében helyezték el, nem messze a másiktól. Végül a helyzet az 1960-as évek elején változott meg, amikor felépült az új iskola, amely több tanteremből is állt és a korszaknak megfelelően modernnek volt tekinthető. 1958. október 1-jén érkezett és kezdett el dolgozni a községben a Zsár házaspár, Zsár

Ferenc és felesége Zsár Ferencné Feith Erzsébet. Zalavárról érkeztek, mint fiatal tanító házaspár. Zsár Ferenc 1932-ben született Várvolgyön és matematika–kémia szakos tanárként a felsősöket, két évvel fiatalabb felesége pedig az alsósokat oktatta. Szolgálati lakást is kaptak, kezdetben egy nagyon régi, egerek járta lakást, de az új iskola elkészültével ők is új lakáshoz jutottak. Az iskola ráadásul ekkor még össze-vont volt, vagyis az összes alsós egy csoportba tartozott, akárcsak külön egy másikba a felsősök. „Amikor megláttam azt a sok gyereket egyetlen kis terembe összesúfolva, megállt bennem az ütő” – emlékezett vissza Erzsi néni az első napokra, mert összevont iskolában még nem dolgoztak. Annyian voltak, hogy nem is jutott mindenkinek iskolapad, a leghátul ülőknek már csak egymásra rakott téglákon keresztül fektetett deszka „asztal” jutott.⁶⁷ Nem csoda, hogy addig a szentgyörgyvári általános iskolából még egyetlen továbbtanuló sem akadt, csak az 1960-as években mentek középiskolába az első, erre alkalmasnak minősített tanulók.⁶⁸

Ennek ellenére a fiatal tanító házaspár nagy lelkesedéssel kezdett hozzá a munkájához, valósággal új életet vittek a faluba. Zsár Ferencné már az első évben táncszerepet szervezett, ahol először az alsósok, majd később a felsőbb osztályosok kezdtek el táncolni. A szülők kezdeti idegenkedése után ők is megkedvelték ezt az iskolán kívüli elfoglaltságot és mindenben segítettek. Így lett táncos ruhájuk is, sőt a fiuknak csizmája is. De ha van táncszerep, akkor kell zenekar is, és ez is gyorsan megoldódott. Mivel Zsár Ferenc tudott cimbalmon játszani, ő lett az egyik zenész, valamint rajta kívül Kámán Lajos hegedűn, Rác Gábor pedig nagybőgőn játszott.

A néptáncszerep az 1960-as években (Cédula Margit, Paizs Teréz, Bankó Margit, középen Zsár Ferencné, Horváth Margit, Horváth Ágnes és Tollár Katalin)

⁶⁷ Zsár Ferencné Feith Erzsébet visszaemlékezése 2021. június 6-án.

⁶⁸ Napló, 1962. június 3. 3. o. Tantestületi értekezlet – a hálósobában. A cikk címe tréfásan arra utal, hogy a Zsár házaspár a hálósobában meg tudta tartani a tantestületi értekezletet.

A néptáncsoport tagjai: Tamás Katalin, Fischer János, Hetesi Judit, Gál Mária, Hetesi Ferenc, Farkas Margit, Ádovics Margit, Gál Gizella, Major József, Katona Magdolna.

A táncsoport zenekara 1962-ben (Rácz Gábor, Zsár Ferenc és felesége, Kámán Lajos)

Ezt gyorsan követte egy másik ötlet, a főzőtanfolyam elindulása. Ez is gyorsan népszerű lett, s a fiatal lányok, asszonyok rendszeresen jártak össze és tanulták a főzés mesterségét. Ehhez is készítettek ruhát, egyforma kötenyt, ahogy az a képen is látható.

A főzőtanfolyam résztvevői az 1960-as években, legelöl: Paizs Margit és Rác Piroska. Mögöttük az ülő sorban: Tamás Magdolna, ismeretlen, ismeretlen, Tombor Józsefné, Major Mária. A harmadik sorban: Kárász Mária, Kárász Ilona, Major Magdolna, Katona Mária, Kovács Ilona, Berényi Károlyné, Tollár Szidónia. Hátsó sor: Tómpa Amália, Koller Józsefné, Szabó Ferencné, ismeretlen, Deli Ilona, Tamás Margit. Leghátul a középső Szabó János tanácselnök, mellette jobbra Tombor József.

A harmadik kezdeményezésben már Zsár Ferenc vitte a főszerepet, elkezdték a színjátszást is a községben. Ebbe a felnőtteket is bevonták, s közös próbákon gyakorolták be, majd léptek fel a falu közönsége előtt. Az egyik legnépszerűbb darabjuk az 1960-as évek elején a Gárdonyi Fehér Anna című művéből készült előadás lett, amelyben a falu színe-java részt vett, s természetesen maga a rendező is. A szükséges kellékek, ruhák és jelmezek megvásárlásához a tsz járult hozzá, s az előadás olyan jól sikerült, hogy még Keszthelyen is előadták.

Mindennek ellenére az 1960-as évek közepén felmerült az iskola körzetesítésének a gondolata is, mivel a szentgyörgyvári általános iskolába, főként a felső tagozatba kevés gyermek járt. De nem azért, mert kevesen voltak, hanem azért, mert több szülő Sármellékre járatta a gyermekét. A sármelléki nagyobb és szebb iskola volt, valószínűleg ezért döntöttek így. Ez végül meg is valósult, s az alsó tagozat maradt, de a felső átkerült Sármellékre, ahova a gyerekek utaztatásához és az útiköltséghez a tsz adott hozzájárulást, ami ezt a problémát megoldotta, ezért így zárult ez a kérdés.⁶⁹ Az 1970-es években a Sármelléki Általános Iskolában Gombor László volt az igazgató és Ferge József az igazgatóhelyettes, valamint ott

⁶⁹ Napló, 1963. december 23. 2. o.

dolgozott Bata Mária tanító, Hetényi Anna, Stefanik Dezső és felesége tanárok, továbbá Rezes Lajos, mint előadó.

Színjátósók az 1960-as években

Az idősek napi program résztvevői az 1960-as években

Ugyancsak nagy esemény történt a faluban 1965-ben. A község már 1960-ban elhatározta, hogy új művelődési házat építenek. Ezt több éves tervezés és gondolkodás előzte meg, mert az anyagi forrás előteremtése nagy nehézséget okozott a falunak. Végül az ún. községfejlesztési hozzájárulásból teremtették elő a szükséges forrás nagyobb részét, amit több éven keresztül erre a célra tettek félre, de többen sokallották ennek az összegét (1964-ben személyenként 250 forintról felemelték 300 forintra). Érdekes módon még a plébános, Takó Gábor is az építkezés mellett érvelt, szerint „minden községben a legszebb épületen jelzik, hogy az a kultúrház. Szerencse, hogy a mi kultúrházunkra nincs kitéve a tábla, mert így legalább a vidékiek nem tudják, hogy az a kultúrház.” Merthogy olyan rossz állapotban van. Azzal is érvelt, hogy ez az épület a „lakosság felemelkedését szolgálja”.⁷⁰ A tanácsi döntés szerint ezért lerombolták a régi Olta-kastélyt és a helyére építettek egy új épületet. A kastély már nagyon rossz állapotban volt, 1951 óta nem lett felújítva. Ez meg is történt, és az év folyamán 680.000 forint költségvetéssel felépítették az új kultúrházat. Az önerő mellé kaptak kiegészítést a járási tanácstól, valamint a helyiek jelentős társadalmi munkával járultak hozzá, az építkezés egy részét ők végezték. Végül 1965 decemberében adták át az épületet és év végén már ott szilveszterezett a falu.

Szüreti felvonulás a Kossuth utcán

A másik, talán legnagyobb szórakozási lehetőség a falusiak számára a szüreti bál volt, amely az 1960-as években már felvonulással is kiegészült. Ekkor öszszegyűltek a falu egyik végén, az emberek beöltöztek vagy maszkot húztak, feldíszítették a lovakat és kocsifogatókat és ezekkel vonultak föl. Sok háznál megálltak, ahol borral vagy kaláccsal kínálták őket is így haladtak végig a községen.

Az 1960-as években más szempontból is megváltozott a falu arculata. Ez a magán-erős építkezések révén történt, ugyanis ekkor épültek a régi vályogházak helyett az akkor modernnek számító téglaházak, a Kádár-kockának is nevezett

„kockaházak”, a négyzetes alaprajzú, általánosságban 100 négyzetméter körüli alapterülettel bíró, zömmel földszintes, sátoztetős családiház-típus.

70 MNL ZML XXIII. 948. a. 1964. szeptember 25.

Az 1970-es, 80-es évek és a rendszerváltás

Az 1970-es évek újabb jelentős változásokat hoztak Szentgyörgyvár életében. Három nagyobb szervezeti változás is történt ebben az évtizedben. Egyfelől a Népköztársaság Elnöki Tanácsa – ahogy akkor az országban a legfőbb közjogi szervet nevezték – 1970. július 1-jei hatállyal Sármellék székhellyel Sármellék és Szentgyörgyvár községek területén községi közös tanács szervezését határozta el. Ezzel a szentgyörgyvári önálló tanács megszűnt, tehát a két község alkotott közös tanácsot. Ez a felállás aztán 1977-ben változott annyiban, hogy az Elnöki Tanács 1977. április 1-jei hatállyal elrendelte Sármellék községi közös tanács igazgatási területének Zalavár községgel való kiegészítését. Tehát ettől kezdve a közös tanács illetékessége Sármellék, Szentgyörgyvár és Zalavár községekre terjedt ki.

Ezt az átszervezést a „demokratikus centralizmus” jegyében hajtották végre. Ez a Lenin által használt kifejezés az 1960-as években került előtérbe és az erősödő demokratikus folyamatokat akarta vele a hatalom leírni, vagyis hogy most már nem akarnak mindent a központból diktálni. Valójában ez úgy működött, hogy nem a központból mondták meg nyíltan, hogy minek kell helyben történnie, hanem csöndben utasították a helybelieket, hogy ők mit is szeretnének valójában. Ez történt Szentgyörgyváron is. 1969-ban kapták meg a „javaslatot” fentről, hogy kérelmezzék a közös tanács kialakítását. Igen ám, de ez nem nyerte meg a helyiek tetszését, ugyanis Sármellék elég messze esett és nem akartak minden ügyben átjárni. Ezért csak akkor egyeztek bele, ha egy tanácsi kirendeltség működik a faluban továbbra is. Tóth Károly sármelléki tanácselnök igyekezett megnyugtani a helyieket, lesz kirendeltség és „a közös tanács és a kirendeltség munkáját úgy szervezzük meg, hogy az a szentgyörgyvári lakosság részére kielégítő legyen és nekünk se okozzon sok többlet munkát” és a „kölségvetés és a pénzgazdálkodás terén semmiféle hátrány a községet nem érheti”.⁷¹ Ezért a község végül beleegyezett – mást úgysem tehetett – és kérte az átszervezést. A törvény szerint a közös tanácsnak 36 tagja volt, ebből 28 sármelléki és 8 szentgyörgyvári. Ez később változott, 1985-ben a közös tanácsnak 17 sármelléki, 10 zalavári és 4 szentgyörgyvári tagja volt.

A Sármelléki Községi Közös Tanács tagja volt az 1970-es években Szentgyörgyvárról Remete József, Szabó János, Gulyás István, Kása Ferenc, Rezes Lajosné, Nagy Józsefné és Harsány István, valamint Havasi Márton a szentgyörgyvári Hazafias Népfront titkára. A közös Tanács elnöke a sármelléki Tóth Károly lett, aki korábban is betöltötte ezt a funkciót, a helyettese pedig Szabó János. Az 1980-as években, s egyben a közös Tanács utolsó elnöke Szabó Vendel volt. Később Szentgyörgyvárról tag lett még Ádovics István, Horváth Ernőné, Horváth Ferencné, Ormódi Ferenc, Mátés Józsefné, Koczka József, Patton József, Kiss Sándor és Járó Gyöngyi. Az 1980-as években a Hazafias Népfront titkára Nagy Boldizsár lett, az évtized második felében pedig Kissné Magyar Gabriella.

---

71 MNL ZML XXIII. 948. a. 1970. június 12.

A másik nagyon fontos változás a tsz életében történt 1974-ben, amikor a szentgyörgyvári Béke Termelőszövetkezet beolvadt a sármelléki Biztos Jövő Termelőszövetkezetbe. Ezzel az önálló tsz megszűnt, tehát Szentgyörgyváron is a sármelléki Biztos Jövő gazdálkodott. Ennek valószínűleg az volt az oka, hogy a szentgyörgyvári tsz nagyon kicsinek számított, egyfelől a népességszökkenés miatt kevés munkaerő maradt a gazdálkodásra, másrészt a földje sem volt nagy területű, s gazdaságosabbnak számított a jóval nagyobb sármelléki üzemhez csatlakozni. Ehhez később csatlakozott a zalavári is, így a Biztos Jövő az 1980-as években már több mint hatezer hektáron gazdálkodott.

S végül a harmadik, talán legnagyobb horderejű változás az évtized végén következett be, amikor a kormány 1979. január 1-jei hatállyal a községet a keszthei járással együtt Veszprém megyétől Zala megyéhez csatolta. Vagyis megszűnt a csaknem 30 éves veszprémi illetőség, a község a járással együtt visszakerült ősi megyéjéhez, Zalához. Ezzel gyakorlatilag kialakult a ma is létező állapot.

Ugyancsak jelentős változást hozott a község életében, amikor 1974-ben elkezdték építeni a mai 76-os utat, amely Balatonszentgyörgy és Körmend közötti vonal volt, a 8-as és a 7-es főutakat kötötte össze, illetve köti össze a mai napig is. Az út Balatonszentgyörgy és Zalaegerszeg között csak három települést érintett, Sármelléket, Szentgyörgyvárt és Nagykapornakot. Ezzel a község kilépett addigi elszigeteltségéből és hirtelen eldugott faluból egy forgalmas főút melletti településsé vált.

A tervek szerint az út teljes hosszában 1976-ra készült el. A 13 kilométeres Zalacsány–Sármellék szakaszt azonban, amelynek nagyjából a közepén helyezkedik

A Kossuth utca a 76-as műút elkészülte előtt

el Szentgyörgyvár központja – már korábban, 1975 júliusában elkészült. Azonban rögtön láthatóvá váltak a problémák. Az építők ugyanis közölték, hogy a Szentgyörgyváron áthaladó szakasz nagyon keskeny, de nem tudták szélesíteni, mert a házak közel vannak és a villanyoszlopok áthelyezése már így is gondot okozott. A legnagyobb probléma, hogy ezért még járdát sem tudtak építeni az út mellé a falu teljes szakaszán. „Ha tovább akartuk volna szélesíteni az utat, akkor házakat kellett volna elbontanunk. Így is sok nehézséget okozott az áthelyezendő vil-

lanyoszlopok ügye, ezért nincs járda sem” – nyilatkozta az átadáskor Varga János a Veszprém Megyei Közüti Igazgatóság képviselője. Hasonlóképpen nyilatkozott a jelen lévő keszthelyi rendőrség századosa is: „Az az igazság, hogy nagyon veszélyes így a szentgyörgyvári szakasz. A nyugat-dunántúli forgalom ezen az új úton bonyolódik le, s a Balatonra utazók általában türelmetlenek. Az az érzésem, hogy sok bajunk lesz itt. Műszaki szempontból is gondot okoz, hogy megoldatlan több helyen a csapadékvíz elvezetése, esőzésekor ötvenméteres hosszúságban az úton keresztül hömpölyög egyik árokba a másikba a víz.”⁷² És valóban, ez a helyzet a mai napig nem változott, több ház kertjének kapujából az emberek egyenesen a főútra lépnek ki.

A Balatonszentgyörgy–Zalaegerszeg szakasz hivatalos átadás 1975. szeptember 3-án történt a balatonszentgyörgyi művelődési házban. Ezen részt vettek Zala megye állami és pártvezetői, valamint a minisztérium képviselői, akik a megnyitó után végigautóztak az útszakaszon be Zalaegerszegre, ahol folytatták az átadási ceremóniát, fogadással, sajtótájékoztatóval. Ezen elhangzott, hogy még több kiegészítés épül az úthoz, így a balatonszentgyörgyi vasúti felüljáró, valamint Szentgyörgyvár előtt is még át kell építeni a hidat.

A Sármelléki Községi Közös Tanács működése azonban az 1970-es években egyre több problémát vetett fel. Sármellék jóval nagyobb község volt, sokkal több tanácstaggal, bármit meg tudott szavaztatni, ha akart. Ez az ellentét már odáig fajult, hogy az 1980. szeptember 25-i tanácsülésen Koczka József nehezményezte, hogy a társközségek rendezési tervében semmilyen fejlesztés nincs Szentgyörgyvárra vonatkozóan. Ezért azt kérdezte, hogy vajon itt már „a község tervszerű sorvasztásáról van-e szó”? Tehát az a probléma adódhatott, hogy a nagyobb község a fejlesztési források közül többet szavazott meg magának, mint a kisebb társközségnek. Erre példának hozhatjuk azt, hogy az 1980-as években a szentgyörgyvári Művelődési Ház – szemben a sármellékivel és a zalavárral – már nem is kapott költségvetési támogatást. Ezek szerint nem volt szervezett programja.

A Páva Kör előadás közben Decsi Józsefnével

---

72 Zalai Hírlap, 1975. augusztus 16. 3. o.

Pedig kultúrműsor volt, igaz azt pénz nélkül csinálták. Az 1970-es évek közepén ugyanis megalakult a faluban egy pávakör, vagyis népdaléneklő együttes. Kezdetben tízen alapították, majd nőtt a létszámuk, sőt aztán férfiak is csatlakoztak hozzájuk. Az alapítók és a tagok között volt Humpók Béláné, aki egyébként a falu postásaként is dolgozott, valamint Tombor Józsefné, Koronczy Tiborné és a pedagógus házaspár, Decsi József és felesége, főként az utóbbi, aki a pávakört is vezette. Ők az 1970-es évek elejétől tanítottak a faluban, illetve Sármelléken. A pávakör országos minősítést is kapott és sokfelé léptek fel, ahova hívták őket, de legtöbbször természetesen a faluban és környékén.

A Páva Kör alapítói: Major Józsefné, Fischer Jánosné, Horváth Istvánné, Major Józsefné, Decsi Józsefné, Tombor Józsefné. Takarásban: Humpók Béláné, Rezes Györgyné, Horváth Gyuláné. Elöl: Rác Ferencné és Horváth Lajos

A művelődési ház támogatásának elmaradásában persze az is szerepet játszott, hogy a község lakosságának a csökkenése az 1970-es években sem torpant meg. Ahogy láttuk, a népességszám az 1940-es években érte le a csúcspontját 800 fő körül. Ez azonban folyamatosan kezdett csökkenni, 1960-ban 696, 1970-ben pedig már csak 610 fő lakott a faluban. Ez a szám 1980-ra már 500 alá, 1990-re pedig 400 alá csökkent.

Szentgyörgyvár népessége 1960 és 1990 között a népszámlálások szerint (fő)⁷³

1960	1970	1980	1990
696	610	459	364

⁷³ Az 1990. évi népszámlálás 22. Zala megye adatai. 296-297. o.

Az 1980-as években a faluban még működött az általános iskola alsó tagozata, de míg az 1970-es években két bolt is volt a faluban – egy nagyobb és egy kisebb – az 1980-as években már abból is csak egy maradt (ahol Csonka Sándorné dolgozott). A társközségek közötti feszültségek, elsősorban a túlsúlyt képviselő Sármellék és Szentgyörgyvár között nem volt egyedi az országban, ekkorra derült ki, hogy ez szinte mindenhol így alakul, a közös tanácsi rendszer egy rossz megoldás. Ezt persze a kommunista kormányzat sosem ismerte volna be, de mégis kísérletet tettek a javítására, oly módon, hogy a társközségekben bevezették a községi előljáró státuszát. Az ő feladata lett volna, hogy hangsúlyosabban képviselje a községet. Az egyik ilyen népszerű előljáró, egyben a tanácsnak is az egyik legrégibb tagja volt Harsány István, az 1980-as években Szentgyörgyvár községi előljárója, egyben az előjáróság vezetője is lett. Harsány 1920. december 23-án született Szentgyörgyváron. Anyja neve Gáspár Teréz. Sokáig a szentgyörgyvári vegyesbolt vezetője volt, egyben a helyi sportkör elnöke, tanácstag, de pártönkívként. Az 1980-as években lett a falu előljárója, majd ÁFÉSZ-nyugdíjasként is az maradt. 1995-ben hunyt el.

Első áldozók Takó Gábor plébánossal

Az 1980-as években már nem volt önálló a szentgyörgyvári plébánia sem, a községben az egyházi teendőket a sármelléki plébános látta el. A falu papja, ahogy már korábban említettük, a két világháború között Supka Márton volt, akit a halála után, 1944-ben Magyar János követett. Ő 1944 és 1948 között tevékenykedett a községben, utána Danassy György következett, aki 1876-ban született Pápán. Ő is csak négy évet töltött a községben, mert 1952-ben Takács László lett a plébános, aki ciszterci rendi szerzetes volt eredetileg. Azonban a kommunista kormányzat feloszlatta a szerzetesrendeket, s mivel ő nem akarta elhagyni a hivatását, ezért

aktív plébánosnak jelentkezett, sokan tették ezt abban az időben a szerzetesek közül. Azonban ő is csak két évig maradt, mert 1954-ben már Berkes Gyula Bernát karmelita szerzetes következett, aki nyilván ugyanilyen okok miatt került a községbe. De újra csak két évig, mert 1954-1957-ben Weisz György, 1957-ben pedig Takó Gábor következett, ő már hosszabb ideig, 1968-ig szolgált a községben. Takó Gábor 1917-ben született Pápán földműves családban, majd ott járt gimnáziumba is. 1938 és 1943 között végezte el a veszprémi papi szemináriumot, s ennek befejezése után szentelték pappá. Először Zalamerenyén volt pap, majd Dióskálban, ezután Karmacson, Kaposváron, Marcaltón, s innen került Szentgyörgyvára 1957. szeptember 20-án. Ő Szentgyörgyvárról Bakonyjákóra került.

Első áldozók Bíró József plébánossal 1970-ben

Takó Gábor után egy rövid ideig Tóth Alajos volt a községben, aki pedig ferences szerzetes volt, majd 1969-ben érkezett Bíró József 1976-ig. Bíró József távozásával – aki egyébként Tótvázsonyba került – szűnt meg a községben az önálló plébánia és került Sármellékhez, ahol Gerencsér András volt a plébános, 1983-tól 1991-ig pedig Török-Pál Vendel.

*

Magyarországon a rendszerváltás 1989/1990-ben jött el, amikor a szocialista egypártrendszer végleg megszűnt és sor kerülhetett a szabad, demokratikus és többpárti választásokra. Ennek a lehetőségét a nemzetközi helyzet alakulása hozta el, a Gorbacsov szovjet pártfőtitkár által megindított nyitás és enyhülés folya-

matát végül nem lehetett megállítani, a szocialista tömb országaiban megindult a társadalom szervezkedése és a pártállam lebontása. Gorbacsov 1985-ben jutott hatalomra és a következő évtől, 1986-tól kezdődött el az enyhülés folyamata, amelyet a glasznoszty és a peresztrojka kifejezésekkel illettek. Az előbbi szó szerint nyitottságot jelent, vagyis a demokratikus nyilvánosság megjelenését, utóbbi átalakítást, vagyis a rendszer reformját. Ezek révén lehetővé vált, hogy hasonló folyamatok induljanak meg a szocialista országokban is.

Magyarországon azonban már mindettől függetlenül, az 1980-as évek közepén megindult az erjedés, azaz a rendszer lassú bomlása, a kommunista pártállam rendszerének hanyatlása. Erre az országban több példát is hozhatunk az egyik legjellemzőbbet pedig éppen Keszthely környékéről. Ekkor tartottak ugyanis országgyűlési választásokat, melyek addig mindig úgy zajlottak, hogy csak a rendszer hivatalos jelöltjeire lehetett szavazni. Egy 1983-as törvény (az 1983. évi III. tv.) azonban lehetővé tette a többes jelölést, azaz elvileg bárki jelölhetett országgyűlési képviselőjelöltet. Ekkor az országban váratlanul egy sor választókerületben jelöltek egyszerű állampolgárokat képviselőjelöltnek, azaz nem az MSZMP vagy az államhatalom embereit, hanem kívülről állampolgárokat. Nem feltétlenül ellenzékit, de mégsem a hatalom emberét. Ez történt a keszthelyi választókerületben is, amely rendkívül érdekesen alakult. Itt 1985. április közepétől tartották a jelölő gyűléseket, s ezeken a szokás szerint a Hazafias Népfront vagy a párt, az MSZMP megnevezte a jelöltjét vagy jelöltjeit. Az első ilyen rendezvényen, április 15-én a keszthelyi városi művelődési központ nagytermében tartott gyűlésen annak rendje és módja szerint megnevezték a hivatalos jelölteket, dr. Végh Györgyöt, a keszthelyi egyetem tanszékvezető egyetemi tanárát és dr. Szendrődi Miklóst, hévízi körzeti orvost. Bemutatták őket, ismertették az életrajzukat, többen felszólaltak mellettük, így az egyetem rektora, és a Hévízi Fürdő igazgatója, majd természetesen megszavazták őket jelöltnek. Ezzel le is akarták zárni a gyűlést, amikor egyszercsak felállt egy keszthelyi polgár, Somogyi Lajos és közölte, hogy ő is ajánl egy személyt képviselőjelöltnek, dr. Czoma Lászlót, a keszthelyi Helikon Kastélymúzeum fiatal igazgatóját. Őt támogatva hozzászólt dr. Réthelyi Jenő nyugdíjas főorvos is, hogy nagyon helyes, ha három jelölt van, ő is támogatja Czoma Lászlót. Mivel ez így az 1983-as törvény szerint teljesen szabályos volt, megszavaztatták a javaslatot és a jelenlevők támogatták is, így a választáson a Hazafias Népfront két jelöltje mellett Czoma László is indulhatott függetlenként.⁷⁴

Az esemény azonnal gyors hírként terjedhetett a régióban, mert a következő választási gyűlést már óriási érdeklődés kísérte. Ezt 1985. április 23-án tartották meg Sármelléken, a Művelődési Házban és akkora volt az érdeklődés, hogy a szervezők kénytelenek voltak kamerákon rögzíteni és zárt láncú helyi tévén keresztül mutatni az eseményeket annak a több száz embernek, aki eljött, de nem fért be a nagyterembe, ellenben a művelődési ház többi helyiségébe, az előtérben, a könyv-

---

74 Zalai Hírlap, 1985. április 16. 1. o.

tárban vagy az étkezőbe zsúfolódva szerették volna követni az eseményeket. Ezen a gyűlésen már Horváth Gyula, az MSZMP Zala Megyei titkára is részt vett, s természetesen a keszthelyi pártbizottság titkára és más vezetők, sőt a Hazafias Népfront országos vezetősége is képviselte magát. Ők mind a Hazafias Népfront jelöltjei mellett kardoskodtak, magyarán megpróbálták elérni, hogy Czoma László majd ne kapjon elegendő szavazatot. Ezután több hozzászólás következett, majd következett a szavazás. Ezen végül 577 állampolgár vett részt, azaz legalább ennyien voltak jelen a gyűlésen, akik nyilvánvalóan mind Sármellékről és környező falvakból érkeztek. Egy személy több jelöltre is leadhatta a voksát, így végül Végh György 388, Szendrődi Miklós 318, Czoma László pedig 235 szavazatot kapott, s ezzel mindhárman hivatalos jelöltté váltak, mivel a törvény szerint a jelölőgyűlésen leadott szavazatok harmadát kellett ehhez megszerezni.⁷⁵

A választást 1985. június 8-ára tűzték ki és a törvény szerint a jelöltek közül az lehet képviselő, aki megszerzi a szavazatok több mint felét, azaz 50% plusz egyet. A keszthelyi választókerületben mindezek után 31509 szavazópolgár szavazott és a következő eredmény született:

Czoma László: 43,5%

Végh György: 34,4%

Szendrődi Miklós: 21,7%.

Vagyis óriási meglepetésre (vagy talán nem is volt az) Czoma László kapta a legtöbb szavazatot. Azonban egyik jelölt sem szerzett abszolút többséget, így pótválasztásnak kellett következnie, azaz a három jelölt között újra választani kellett, de ezúttal már az egyszerű többség is elég volt, nem kellett 50%-nál többet szerezni. A pótválasztást június 22-ére írták ki, s arra újra jelölni kellett a résztvevőket, ami a korábbi jelölőgyűlésekhez hasonlóan ezúttal is megtörtént. Jellemző, hogy a keszthelyi jelölőgyűlésen a jelenlévők azt kérték, hogy a pótválasztás napján ne reggel 6 órakor, hanem már hajnali 5 órakor kezdődjön a szavazás, hogy ne legyen nagy tumultus. Vagyis az emberek készültek... De még ennél is érdekesebb volt a másik állampolgári felszólalás és javaslat. Azt kérték, hogy a voksolás „író tollal és ne ceruzával történjen, elejét veendő a választás kimenetelét illető mendemondáknak”. Ezt kommentálni sem kell, vagyis az emberek csalástól tartottak, féltek, hogy a hatalom mindenáron megakadályozza Czoma László megválasztását. Ez már az az időszak volt, amikor a hatalom erőszakkal nem avatkozott be, de más eszközökkel még élhetett.

Így közeledett a pótválasztás napja, amikor azonban váratlan fordulat történt. A hatalom érzékelte, hogy ezt a választást Czoma László fogja megnyerni, ezért a választás előtti napon Végh György és Szendrődi Miklós is bejelentette a visszalépését, így a választást nem is tartották meg, mert a törvény úgy rendelkezett, hogy

---

75 Zalai Hírlap, 1985. április 25. 1. o.

a választáson legalább két jelöltnek lennie kell.⁷⁶ Ezzel „sikerült” Czoma megválasztását megakadályozni, igaz, azt is, hogy a keszthelyi választókerületnek képviselője legyen.

Ezt azonban nem lehetett sokáig hagyni, ezért fél év múlva, 1986. február 22-ére új választást írtak ki. Ekkor megismétlődött a forgatókönyv, Czoma Lászlót nem lehetett félreállítani, újra jelölték képviselőnek. Ezúttal azonban vele szemben igazi nagyágyút vonultattak föl, magát a hatalom helyi megtestesítőjét: Tóth István keszthelyi tanácselnököt. A keszthelyi jelölőgyűlésen, 1986. január 21-én zsűfólasig megtelt a Goldmark Károly Művelődési Központ, ahol a két jelölt bemutatkozott. Itt végül a 752 jelenlévőből 443 fő támogatta Czoma, 460 pedig Tóth István indulását, így mindketten jelöltté váltak. Czoma László programjának egyik legfontosabb eleme egyébként az volt, hogy, mint mondta: „azon fog munkálkodni, hogy a falvak népességmegtartó szerepe növekedjen”.⁷⁷

Ezek után tartották meg a választást, ahol óriási, szinte elsöprő erejű részvétel nyilvánult meg. A reggel 6 órakor kezdődő voksolás előtt már fél órával tömegek ácsorogtak a választási helyiségek előtt, s délelőtt 10 órakor már leszavazott a választójogosultak 80%-a! A következő eredmény született:

Dr. Czoma László: 19161 szavazat, 63,8%.

Tóth István: 10446 szavazat, 34,8%.

Vagyis Czoma meggyőző fölénnyel nyert, s ezzel ő lett a keszthelyi választókerület képviselője. Ez a történet jól mutatja meg, hogy a társadalomban milyen elégedetlenség élt a szocialista rendszerrel szemben, amely szép lassan elkezdett erodálódni.

Czoma László egyébként aktív képviselőként működött a továbbiakban, nem félt kritizálni a szocialista rendszer visszásságait. Az országgyűlésben kiállt a Hévízi tó megmentése mellett, amely az 1980-as évek végén országos figyelmet kapott. A bauxitbányászat miatt ugyanis apadni kezdett a tó vize, s gyakorlatilag választani kellett a bányászat folytatása és a tó megmaradása között. Interpellációt nyújtott be ez ügyben a parlamentben, ahol felszólalásában közölte, hogy a „helyzet drámai, a víz minősége romlik. A Hévízi-tó ügyének kezelése minősíti is cselekvéseinket, és a környezeti értékeinkért vívott küzdelem eredményét”.⁷⁸ A fellépés eredményeként a minisztérium elrendelte a bányászat során kiemelt vízmennyiség csökkentését. Ugyancsak országos figyelmet keltett egy rádióinterjúja 1988-ban, amikor nyilvánosságra hozta, hogy a Zala Megyei Tanács elnöke, Újvári Sándor megpróbálta őt megfélemlíteni! Erre válaszként a Népszabadságban Karvalits Ferenc, az MSZMP Zala Megyei Pártbizottságának első titkára válaszolt és próbálta magyarázni a történeteket, de Czoma is lehetőséget kapott a válasza.⁷⁹ Ilyen nyílt vitákra és a vezető be-

---

⁷⁶ Népszabadság, 1985. június 21. 8. o.

⁷⁷ Zalai Hírlap, 1986. január 22. 1. o. és január 28. 1-2. o.

⁷⁸ Népszabadság, 1988. július 2. 3. o.

⁷⁹ Népszabadság, 1988. július 11. 3. p., és augusztus 27. 8. o.

osztású káderek kritikájára addig még nem volt példa. De ez már az az időszak volt, amikor a hatalom nem tudta megfélemlítéssel elhallgattatni az ellenzéki hangokat.

De Czoma nemcsak az országos ügyekben aktivizálta magát, hanem választókerületében is. Többször járt a falvakban, 1986. május 29-én a Sármelléki Közös Községi Tanács ülésén is részt vett. Hozzászólásában „a tanácsi demokrácia továbbfejlesztéséről” és a népgazdaság adta fejlesztési lehetőségekről szolt. Konkrét helyi ügyben is véleményt nyilvánított, közölte, hogy két problémát külön is figyelemmel fog kísérni, a zalavári éppen épülő új iskola ügyét és Szentgyörgyvár község vízellátásának ügyét. Ez utóbbi egyébként sokáig húzódott, s jelentette egyfelől a belvíz elvezetés problémáját, valamint a vezetékes ivóvíz kiépítését, melyek csak az évtized végére, több év tervezés és szervezés után oldódtak meg.

Összességében elmondhatjuk, hogy Czoma László megválasztásának körülményei mutatták azokat a folyamatokat, amelyek elvezettek a rendszerváltáshoz. A társadalomban már megvolt az igény a változásra és tenni is tudtak érte. Ennek eredménye lett az 1988/1989-ben Magyarországon is meginduló rendszerváltás, amelynek egyik legfontosabb eleme a politikai pártok megalakulása és szervezkedése, majd az első szabad választások megtartása volt 1990. április 8-án.

Az ellenzéki pártok már 1988-tól kezdtek megalakulni, s közülük a Magyar Demokrata Fórum és a Szabad Demokraták Szövetsége emelkedett ki, de újjáalakultak a történelmi pártok is, így a Független Kisgazdapárt, a Kereszténydemokrata Néppárt és a Szociáldemokrata Párt is. A kommunista állampárt, a Magyar Szocialista Munkáspárt is átalakult és létrejött belőle az európai szociáldemokrata értékeket valló Magyar Szocialista Párt, de működött még a régi formában is. Létrejött néhány kisebb párt is, mint a Vállalkozók Pártja vagy az Agrárszövetség. Az első szabad választáson a választópolgárok a pártokra és egyéni jelöltekre szavazhattak. Zala megyében a választási törvény öt választókerületet hozott létre, a zalaegerszegit, a nagykanizsait, a lentit, a zalaszentgróti és a keszthelyit, s Szentgyörgyvár természetesen a keszthelyi választókerületbe tartozott.

Az 1990. évi választások pártlistás eredménye Szentgyörgyváron

Párt	Fő	%
Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ)	56	26,4
Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP)	30	14,2
Magyar Demokrata Fórum (MDF)	29	13,7
Fiatalkorú Demokraták Szövetsége (Fidesz)	27	12,7
Vállalkozók Pártja	24	11,3
Független Kisgazdapárt	23	10,8
Magyar Szocialista Párt (MSZP)	8	3,8
Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP)	6	2,8
Magyarországi Szociáldemokrata Párt (MSZDP)	4	1,9
Agrárszövetség	3	1,4
Hazafias Választási Szövetség	2	0,9

Ahogy a választási eredményekből látható, Szentgyörgyváron a régi rendszer pártjai nagyon kevés szavazatot kaptak, tehát a faluban is elsőpró lehetett a változás igénye. Ezt még jobban alátámasztja az egyéni jelöltek esetében született eredmény, ahol az új pártok jelöltjei mellett függetlenként újraindult a régi képviselő, Czoma László is.

Az 1990. évi választások egyéni választókerületi eredménye Szentgyörgyváron

Egyéni jelölt	Párt	Szavazat (fő)	Szavazat (%)
Czoma László	Független	148	68,8
Villányi Pál	SZDSZ	21	9,8
Csegey Dénes	MDF	20	9,3
Gárdos Sándor	KDNP	16	7,4
Ecker István	Független Kisgazdapárt	6	2,8
Angyalosi Sándor	Agrárszövetség	4	1,9
Ligetvári Ferenc	MSZP	0	0,0
Deák József	MSZMP	0	0,0

Itt a régi kommunista állampárt és utódpártjának jelöltjei egyetlen szavazatot sem kaptak, Czoma László elsőpró fölényrel nyerte meg a szavazást. Ez történt a választókerületben is, igaz, nem ekkora fölényrel: Czoma 11438 vokssal 39,9%-ot ért el. A második helyen a két nagy párt jelöltjei végeztek, Villányi Pál (17,4%) és Csegey Dénes (16,3%). A törvény szerint ezért 2. fordulót kellett tartani, ahova a három legtöbb szavazatot szerző jelölt indulhatott. Ezt Czoma még nagyobb fölényrel nyerte meg, mind a keszthelyi választókerületben, mind Szentgyörgyváron.

Az 1990. évi választások egyéni választókerületi eredménye a keszthelyi választókerületben, a 2. fordulóban

Egyéni jelölt	Párt	Szavazat (fő)	Szavazat (%)
Czoma László	Független	11960	56,2
Csegey Dénes	MDF	4544	21,4
Villányi Pál	SZDSZ	4779	22,4

Az 1990. évi választások egyéni választókerületi eredménye Szentgyörgyváron a 2. fordulóban

Egyéni jelölt	Párt	Szavazat (fő)	Szavazat (%)
Czoma László	Független	129	73,7
Csegey Dénes	MDF	27	15,4
Villányi Pál	SZDSZ	19	10,9

Az első szabad választásokat a Magyar Demokrata Fórum nyerte meg, s ezzel felállt az első szabadon választott kormány, Antall József miniszterelnök vezetésével. Az önkormányzatok helyzetét is új törvény szabályozta, minden település

önkormányzatot kapott, amelynek az élén a képviselő-testület és a polgármester áll. A törvény értelmében a 10 ezernél kevesebb lakosú települések kislistás rendszerben szavaznak, úgy, hogy a lakosságszámtól függő a képviselő-testület tagjainak a száma. 300 főig 3, 600-ig pedig 5 tagú a testület. Emellett voksolnak a polgármester személyére is.

1990-ben, még a közös tanács egyik utolsó intézkedésével alakították meg Sármelléken a Kis-Balatoni Településszövetséget, amely tehát kifejezetten a Kis-Balaton körüli településeket kívánta összefogni, s alapítója a három közös tanácsban részt vevő község volt, de más települések számára is nyitva állt. A szervezett megfogalmazott célja a rendszeres együttműködés volt a „belépő önkormányzatok lakosságának társadalmi, gazdasági szükségleteinek magasabb szintű kielégítése érdekében az önkéntesség és egyenjogúság alapján”. Az igazi célja a szervezetnek valójában az volt, hogy az akkor zajló kis-balaton rendezés és szabályozás ügyében az érintett települések egységesen tudjanak fellépni a kormányzattal és a kivitelezőkkel szemben, illetve azt kívánták elérni, hogy őket a szervezeten keresztül bevonják a döntésekbe.⁸⁰ A Településszövetség legfőbb szerve a közgyűlés, amelynek a tagjai az érintett települések polgármestereiből áll és ők választják meg az öt tagú elnökséget, amelynek az élén elnök és az elnökhelyettes állt. Az alapító három község az alakuló közgyűlést 1990. szeptember 27-én tartotta meg.⁸¹ Szentgyörgyvár község mint Sármellék társközsége volt érintett az ügyben, hiszen a közvetlenül nem Kis-Balaton-parti település.

A Településszövetség megalakulása után azonnal nagy fába vágta a fejszéjét, kezdeményezte ugyanis a magyar kormánynál, hogy a Sármelléki Katonai Repülőtér kerüljön át a tulajdonukba és a szervezet legyen később annak a hasznosítója. Ez azonban sokáig nem valósult meg, mert az államot képviselő privatizációs ügynökség túl magas árat kért érte, amit a községek nem tudtak kifizetni. Az 1990-es években az állam folyamatosan próbálkozott az értékesítéssel, de közben a repülőtér állaga és infrastruktúrája romlott. Végül az ügy azzal zárult az 1990-es évek végén, hogy Sármellék és Zalavár községek megkapták a repülőtér tulajdon- és üzemeltetési jogát is. (Szentgyörgyvár község ebben az ügyben sem volt érintett, mivel a területe nem érintkezett a reptérrel.)

Mindezzel szinte egyidőben zajlottak le az első önkormányzati választások 1990. szeptember 30-án. Ekkor Szentgyörgyváron két jelölt indult a tisztségért, ifj. Koller József és ifj. Ádovics István, mindketten függetlenként, s mindketten a falu közéletében fontos szerepet játszó, régi szentgyörgyvári családból kerültek ki. A választást végül Koller József nyerte meg, ő 95, ellenfele pedig 53 szavazatot kapott. Koller József végül egy cikluson keresztül állt a falu élén. 1994-ben Ádovics István indult egyedül a választáson, így ő lett a polgármester, s jelen kötet megszületésének pillanatában is ő község vezetője.

80 Szabó Vendel visszaemlékezése 2021. június 10-én.

81 MNL ZML XXIII. 943.a. 1990. július 26.

A képviselő-testületbe heten próbáltak bejutni 1990-ben, közül az öt legtöbb szavazatot kapott személy lett a testület tagja: Bankó Csaba 120, Komár István 116, Horváth István 108, ifj. Ádovics István 80 és ifj. Koller József 76 szavazattal.

Az önkormányzat felállásával megszűnt a Sármelléki Községi Közös Tanács, Szentgyörgyvár újra önálló település lett. A tanács az utolsó ülését 1990. szeptember 20-án tartotta. Ezen Szabó Vendel tanácselnök beszédében összefoglalta az utolsó évek eseményeit, amely egyben a szocialista rendszer hanyatlásának a látlete is volt. Ebben utalt rá, hogy Magyarországon az 1980-as évek közepén hozott reformok nem éreztették kellően a hatásukat, „a gyorsan romló népgazdasági helyzet, a régi és az új szabályozási elemek keveredése következtében a helyi tanácsi önállóság a kívánatos mértéken alul maradt”. A tervek a „központi elvonások miatt nem valósultak meg, folyamatosan csökkent a pénzügyi forrás”. „1987-ben az állami támogatás mérséklésére került sor, s 1988 és 1989-ben is további visszalépés történt. A két éve bevezetett adórendszer csak részben ellentételezte a terheket, az erősödő infláció következtében a középtávú tervek irreálissá váltak.” Ebben a helyzetben a közös tanács csak arra törekedhetett, hogy az általa fenntartott intézményeket – óvoda, iskola, egészségügyi, szociális és kulturális intézményeket – működtesse, fejlesztésre nem maradt forrás. Sajnálatát fejezte ki amiatt, hogy ez pont abban az időszakban történt, amikor a közös tanács a társ-községeket – Szentgyörgyvárt és Zalavárt – akarta fejleszteni, mivel a korábbi évek fő fejlesztési forrásai Sármellékre összpontosultak.

A választások után az új szentgyörgyvári önkormányzat 1990 októberében ült össze és több problémával is szembe kellett néznie. Egyfelől a fejlesztések elmaradása miatti lemaradással, de legfőképpen az elvándorlás okozta népességcsökkenéssel, amely már a falu létét veszélyeztette. A község újra önállóvá vált, amely magában rejtette a veszélyt, hogy vajon meg tud-e egyedül birkózni a kihívásokkal, de egyben hatalmas lehetőséget is jelentett: most már mindenben maga dönthetett a saját dolgairól.

Felhasznált levéltári források

MNL ZML – Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára

IV. 401. a. – Zala vármegye főispánjának általános iratai

IV. 402. a. – Zala Vármegye Törvényhatósági Bizottságának közgyűlési jegyzőkönyve

IV. 402. b. – Zala Vármegye Törvényhatósági Bizottságának kisgyűlési jegyzőkönyve

IV. 403. – Zala Vármegye Központi Választmánya iratai

IV. 433. – Egyedi iratok gyűjteménye

V. 1702. b. – Alsópáhoki körjegyzőség közigazgatási iratai,

XXIII. 202. a. – Keszthelyi járási tanács iratai, tanácsülési jegyzőkönyvek

XXIII. 948. a. – Szentgyörgyvár Község Tanácsának iratai, tanácsülési jegyzőkönyvek

XXIII. 948. b. – Szentgyörgyvár Község Tanácsának iratai, végrehajtó bizottság jegyzőkönyvei

XXIV. 203. – Zala Vármegyei Földhivatal Nagykanizsai Kirendeltsége iratai, Keszthelyi Járás.

XXV. 9. b. – Keszthelyi Városi Bíróság iratai

XXIII. 943. a. – Sármelléki Községi Közös Tanács, tanácsülési jegyzőkönyvek

Névmutató

A

Adorján Mária 38
Ádovics István 68, 75, 76, 82
Ádovics István, ifj. 93, 94
Ádovics János 63, 76
Ádovics Margit 78
Ádovics Mária 52, 53, 63
Andor Ferenc 33, 39, 40, 43
Andor Ferencné 52, 63
Andor György 15
Angyalosi Sándor 92
Antal József 38
Antall József 92
Apró Antal 70

B

Bali Katalin 39
Balogh István 50
Bánhegyi Zoltán 21, 31, 37, 40
Bankó Csaba 94
Bankó János 54, 68
Bankó Károly 16, 17
Bankó Lajos 52, 54, 63
Bankó Margit 77
Barankovics István 50
Baranyai Rozália 52, 53
Bárdossy László 32
Bata Mária 80
Battyhány Lajos 12
Becse-Gergely nemzetség 11
Beke Mária 63
Belencsics József 23
Berényi Károlyné 79
Berkes Gyula Bernát 87
Berkes Ottó 18
Bertók Mária 34
Berzsenyi Gerő 18
Berzsenyi László 10
Bethlen István, gróf 26
Bíró József 87
Biszku Béla 70
Bokor Károly 57
Borbás Károly 18, 23

Borbás Lajos 16, 52, 53, 63
Borbás Pál 24, 52, 68, 69, 71
Böczögő Anna 34
Bresztovszki Miklós 76
Büchler Sándor 18

C

Cédula Margit 77
Czémán Ferenc 76
Czobor Mátyás 18
Czoma László 88, 89, 90, 91, 92
Csák Árpád 18
Csány László 65
Csengey Dénes 92
Csesznák Klementina 47, 48
Csiszár Tibor 52, 54, 55, 63, 68
Csonka Sándorné 86
Csukás Béla 37

D

Dálnoki Miklós Béla 43
Danassy György 58, 86
Darányi Kálmán 30
Darvas József 44
Deák József 92
Decsi József 85
Decsi Józsefné 84, 85
Deli Ilona 79
Dömötörfi József 21
Dömötör István 52, 53
Dunst Ferenc 18

E

Ecker István 92
Éhen Gyula 9
Elek József 33
Erdei Ferenc 44
Eyssen Alice 11

F

Fábián József 39
Fábián Lajos 39
Farkas József 15, 71

Farkas Margit 78
Farkas Mihály 44
Fejes Lajos 66
Ferenc Ferdinánd 12
Ferenc József 12
Ferge József 79
Festetics György 66
Festetics Tasziló, herceg 26
Fischer János 78
Fischer Jánosné 85
Frankovics József 15
Fullár Rozália 40
Fülöp Vendel 16

G

Gál Gizella 78
Gál István 68
Gáll József 75
Gál Mária 78
Gárdonyi Géza 79
Gárdos Sándor 92
Gáspár Teréz 86
Gerencsér András 87
Gerő Ernő 44, 63, 64, 65, 71
Gimes Miklós 70
Gombor László 79
Gorbacsov 87
Gréber Sándor 21
Gulyás István 76, 82
Gyenes Kornél 14

H

Halgass János 68
Hamburger Jenő 65
Harsány György 76
Harsány Imre 24, 40
Harsány István 82, 86
Harsány József 14
Harsány Pál 23, 52, 54, 63
Hatvani Mária 39
Havasi Márton 67, 82
Herman Julianna 39
Hetényi Anna 80
Hetényi Gyula 67
Hetesi Ferenc 78
Hetesi János 37

Hetesi József 40
Hetési József 33
Hetesi Józsefné 73, 76
Hetesi Judit 78
Hetesi Pál 37
Hetési Pál 33
Horthy Miklós 20, 25, 33, 34, 37, 44, 68, 72
Horváth Ágnes 77
Horváth Ernőné 82
Horváth Ferenc 61, 76
Horváth Ferencné 82
Horváth Gyula 89
Horváth Gyuláné 85
Horváth Imre 34
Horváth István 75, 94
Horváth Istvánné 85
Horváth János 34
Horváth József 14, 23, 24, 40, 43, 52, 53,
58, 59, 61, 63
Horváth Kálmán 23
Horváth Lajos 24, 33, 34, 38, 41, 76, 85
Horváth László 21, 23, 52, 54
Horváth Margit 77
Horváth Mária 34
Horváth Pál 24
Horváth Péter 23
Hruscsov 62, 63
Humpók Béláné 85

I

Illés József 40

J

Járó Gyöngyi 82
Járó Imre 76

K

Kádár János 64, 65, 70, 71, 72, 73, 81
Kálmán György 16
Kálmán József 15, 73, 76
Kalmár Éva 82
Kálóczi Károly 42
Kámán Ferenc 23, 40, 57
Kámán Gyula 34, 39
Kámán István 37
Kámán Jánosné 52

Kámán József 34, 43, 73, 76
 Kámán Lajos 15, 23, 24, 63, 77, 78
 Kámán Pál 33, 34, 37
 Kámán Péter 11, 24
 Karácsony Kálmán 18
 Kárász Anna 34
 Kárász Ilona 79
 Kárász János 14
 Kárász József 16
 Kárász Mária 79
 Karvalits Ferenc 90
 Kása Ferenc 76, 82
 Katona Magdolna 78
 Katona Mária 79
 Keserű Ferenc 43
 Király Anna 39
 Kiss Gábor 11, 13, 19, 49
 Kiss János 24
 Kiss Mária 34
 Kissné Magyar Gabriella 82
 Kiss Sándor 76, 82
 Kiss Vendel 53
 Kiss Zsófia 40
 Koczka József 82, 84
 Koller József 54, 76
 Koller József, ifj. 93, 94
 Koller Józsefné 79
 Komán Ferenc 39
 Komár István 94
 Komár Lajos 52, 53, 59, 63
 Komár Rozália 34
 Koronci Tibor 71
 Koroncz József 38
 Koroncz Tiborné 85
 Kotor Gyuláné 57
 Kotor István 39
 Kovács Ilona 79
 Kovács Imre 44
 Kovács József 52, 63, 76
 Kovács Lajos 23
 Kozics János 42
 Kőműves Lajos 39
 Kun Béla 18

L

Lakatos Vince 18

Lákoti Istvánné 23
 László József 39
 Lázár Anna 39
 Lázár Eszter 39
 Lázár Etel 34, 39
 Lázár Ferenc 34, 52, 53, 63
 Lázár Mária 34
 Lázár Teréz 33
 Lendvay János 43
 Lenin 82
 Lenorics Gyula 57
 Ligetvári Ferenc 92

M

Magyar János 37, 58, 86
 Major Alajos 39
 Major Anna 69
 Major Antal 16
 Major Erzsébet 23
 Major Ferenc 23
 Major Gábor 23
 Major István 40
 Major János 23
 Major József 15, 34, 52, 54, 63, 68, 73, 75, 78
 Major Józsefné 85
 Major Károlyné 52, 54, 61, 63
 Major Magdolna 79
 Major Mária 34, 38, 39, 79
 Major Márton 14
 Maléter Pál 70
 Marosán György 64, 70
 Maróthy-Meizler Károly 27, 28, 29, 30
 Marton Béla 71
 Marton Jenő 63, 71
 Márton Jenő 27
 Mátés Anna 39
 Mátés Ferenc 16
 Mátés Józsefné 82
 Mátés Sándor 23
 Matusz Ferenc 23
 Meizler Károly 18
 Menjünk Mária 69
 Mezriczky Anna 11
 Mojzer Mária 33
 Molnár István 40

Molnár Istvánné 54
Münnich Ferenc 70

N

Nagyatádi Szabó István 20, 25
Nagy Boldizsár 82
Nagy Ferenc 27, 45, 51, 61
Nagy Imre 44, 45, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 70
Nagy János 52, 53, 63
Nagy Józsefné 82
Nemestóthy Gábor 46
Nemestóthy Lajos 46
Nemestóthy Szabó Gábor 11
Nemestóthy Szabó György 11
Nemestóthy Szabó János 11
Nemestóthy Szabó Lajos 7, 11
Nemestóthy Szabó Lóránt 11
Nemestóthy Szabó Márton 11
Nemestóthy Szabó Sándor 11
Németh Gyula 15
Németh János 52, 53, 63
Németh József 40
Németh Mária 75
Németh Sándor 40
Nyíri Zoltán 35, 36

O

Oetl-Pálffy Dénes 28, 29
Oltay Ernesztin 9
Oltay Guidó 9, 10, 17, 24, 29
Oltay Kamilla 9
Oltay Klementina 47, 48
Oltay László 10, 15, 17, 24, 29, 30, 54
Oltay Magda 24
Oltay Malvin 10
Oltay Sándor 9, 10
Orbán József 48
Ormódi Ferenc 76, 82
Ostoros Károly 66

P

Paizs Margit 79
Paizs Teréz 77
Pathy Karolina 70
Patton József 82
Pék József 66

Péter Gábor 62
Pfeiffer Zoltán 50
Pozsonyi György 14

R

Rába József 60, 61
Rácz Ferencné 85
Rácz Gábor 34, 52, 53, 63, 76, 77, 78
Rácz Mária 33, 34
Rácz Piroska 79
Rajk László 45, 64
Rákosi Mátyás 44, 45, 49, 51, 53, 55, 58,
62, 63, 64, 71, 72
Rakovszky Iván 27, 28
Reischl Imre 18
Reischl Richárd 25, 26, 27, 28
Reischl Vencel 25
Remete Ferenc 76
Remete Gábor 40, 52, 53, 63
Remete György 34
Remete János 40
Remete József 39, 71, 76, 82
Remete Károly 15
Reschl Richárd 25
Réthelyi Jenő 88
Révai József 44
Rezes Anna 34, 52, 54, 63
Rezes Györgyné 85
Rezes József 15
Rezes Lajos 80
Rezes Lajosné 82
Rezes Máté 40, 52, 53, 57, 63, 67, 70
Rott Nándor 22

S

Schvarcz György 24
Schvarcz György 37, 40, 43
Schvarcz József 40
Sebestyén Gábor 16
Sebestyén Márton 40
Soncz Anna 40
Stefanik Dezső 80
Stefanik Dezsőné 80
Supka Márton 22, 24, 34, 58, 86
Süslecz Anna 72
Süslecz József 40

Szabó Albert 40, 43
Szabó Ferenc 63, 67, 71
Szabó Ferencné 79
Szabó György 11, 40, 52, 53, 63
Szabó Imre 40, 52, 54, 63, 75
Szabó István 14, 24
Szabó János 40, 72, 76, 79, 82
Szabó József 15, 40, 43
Szabó Károly 16
Szabó Vendel 82, 93, 94
Szálasi Ferenc 30
Szálanger Rozália 69
Szántó Ferenc 34
Szántó János 37
Szántó József 68
Széchenyi István, gróf 8
Szedő Pál 75
Szendrői Miklós 88, 89
Szerencsés Rudolf 66
Szilassy Zoltán 25, 26
Szimeiszter János 46
Szimeiszter Katalin 33
Szita Gyula 8, 40, 43, 76
Szolár Béla 21
Sztálin 53, 58, 62, 64
Szűts Károly 24, 46, 54

T

Takács János 16
Takács László 86
Takó Gábor 81, 86, 87
Tamás György 37, 40
Tamás István 37, 63
Tamás Katalin 78
Tamás Lajos 40
Tamás Magdolna 79
Tamás Margit 79
Teleki Géza 44
Teleki Pál 32, 44
Tildy Zoltán 27, 45
Tislér Károly 24
Tislér Rozália 33, 39
Tislér Sándor 23
Tollár Béla 63
Tollár Gábor 16
Tollár István 52, 53, 58, 63, 67, 71, 72

Tollár József 24, 41
Tollár Katalin 77
Tollár Pál 41, 53, 76
Tollár Pálné 52, 63
Tollár Szidónia 79
Tollas Ferenc 41
Tombor József 41, 43, 68, 69, 70, 71, 79
Tombor Józsefné 76, 79, 85
Tompá Amália 79
Tompá Dávid 23
Tompá Gábor 28, 34, 41, 71, 76
Tompá Imre 15
Tompá Julianna 34
Tompá Pál 34, 41, 43
Tóth Alajos 87
Tóth István 90
Tóth Károly 67, 82
Tóthy-nemzetség 11
Török-Pál Vendel 87

U

Újvári Sándor 90

V

Varga Ferenc 21, 24, 66
Varga János 84
Varga Kolomán 15
Végh György 88, 89
Veres Péter 44
Villányi Pál 92
Volner József 40
Vorosilov 44
Vörös Anna 40

W

Weisz György 87

Z

Zsár Ferenc 76, 77, 78, 79
Zsár Ferencné 59, 74, 77
Zsiga-család 9
Zsigmond József 26
Zsilavy Sándor 26

Tartalomjegyzék

Előszó	5
Szentgyörgyvár község a századfordulón	7
Az 1. világháború és következményei	12
A két világháború között	20
A 2. világháború	32
1945 után	42
A tanácsi korszak	52
1956	62
A Kádár-korszak	70
Az 1970-es, 80-es évek és a rendszerváltás	82
Felhasznált levéltári források	95
Névmutató	96

Nyomtatás:
Ziegler-nyomda, Keszthely

